Hymnologiske Meddelelser

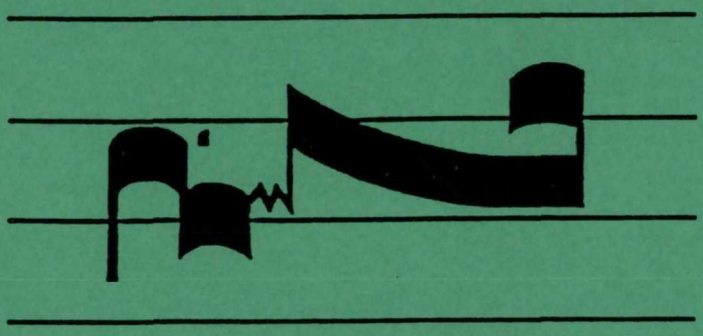

udgivet af Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi

30. årg. august 2001 nr. 2

Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt med 4 numre á omkring 50 sider

Udgives af Salmehistorisk Selskab, Københavns Universitet, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K., Danmark. Tlf. 35 32 36 23.

Organ for Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN

Medlemskab af Salmehistorisk Selskab tegnes hos kassereren, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, 1150 København K., giro 2 20 11 19.
Hos kassereren kan også bestilles ældre årgange af tidsskriftet.

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Universitetslektor, dr.phil. Steffen Arndal,
Savmøllevej 5, DK-5690 Tommerup. Tlf. 64 76 29 01

Sognepræst, ph.d. Peter Balslev-Clausen, formand,
Ahlmanns Allé 14, DK-2900 Hellerup. Tlf. 39 62 79 27.

Universitetslektor, cand.theol. Jørgen I. Jensen,
Steenstrups Allé 17, DK-1924 Frederiksberg C. Tlf. 35 37 39 73.

Forretningsfører, merkonom Vagner Lund, kasserer,
Caroline Amalievej 27, DK-2800 Lyngby. Tlf. 45 88 48 65.

Sognepræst, cand.theol. Jens Lyster, næstformand,
Notmark præstegård, Notmark 4, DK-6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 31 44.

Universitetslektor, organist, mag.art. Torben Schousboe,
Tryggevældevej 132, DK-2700 Brønshøj. Tlf. 31 28 02 05.

Professor teol. & fil.dr. Sven-Åke Selander
V. Häggviksv. 17, S-236 32 Höllviken, Sverige. Tlf. 40 45 35 77.

Styringsgruppe for Nordisk Institut for Hymnologi (Nordisk redaktionskomite):

Professor, teol.dr. & fil.dr. Karl-Johan Hansson
Fredsgatan 12 A 21, SF-20100 Åbo, Finland. Tlf. 2 265 4284

Førsteamanuensis, cand.phil. Sigvald Tveit
Øvre Smestadveien 53B, N-0378 Oslo, Norge. Tlf. 22 14 20 99.

Professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen,
Egernvej 43, DK-2000 Frederiksberg. Tlf. 38 34 99 72.

Professor, fil. & teol. dr. Pétur Pétursson,
Hjardarhaga 11, IS-107 Reykjavik, Island. Tlf. 5 62 90 09.

Professor teol. & fil.dr. Sven-Åke Selander
V. Häggviksv. 17, S-236 32 Höllviken, Sverige. Tlf. 40 45 35 77.

Sekretariat:
Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN,
Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Provst, ph.d. Peter Balslev-Clausen (ansvarshavende). Tlf.39 62 79 27
Domorganist Birgitte Ebert, Hømvej 4, DK-6760 Ribe. Tlf. 75 44 10 02
Cand.theol.Laura Lundager Jensen, Panumsvej 53, DK-2500 Valby. Tlf. 36 44 80 12
Forretningsfører, merkonom Vagner Lund (redaktionssekretær). Tlf. 45 88 48 65
Sognepræst, Ove Paulsen, Tofthøjvej 37, DK-9280 Storvorde. Tlf. 98 31 84 70
Cand.mag. Lone Vesterdal, Nr.Stenderupvej 31, DK-6000 Kolding. Tlf. 75 56 51 28

Eftertryk tilladt efter aftale med forfatterne og med angivelse af kilde.

Hymnologiske Meddelelser

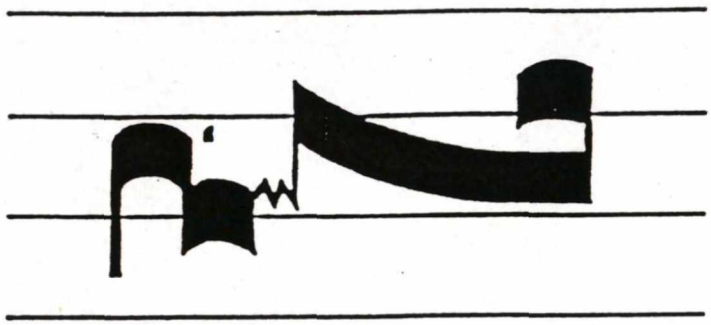

udgivet af Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi

30. årg. august 2001 nr. 2

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER

Tidsskrift om salmer
udgivet af Salmehistorisk Selskab
og
Nordisk Institut for Hymnologi
30. årgang 2001 nr. 2

Indhold

Redaktionelt. s. 98.

Artikler

Jens Lyster: Ønsker danske menigheder en ny salmebog? Findes der et alternativ? s. 99.

Eva Meile: Om Forslag til ny Salmebog. s. 117.

Jørgen Kjærgaard: Hvad skal vi med Kingos salmer i dag? s. 131.

Marie Bjerrum: En ny salmebog? s. 153.

Ove Paulsen: Salmerne i Forslag til ny Salmebog 2000. En liturgisk og praktisk vurdering. s. 169.

John Wedell Horsner: Om Salmebogskommissionens forslag til en ny koralbog. s. 189.

Forfatternes adresser. s. 199.

ISSN 0106 - 4940

Omkring *Forslag til ny salmebog* (2000)

Første marts 2000 overrakte den salmebogskommission, der var blevet nedsat 5. januar 1993 af daværende kirkeminister Torben Rechendorff, sit *Forslag til ny salmebog* til kirkeminister Margrethe Vestager. Forslaget indeholdt 767 salmer og et forslag til en bønnebog. Margrethe Vestager sendte staks salmebogsforslaget i offentlig høring, først til udgangen af februar 2001, senere, da betænkningens melodidel blev nogle måneder forsinket, til udgangen af juli samme år.

I løbet af de knapt halvandet år, salmebogsforslaget var til høring, udfoldede der sig en livlig debat i alle kirkelige kredse. I alt 1659 høringssvar blev indsendt til kirkeministeriet, men samtidig blev der afholdt et meget stort antal møder om salmebogsforslaget ud over hele landet. Menighedsråd, foreninger, studie- og bibelkredse, præste- og organistkonventer og en lang række landsdækkende og regionale organisationer har arbejdet intenst med forslaget og indsendt til dels meget detaljerede høringssvar. Sideløbende hermed har der været en løbende debat om salmebogsforslaget i en række dagblade. Således har Kristeligt Dagblad haft en næsten dag-til-dag dækning af høringsdebatten

Dette nummer af Hymnologiske Meddelelser ønsker af afspejle denne debat. Eva Meile og Jens Lyster har været de to mest benyttede foredragsholdere i høringsdebatten. Eva Meile, der er sognepræst på Østerbro i København, har som medlem af salmebogskommissionen redegjort for dens arbejde og det salmebogsforslag, det resulterede i, hvorimod Jens Lyster, sognepræst i Notmark på Als, har været har været forslagets kvalificerede og engagerede kritiker. Sprogforskeren Marie Bjerrum har fulgt salmebogskommissionens arbejde med sprog og tekster, ligesom John Wedell Horsner, organist ved Lukaskirken i Århus, tager kritisk stilling til salmebogskommissionens forslag til melodi- og koralbog. Jørgen Kjærgaard, sognepræst i Vestervig og medlem af salmebogskommissionen, gør i sin artikel rede for kommissionens arbejde med den tekstlige tilbageføring af Thomas Kingos klassiske salmer.

Salmebogskommissionens *Forslag til ny Salmebog* er ikke den endelige salmebog. Den vil først fremgå af kommissionens indarbejdning af høringssvarene i forslaget. Gennem de overraskende mange høringssvar er der sikret salmebogsarbejdet en afgørende dimension, det nærmeste man kan komme en demokratisk proces i arbejdsforløbet. Høringssvarene er et kvalificeret, både folkeligt og sagkyndigt bidrag til tilblivelsen af den nye salmebog. Dette nummer af Hymnologiske Meddelelser er en dokumentation af høringsdebatten, samtidig med at de enkelte bidrag er led i den debat, de altid foregår om, hvad salmer, salmebøger og salmesang er.

Peter Balslev-Clausen

JENS LYSTER

Ønsker danske menigheder en ny salmebog? Findes der et alternativ?

Foredragsmanuskript[1]

Nu får vi snart en ny salmebog! At "få noget" plejer at være noget glædeligt. Man får en gave - det er da glædeligt. Det bliver straks mindre glædeligt, at gaven for det første skal betales med det fulde beløb af modtageren, for det andet betyder ibrugtagningen af en ny salmebog, at konfirmationssalmebogen med ét slag forældes og gøres til en museumsgenstand. Så melder det spørgsmål sig: fortjener den det? Er den virkelig udtjent?

Jeg mindes en fortælling af Finn Søborg, "Fødselsdagen", der handler om en dame, der fylder 100 år. Det skal fejres, fastslår et emsigt barnebarn. Men hvad skal familien give farmor? Hun har jo alt, hvad hun har brug for, siger hun selv. Men barnebarnet slår fast, at et så gammelt menneske jo ikke selv véd, hvad det har brug for. Et familieråd beslutter så at forære farmor en avanceret ny radio med en masse programmer, som hun ikke har en jordisk chance for at gøre sig fortrolig med. Og den gamle radio, som har gjort god fyldest, er der et oldebarn, der kører på lossepladsen. Og farmor er dybt ulykkelig på den store dag. Hun véd, at nu har hun hørt radio for sidste gang.

Hun har ikke ønsket sig en ny radio! Og sådan har tilsvarende de fleste af os ikke noget udtalt ønske om en ny salmebog nu. Slet ikke, hvis det betyder et farvel til den, vi har.

---

[1] Foredraget er i vekslende former holdt følgende steder: Aabenraa Provstikonvent i Gråsten Præstegård 3. 4. 1997; Tagensbo Kirke 14. 5. 97; Skovshoved Kirke 1. 10. 97; Sønderborg Præstekonvent 27. 10. 97; Barrit Præstegård 4. 2. 98; Hadsund Provstis menighedsråd på Rold Kro 24. 2. 98; Kegnæs Præstegård 25. 2. 98; Lindelse Præstegård, Langeland (Bebudelseskonventet) 30. 3. 98; Skads Præstegård i Andrup 15. 9. 98; Flintholm Kirke, Frederiksberg 21. 10. 98. Sdr. Jernløse Præstegård 22. 10. 98; Nebsager Præstegård 12. 11. 98; Hesselager Hotel 27. 3. 99: Notmarkhus 7. 6. 99; Bjerreby Præstegård, Tåsinge, (provstikonvent) 9. 6. 99; Grundtvigskirken Esbjerg 28. 9. 99; Kastrup Kirkecenter Amager 9. 11. 99; Fårevejle Præstegård 16. 11. 99; Højskolen Østersøen, Aabenraa 24. 11. 99; Ollerup Præstegård 25. 11. 99; Menighedsrådene på Nordals i Dyvig Kro 17. 5. 2000; Rønshoved Højskole 12. 9. 2000; Skt. Johannes Kirke Århus 26. 9. 2000; Sanderum provstikonvent, Sanderum Præstegård 29. 9. 2000; Forkortet version i Teologisk Forening, Kbh. 10. 10. 2000; Stiftskonvent i Sognets Hus i Maribo 7. 12. 2000; Våbensted Præstegård 7. 12. 2000; Løgumkloster Kirke paneldebat 8. 1. 2001; Skaarup Kirkelade 16. 1. 2001; Himmelev Sognegård 18. 1. 2001; Hobro Provstikonvent i Hvornum Præstegård 23. 1. 2001; Gesing Sognegård Esbjerg 25. 1. 2001; Smidstrup Forsamlingshus 21. 2. 2001; Dyrup Kirke Odense 22. 2. 2001; Kirke Stillinge Præstegård 15. 3. 2001; Asserballe Præstegård 21. 3. 2001; Bork Havn Efterskole 30. 4. 2001; Stige Sognehus Odense 7. 5. 2001; Husum danske Kirke i Sydslesvig 17. 5. 2001; Fællesskabet Kirkelig Fornyelse, Sundevedcentret 17. 7. 2001.

Det véd salmebogskommissionens formand, Københavns biskop, udmærket. Derfor har salmebogsskiftet skullet bagatelliseres. "Det er i grunden ikke en *ny* salmebog", udtalte han uldent til Kr. Dagblad (22. aug. 1998), "men kun en *fornyet* salmebog". Jeg forsøgte efterfølgende (Kr. Dagblad 30. sept. 1998) at få biskoppen til uddybe, hvori forskellen mellem *ny* og *fornyet* bestod, og om ikke også en *fornyet* salmebog vil medføre en kassering af den nuværende, men han undlod klogeligt at give et svar.

Da forslaget udkom i marts i år, viste det sig, at biskoppen såmænd havde ret. Det nye var til at overskue. De progressive kræfter i det danske kirkeliv er blevet dybt skuffet. De mere reaktionære ånder lettet op og siger "pyha! Det blev ikke så slemt, som vi havde frygtet!" Der er kort fortalt tale om en behersket justering med fjernelse af en række salmer, der næppe vil blive savnet af så mange, og indføjelse i salmebogen af nogle af de salmer, som folk kender fra de fire tillæg, der er kommet. Men en fornyet salmebog af denne art betyder jo ikke nogen fornyet gudstjeneste.

Det forslag, der nu foreligger, er i store træk kun en efterretningssag, forstået på den måde, at det tager til efterretning, at de danske menigheder ikke ønsker store forandringer. Altså nøjes man med at justere. Man forsøger at gøre gammel skade god ved at tilgodese K. L. Aastrup, der blev skammeligt forbigået i 1953. Man glemmer at spørge, om Aastrup kan tilføre den store fornyelse nu 50 år senere? Er Aastrup ikke også blevet en røst fra fortiden?

At lade Aastrup levere folkekirkens svar på vor tids religiøse spørgen, er næppe vejen frem. Der er naturligvis mange andre nye salmer i det nye forslag. Men Aastrup er hovedleverandøren af nye salmer. Det siger mig, at salmebogskommissionen er kommet til det resultat, at den nye salmebølge, der kom i 70'erne, kun var for et skvulp at regne. Eller også har man den endnu for tæt på til at kunne danne sig et nuanceret og modent overblik over den. Men så burde man vente og se tiden an, indtil overblikket melder sig.

For mig at se er problemet ved den nye salmebog netop nu, at den ikke er strengt nødvendig. Den er kun et udtryk for, at den gængse mentalitet med at købe nyt og smide det gamle væk nu også har bredt sig til kirken.

I det følgende vil jeg fortælle om to salmebogsskift i den danske kirke, så I kan få en fornemmelse af, hvilke kræfter der står bag ved et salmebogsskift, hvilke elementer, der indgår i den proces og hvilke nødvendigheder, der betinger en ny salmebog.

Da vi i 1953 fik vores nuværende salmebog med navnet "Den danske Salmebog", var hverken navnet eller tidspunktet tilfældigt.

Nationen har en gang tidligere haft en salmebog med det navn "Den danske Psalmebog". Det var i 1569, at vi fik den, i slutningen af Syvårskrigen. Provsten ved Vor Frue Kirke i København, magister Hans Thomissøn, havde arbejdet med bogen i flere år, og noget tyder på, at 1. oplag kan være udkommet med titlen "En Ny

Psalmebog"[2], men den titel er hurtigt blevet ændret til "Den danske Psalmebog" med rigsvåbnet på titelbladets bagside som et modstykke til arvefjendens "Then Swenska Psalmeboken", der har rigsvåbnet på titelbladets forside. Salmebogssagen i 1569 var en politisk sag. Kong Frederik II autoriserede rigets nye salmebog den 5. november 1569, medens han lå i feltlejr foran det indesluttede Varberg oppe i Halland. En så vigtig sag som at autorisere rigets nye salmebog kunne ikke vente, til kongen var tilbage bag sit skrivebord på Københavns Slot. Den Danske Psalmebog var en del af krigsførelsen - og sådan har udgivelsen af autoriserede danske salmebøger været en nationalpolitisk sag lige siden.

Udgivelsen af en ny salmebog er *også* i høj grad et spørgsmål om *personsager og personlige forbindelser*. I flere år havde stiftsprovst Hans Thomissøn kunnet arbejde seriøst og uden tidspres med den nye salmebog, for Sjællands biskop Hans Albertsen kunne se værdien i, at det projekt ikke blev jasket igennem. Når kongen rykkede for at få salmebogen udgivet, har biskoppen kunnet angive vægtige grunde til, at sagen trak ud. Udgiveren behøvede tid. Og udgiveren købte sig til biskoppelig velvilje ved at optage en nye salme, som biskoppen lige havde skrevet: "Jeg ved en urt både dejlig og bold" - den har vi for øvrigt stadig i DDS som nr. 744, men står det til salmebogskommissionen med dens underligt skiftende snart historieforlibte snart historieforagtende forslag, skal denne unikke salme ikke med i den næste salmebog.

Men så døde biskop Albertsen - den 25. maj 1569 -, og nu fik Thomissøn forfærdelig travlt med sin salmebog, og da den udkom sidst på året, var det et ufærdigt arbejde, der manglede den sidste gennemarbejdning. Først et par år senere kom der en gennemrettet 2. udgave af salmebogen[3].

Det er jo pinligt, at salmebogsudgiveren ikke kan få lov til at gøre sit arbejde færdigt på en forsvarlig måde. Men konger og politikere tænker i de overordnede baner. For dem drejer det sig om at få salmebogen udgivet på et politisk gunstigt tidspunkt. Salmebogens navn og rigsvåbnet foran i salmebogen har for kongen været langt vigtigere, end om der var læst forsvarlig korrektur på bogens indhold. Sådan er det stadig. Da vi i 1988 fik en 2. udgave af DDS med diverse forbedringer, havde Vajsenhuset og Bibelselskabet så travlt med at få bogen udgivet, at der ikke blev tid til korrekturlæsning. Travlheden skyldtes muligvis, at dronningen havde plads på sin kalender tirsdag den 8. november og ville kunne bivåne pseudobegivenheden, hvis den fandt sted den dag, og så måtte alle hensyn vige for den i god tid berammede præsentation i Det kongelige Vajsenhus af det nyeste skud på den herlige danske salmebogsstamme. Resultatet blev den herostratisk berømte "Frontsalmebog" med grove trykfejl fra først til sidst[4]. Inden fejlenes omfang var gået rigtigt op for alle, fik vi pavebesøg, og paven fik højtideligt overrakt et fornemt

---

[2] Jens Lyster: Hans Thomissøns salmebog - mutatis mutandis. Et bidrag til Dansk Salmebogshistorie 1569-1608, i Hvad Fatter gjør... Boghistoriske, litterære og musikalske essays tilegnet Erik Dal, Herning 1982, 308f.

[3] Hans Thomissøns salmebog - mutatis mutandis 309-312; Jens Lyster: Thomissøns salmebog 1569-1634. En bibliografi, Hymn. Medd. 1995 212-217.

[4] Jens Lyster: "Frontsalmebogen", om jeg må be'!, Præsteforeningens Blad 1989/18 345-349. Knud Banning og Poul Dam sst. 439-441 og 441.

indbundet eksemplar af Frontsalmebogen. Dette ene eksemplar i pavens bibliotek gør næppe nogen skade. Men hvad med de resterende 29.999 eksemplarer fra 1. fejlfyldte oplag? De står nu rundt om i de tusind hjem og forleder sagesløse folkekirkemedlemmer til at tro, at "fronten os minder om vor dåb", DDS 280,6.

Den Danske Psalmebog 1569 var fra kongens side et prestigeprojekt. Den skulle i udstyr gerne overgå "Then Swenska Psalmeboken", men det blev køberne, der måtte betale regningen for den nationale kappestrid. Salmebogen blev med sine træsnit og fornemt satte noder alt for dyr! Og derfor gik der kun godt fem år, før biskop Poul Madsen foranledigede, at en ny halvofficiel salmebog kom i handelen, en *fornyet* salmebog, om man vil, - en lille salmebog, der kan betegnes som en skrabet model af den dyre officielle salmebog, men dog med en række nytilkomne salmer og også med noget af det, som Thomissøn havde kasseret. Men nu blev bogen så billig, at jævne folk havde råd til at anskaffe den[5]. Læg her lige mærke til det korte tidsrum på fem år, hvor Thomissøns salmebog var enerådende. Salmebogskommissionen har søgt at skabe en myte om, at danske salmebøgers levetid er 50 år og dermed lagt op til, at det derfor nu må være på tide at fremskaffe en ny salmebog. Denne myte behøver modsigelse. Salmebøgers levetid beror på den enkelte salmebogs brugbarhed og dermed i sidste ende på efterspørgslen. Selv om en salmebog er beskyttet af et kongeligt monopol, kan markedsmekanismer fremtvinge en ophævelse af monopolet efter kun fem år. Omvendt kan en fremragende salmebog som Kingos fra 1699 overleve adskillige efterfølgende autoriserede salmebøger (Pontoppidans fra 1740, Guldbergs fra 1778 og Balles Evangelisk-christelige fra 1798) og stadig være brugt og elsket i hundredvis af danske menigheder omkring år 1850 og således demonstrere levedygtighed i 3x50 år.

Når jeg så udførligt har beskrevet hele spillet om tilblivelsen af vores første officielle danske salmebog er det, fordi den rummer alle ingredienserne i ethvert salmebogsskift. Dels er der det nationale aspekt, dels de personlige forhold mellem de implicerede. Dels tidsrammen med tidsfrister, der skal overholdes, ikke for sagens skyld, men for politikernes skyld. Dels er der spørgsmålet om projektets pris - det kan være både prisen i kroner og øre, og det kan være den endnu dyrere, følelsesmæssige pris, som kirkegængerne skal betale, ved at deres pietetsfølelse over for den gamle salmebog bliver krænket af dem, der vil kassere den "gode gamle salmebog".

Fortalere for en ny salmebog bør altid overveje, om deres forehavende er så vigtigt, at det er prisen værd. Det er jo de andre, der kommer til at betale prisen. Hvert eneste hjem i alle danske sogne skal påtvinges at købe nye salmebøger til familiemedlemmerne. Mennesker, der aldrig er blevet spurgt, om de ønskede en ny salmebog, får ovenfra presset den nye bog ned over hovedet. Hvorfor har

---

[5] Jens Lyster: Reravs salmebog 1575, Hymn. Medd. 1976 78-89; samme i Hvad Fatter gjør, se note 2, 313-330; samme: Rødbypræstens dåbssalme, Lolland-Falsters Stiftsbog 1987 60-72; samme: Reravs salmebog 1575. En alternativ halvofficiel billig salmebog for 400 år siden, Hymn. Medd. 1992 152-165; samme: Thomissøn 1586 - en gudelig håndbog. Om konkurrence på salmebogsmarkedet i 1500-tallet, Hymn. Medd. 1992 208-213.

kirkeministeriet forsømt den elementære og grundlæggende undersøgelse af, om menighederne er parat til at skille sig af med den nuværende salmebog?

Der kan være vægtige grunde til, at en ny salmebog bør komme på tale. Disse vægtige grunde var til stede, da vi fik den salmebog, vi har i dag, Den danske Salmebog 1953.

Det var genforeningen i 1920, der gjorde det aktuelt at spørge efter en ny salmebog for hele riget. Jamen hvorfor kunne sønderjyderne ikke overtage den salmebog, der var i brug nord for Kongeåen, den "Psalmebog for Kirke og Hjem", der var autoriseret i 1899 og således kun var godt en snes år gammel ved genforeningen? Nej, det ville sønderjyderne på ingen måde gå med til, for de havde deres egen nordslesvigske salmebog fra 1889, som de bestemt ikke behøvede skamme sig over. For øvrigt en fortræffelig salmebog, som videreførte det bedste i den danske salmetradition - i modsætning til den "norddanske" tradition, der var slået i stykker med den rationalistiske "Evangelisk-kristelig Psalmebog" fra 1798.

Så man fortsatte med hver sin salmebog, dog sådan at sønderjyderne lavede en revision af den nordslesvigske salmebog, hvor de fjernede de salmer, der ikke længere var i brug. Man fastholdt den hidtidige nummerering og oversprang bare de udeladte numre, sådan at den nye udgave kunne bruges sammen med den gamle. **Sådan kunne man også gøre nu, hvis man ville!** Desuden udarbejdede man et stort tillæg med værdifulde salmer fra "Psalmebog for Kirke og Hjem". På den måde var man hjulpet et godt stykke videre. Men før eller senere måtte der en fælles salmebog til.

De to vidt forskellige salmebøger blev et handicap f.eks. ved de radiogudstjenester, der begyndte i 30'erne. De annoncerede numre kunne enten ikke synges nord for eller syd for kongeåen. I Sønderjylland var der mange hjem, der anskaffede sig en *radiosalmebog*, dvs. "Psalmebog for Kirke og Hjem", men kun til brug for radiogudstjenester. De ældre blandt mine tilhørere kan sikkert stadig huske, hvordan salmenumrene inden radiogudstjenester frem til 1953 blev annonceret både efter "Kirke og Hjem" og efter "Den sønderjyske Salmebog".

Endnu et forhold gjorde en ny salmebog påkrævet. I de grundtvigske kredse savnedes mærkbart de mange *grundtvigsalmer*, der var blevet kendt gennem diverse private tillæg. Der var de første hundrede småtillæg, der myldrede frem ved århundredets begyndelse som udtryk for utilfredsheden med Psalmebog for Kirke og Hjem. Ethvert grundtvigsk sogn med respekt for sig selv havde sit eget tillæg, og nogle af disse tillæg vandt stor udbredelse og genoptryktes i udvidede oplag.

Så man kan forstå, at der inden for den danske folkekirke i slutningen af 1930'erne var en broget mangfoldighed af tillæg til den utilstrækkelige officielle salmebog. Det gav en bred basis for en ny salmebog. Men læg nu mærke til, hvad man så gør! Man går i gang - på græsrodsplan - med at lave "salmebogsforslag"!

Det første forsøg i den retning kom fra Sønderjylland. I 1933 nedsatte den sønderjydske menighedsrådsforening et udvalg, som ville forberede en fælles salmebog for hele landet. Den udkom 10 år senere - i 1943 - under titlen "Det sønderjydske Forslag til Den danske Salmebog" og rummede i alt 997 salmer. Året efter barslede "Det grundtvigske Salmebogsudvalg" med deres forslag, der hed

"Dansk Salmebog", 1944, og havde 846 numre. Et tredje forslag udkom i 1947 med titlen "Forslag til Salmebog udarbejdet af Midtjydsk Salmekonvent" og med 760 numre. Det midtjydske Salmekonvent, der begyndte sit arbejde i 1937, var kommet bagefter, fordi man under besættelsen havde måttet afbryde arbejdet "grundet paa den alt for store Interesse, som Gestapo viste for Konventets Medlemmer" - ét blandt mange eksempler på, hvordan politisk arbejde og salmebogsarbejde kan støde sammen.

I maj 1946 nedsatte kirkeministeriet en salmebogskommission, der var sammensat af trænede folk, nemlig to repræsentanter fra hvert af de tre salmebogsforslag. De havde prøvet det før - at udgive en hel salmebog - i modsætning til mange af dem, der sidder i den nuværende salmebogskommission. Efter fem års arbejde barslede de i 1951 med en prøvesalmebog.

Prøvesalmebogen var resultatet af salmebogskommissionens arbejde. Men dermed var sidste ord ikke sagt. Prøvesalmebogen kom virkelig på prøve. Den gav anledning til megen debat, og enden på debatten blev, at kirkeminister Carl Hermansen skar igennem og gjorde prøvesalmebogen 50 salmer kortere. Derved blev det faktisk kirkeminister Carl Hermansens salmebog, som kongen autoriserede den 25. februar 1953. Den fik navnet "Den danske Salmebog", for den var virkelig blevet den bog, der skulle samle det danske rige nord og syd for Kongeåen. Man skal også huske, at besættelsestiden kun lå otte år tilbage. Man turde på det tidspunkt endnu vedkende sig at være dansk!

I disse to historiske tilbageblik over tilblivelsen af de to salmebøger, der bærer det fælles navn "Den danske Salmebog", har vi nu mødt de faktorer og begreber, som vil være gode at kende, når man skal følge med i den forestående debat om en *eventuel* ny salmebog. Jeg betoner dette med det "eventuelle", for der er ingen, der siger, at man *skal* have en ny salmebog, bare fordi en salmebogskommission har fremlagt et forslag til en sådan!

Med den historiske baggrund i frisk erindring kan vi nu kvalificeret spørge til den aktuelle situation, om der er noget, der skulle **nødvendiggøre** fremkomsten af en ny salmebog netop nu? Hvilke **politiske** nødvendigheder skulle i dag tvinge en ny salmebog frem?

Ligesom man på Grundtvigs tid havde en europæisk nødvendighed at tage hensyn til, nemlig Preussen og Rusland, sådan har vi i dag EU at tage hensyn til. Jeg er ikke i tvivl om, at EU's tilstedeværelse smitter af på salmebogen. Det er uomtvisteligt og ganske tankevækkende, at Vajsenhusprivilegiet fra 1778 på trykning af salmebogen skulle have været fornyet i 1996, men endnu ikke er blevet det. Man vover ikke en officiel fornyelse af dette privilegium, da man regner med, at den vil blive underkendt af EU's direktiv om tvungen udbydelse i offentlig licitation[6].

---

[6] Morten Bonde: Salmebogen skal ud i fri EU-konkurrence, Kristeligt Dagblad 19. 7. 1997. Claus Vincents: EU-jura truer eneret på salmebogen, Kr. Dagbl. 6. 10. 1999. Samme: Flere forlag vil være med i salmebogen, Kr. Dagbl. 7. 10. 1999.

Politikerne frygter for befolkningens vrede, hvis en offentlig licitation fører til, at "Den danske Salmebog" fremover skal udgives af et tysk forlag.

Men også salmebogens indhold vil fremover blive præget af det nye Europa, som ikke længere skal være et "fædrelandenes Europa", men et grænseløst Europa uden nationalstater. I salmebogskommissionens statusrapport hedder det om vores nuværende salmebog, at den er blevet til med "det 19. århundredes national-romantiske tradition som grundlag og redaktionel forudsætning"[7]. Dermed har salmebogskommissionen allerede distanceret sig fra den nuværende salmebogs nationale grundlag. En logisk følge heraf må være, at den ny salmebog skal markere, at den i alt fald ikke er national-romantisk.

National bliver den i alt fald ikke[8], hvis Forslag til ny Salmebog bliver retningsgivende for den kommende salmebog. I den nuværende salmebog optræder "Danmark" i alt 10 gange. Det tal reduceres fra 10 til 3 (nu kun i DDS 304,1 og 206,1). Danebrog i 751,4 forsvinder (men dukker til gengæld op i "Vaj nu, korsets flag, på voven, DDS 220, der i F(orslaget) 245 hedder "Vaj nu, Dannebrog, på voven", fordi den hed sådan i det ældste tryk fra 1832), 2 x daner bliver halveret (nu kun 282,6). "Danskens fædreland" forsvinder (751,5). Typisk er den sørgelige skæbne, der overgår den afsluttende rubrik med salmer om Fædrelandet, dvs. nr. 744-754. Af disse 11 salmer bliver der kun 3 tilbage: Forslaget nr. 690-692. Heraf er den ene salme reduceret fra 3 til 1 vers. Det går ikke kun ud over national-romantiske salmer fra 1800-tallet, men også Kingo mister terræn. Ja, også Hans Albertsens salme "Jeg ved en urt både dejlig og bold" fra 1566 bliver udeladt. Men også når vi går uden for rubrikken med fædrelandssalmer ser vi Danmarks rige på hastigt tilbagetog. Kingos morgensuk "Nu står jeg op i Herrens navn", nr. 685 - der udmærket lader sig synge på melodi DDK 382 - , med bønnen "Giv Danmarks rige fryd og fred" glider typisk nok ud. Det samme gælder strofe 3 i Kingos "Det mulmer mod den mørke nat", DDS 708, der i F 739 er udvidet med tre strofer, men har mistet bønnen "Vær fædrelandets stærke skjold", en åbenbart ganske utidig bøn i det nye årtusind. Til gengæld skal vi nu synge om myggejagt i samme salme. Det kan ikke andre end dyreværnsforeningerne tage anstød af. Typisk for kommissionens skånselsløse jagt på alt det, der signalerer national bevidsthed, er den skæbne, der overgår C. J.

---

[7] Statusrapport fra Salmebogskommissionen. Udgivet af Kirkeministeriet 1996 41. En så godt som enig anmelderskare vendte tommelfingeren nedad over for dette første fingerpeg om, hvordan kommissionen agtede at fortolke et håbløst kirkeministerielt kommissorium, f.eks. E. Thestrup Pedersen: Pauver statusrapport fra salmekommission. Man fremmer ikke forståelsen af gamle salmers indhold og forkyndelse ved at genindføre arkaiserende sprogbrug. Kommentar i Kr. Dagblad 8. 1. 1997; Lisbet Foss: Skuffekommissoriet. Risiko for, at salmebogen bliver et raritetskabinet snarere end en kristen menigheds salmer, kommentar i Kr. Dagblad 9. 1. 1997; Peter Weincke: Melodistatus uden klarhed, kronik i Kr. Dagblad 20. 5. 1997; Jens Lyster: Salmebogskommissionens lavstatusrapport I-II, Præsteforeningens Blad 20. 2. 1998/8 154-164 og 29. 5. 1998/22 498-503.

[8] Jens Lyster: Nej til det nationale, Fluesmækkeren i Flensborg Avis 16. 3. 2000; Niels Carl Lilleør: Fædrelandet og salmebogen, Kr. Dagblad 23. 6. 2000; Jens Rosendal: Den folkelige sang - og salmerne, Haderslev Stiftsbog 2000 21-33. Heri s. 33 en ny gendigtning af biskop Hans Albertsens førnævnte fædrelandssalme.

Brandts "Klokken slår, tiden går" , DDS 358, hvor netop strofen, der nævner "daners vang" og "fanen" udelades:

> Klokken slår, tiden går,
> her har den [nl. Guds nåde] bygget i tusind år,
> hjerter husvalet i daners vang,
> kimet til kirke og løftet med sang
> fanen om korsets træ.

En glad og veloplagt salme som Grundtvigs "Alfader! du, hvis navn i Nord", DDS 751, har ikke kunnet finde overbevisende fortalere i den store salmebogskommission. Jeg kan fortælle om egen brug af denne salme. I mine år som præst på Sjællands Odde brugte jeg den hvert år til mindegudstjenesten på Willemoesdagen den 22. marts, hvor alle med kors og bånd og stjerner var indbudt. Det slog sjældent fejl, at de tilstedeværende admiraler så på hinanden, nikkede og smilede, medens de i str. 1-2 sang om det misrøgtede fædreland, der med sine politikere er at ligne ved et synkefærdigt vrag med nogle forskræmte styrmænd ombord. Der har Grundtvig virkelig leveret et desværre alt for vellignende snapshot af den nationale tilstand både i 1848, da salmen blev skrevet, og i disse sidste tider. At salmebogskommissionen vil af med denne salme netop nu er yderligere grotesk, idet folkekirken i 1999 for fuld udblæsning fejrede 150 året for Grundlovens tilblivelse, men glemte at synge "Alfader! du, hvis navn i Nord" - selv om Grundtvig faktisk skrev salmen til den grundlovgivende rigsdags åbning i 1848. Enten er der ingen i kommissionen, der har den fornødne historiske viden om denne salmes forbindelse til Grundloven, eller også er der bare flertal i kommissionen for at fortrænge alle nationalhistoriske dimensioner. Paradoksalt nok går samme kommission med dilettantisk frimodighed ind for historiske tilbageføringer af både salmetekster og -melodier, som de slet ikke kan få nok af, men på en underlig uhistorisk måde. Historien er for kommissionen et spændende raritetskabinet og ikke en levende proces.

Jeg er ikke færdig med at prise "Alfader" for dens anvendelighed. Jeg har sunget den til indvielsen af et nyt kirkeskib, til hvilken lejlighed den er selvskreven. Jeg har også brugt den på nytårsdag, hvor evangeliet om Jesu omskærelse til jøde lægger op til at prædike om det nationale og om at være solidarisk med sit folks historie og traditioner. Grundtvig bruger også i DDS 664 nytåret til at synge om nationen og fædrelandet for Guds åsyn, coram Deo. "Alfader" falder godt i tråd med "Vær velkommen".

Nå, helt forbudt er det endnu ikke blevet at være national, når bare det sker i al uskyldighed: som leg og sport, tidsfordriv og konkurrence. Sådan mener jeg også, at et nationalt konkurrenceaspekt kan spille ind i projektet med en ny dansk salmebog netop nu. Norge fik en ny salmebog i 1984, svenskerne fik deres to år senere, og syd for grænsen har de også fået en ny "Evangelisches Gesangbuch". Det kan have fået svage sjæle i den folkekirkelige top til at mene, at "so ein Ding müssen wir auch haben". Så behøver de danske biskopper ikke føle sig udenfor, når de mødes med

deres udenlandske kolleger. Men det er ikke givet, at vi trænger til en ny salmebog, bare fordi vore nabolande trænger.

De eneste kirkelige kredse i Danmark, der har udtrykt ønske om en ny salmebog, er de økumeniske, der uden historisk fornemmelse helst nedbryder både landegrænser og konfessionelle grænser. De bliver i nogen måde tilgodeset med den nye salmebog. Det økumeniske aspekt fremgår ret direkte af kirkeministeriets kommissorium for en ny salmebog, hvor "opmærksomheden henledes på, i hvilket omfang såvel ældre som nyere salmer fra andre lande, især fra vore nordiske nabolande, ... naturligt kan anvendes i en dansk gudstjenestesammenhæng og i mødet med andre kirkelige traditioner."

Den nye svenske salmebog står som et markant udtryk for den økumeniske bevægelses sejr i Sverige. Det fremgår direkte af forordet i "Den svenska psalmboken", der skilter med, at de første 325 salmer er fælles med landets mange frikirker. I Danmark har de økumeniske kredse gudskelov ikke magt, som de har agt. De har i rektor Gerhard Pedersen en enkelt repræsentant i salmebogskommissionen. Han er dog centralt placeret og har et stort ord at skulle have sagt ved at lede arbejdet med salmebogens bønnedel, som åbenbart bliver gennemgribende revideret - for ikke at sige udskiftet. Det har jeg desværre gjort personlige og lidt frustrerende erfaringer med. Da jeg for flere år siden gjorde Gerhard Pedersen opmærksom på en bedre version af den gamle skriftebøn nr. 4, fik jeg at vide, at mine forskningsresultater desangående[9] var ret uinteressante, for den bøn skulle under alle omstændigheder udgå. Da jeg i 1996 tilbød Gerhard Pedersen en færdigredigeret version af Hans Christensen Sthens morgen- og aftenbønner til hver dag i ugen, udgivet i 1571, var reaktionen lige så afvisende. Han foretrak ugedagsbønnerne i Guldbergs salmebog fra 1778. Det var efter min mening at gøre sig valget lige lovlig nemt. Guldbergs supranaturalistiske bønner skulle foretrækkes, ikke som resultat af en vurdering af og sammenligning mellem de mange sæt ugebønner, der florerede i 1600- og 1700-tallets Danmark, men fordi udvalget med et minimalt kendskab til den danske bønnelitteraturs historie kun kendte Guldbergs ugebønner! Det er uheldigt, at Gerhard Pedersen, der er fortrolig som få med den nyeste udenlandske bønnelitteratur, men mangler et solidt kendskab til den danske tradition, har fået helt frie hænder til at "drage omsorg for en grundlæggende revision af salmebogens bønnebog" (kommissoriets formulering) og frimodigt benytter lejligheden til dels at fjerne traditionelle bønner, dels lade biskop Søren Lodberg Hvas restaurere eller snarere lappe ret vilkårligt på nogle ugebønner, som måske skulle have været byttet ud med andre og bedre ugebønner fra den righoldige danske tradition. Forslagets bønnedel bærer præg af tilfældighed, svigtende sprogfornemmelse, dilettanteri og deraf følgende bedreviden[10]. I et interview med overskriften "Kommissionen lytter" udtaler biskop Erik Norman Svendsen om høringen, at "det er en åben høring, hvor

---

[9] Jens Lyster: Jesu barmhjertige øje - og Peter, Magdalene og røveren. Et bønne- og salmehistorisk motiv og dets historie, Hymn. Medd. 1973 147-168 og 173f.

[10] Jf. Salmebogskommissionens lavstatusrapport. II. Om salmebogens nye prosabønner, Præsteforeningens Blad 29. 5. 1998/22 498-503.

vi vil lytte til det, der bliver fremført"[11]. Det gælder vist også de øvrige udvalg, men desværre ikke bønneudvalget, der har vist sig uimodtagelig for tilførelse af ny viden. Min oplysning til udvalget om, at guldbergbønnerne formentlig er forfattet af Ove Høegh Guldberg selv, og at de findes udgivet anonymt allerede i "Morgen- og Aften-Bønner", København 1770[12], har i alt fald været spildte Guds ord på Balle Lars, eftersom Søren Lodberg Hvas stadig i Forslaget s. 382 anfører "Guldbergs Salmebog"[1778] og ikke "Morgen- og Aften-Bønner" 1770 som sin kilde. Men måske gælder kommissoriets påbud om at gengive teksterne "i en så oprindelig form som muligt" kun salmetekster og ikke bønnetekster? Bønneudvalget har også ansvaret for salmebogens øvrige prosadel. Det er ikke betryggende. Når Gerhard Pedersen i en kronik i Kr. Dagblad kan skrive, at "Luthers Lille Katekismus ikke har stået i danske salmebøger før 1953"[13], er han åbenbart uvidende om, at katekismen om ikke før, så i alt fald ledsager en lang række danske salmebøger fra og med den gudelige håndbog, som biskop Poul Madsen tog initiativ til efter Thomissøns mislykkede salmebogsmonopol 1569 og som udkom første gang sammen med Rasmus Hansen Reravius' "En Ny Psalmebog met Calendario" 1575. Derefter kendes kombinationen salmebog og katekisme i Lorentz Benedichts "En Ny Psalme-Bog ... Af M. Hans Thomissøn", Kiøbenhaffn 1586 og en lang række oplag af disse to salmebøger, hvoraf den sidste med dateret katekisme er fra 1649[14]. Hvis Gerhard Pedersen havde kendt et udbredt standardværk som Mallings salmehistorie, ville han have vidst, at katekismen dernæst er trykt i en lang række af 1600-tallets salmehåndbøger[15].

---

[11] Peter Birch: Kommissionen lytter, Kr. Dagblad 8. 6. 2000.

[12] Præsteforeningens Blad 1998/22 499.

[13] Gerhard Pedersen: Bønnerne i den ny salmebog. Kronik i Kr. Dagblad 21. februar 2001.

[14] Holger Fr. Rørdam bringer i "Et lille Bidrag til dansk Psalmehistorie", Ny kirkehistoriske Samlinger 5. bind (1869-71) s. 880 et vigtigt kongebrev af 19. marts 1575, hvori Frederik II meddeler, at han har erfaret, "hvorledes tilforn haver været en Psalmebog trykt udi liden Form, hos hvilken og var trykt Søndags-Evangelier og Epistler med den liden Catechismo Lutheri, hvilken altid menlig haver været brugt her udi Riget ... Da efter slig Lejlighed ... ville vi naadigst have bevilget og tilladt, at det skal være vor Bogtrykker udi vor Kjøbsted Kjøbenhavn herefter frit fore selv at maa trykke forskrevne liden Psalmebog med Søndags-Evangelier og Epistler og Catechismo Lutheri derhos..."; Jens Lyster: Hans Thomissøns salmebog - mutatis mutandis, Hvad Fatter gjør ... Boghistoriske ... essays tilegnet Erik Dal, Herning 1982, 315-318; samme: Thomissøn 1586 - en gudelig håndbog. Om konkurrence på salmebogsmarkedet i 1500-tallet, Hymn. Medd. 1992 208; Erik Dal: Hans Thomissøns salmebog 1569-1676. En almen orientering og en speciel bibliografi, Kbh. 1968, 37-51. Kongebrevet fra 1575 sigter utvivlsomt til den såkaldte Tausens salmebog. Det er uomtvisteligt, at Jürg. Richolff i Lübeck trykte både denne salmebog og den lille katekismus i 1556 og 1566, jf. Lauritz Nielsens Dansk Bibliografi nr. 1086, 1088, 1422 og 1424. Lis Jacobsen skriver i Peder Palladius' Danske Skrifter I 57, at der fra Palladius' levetid er to udgaver af katekismen bevaret, en fra 1556 og en fra 1557. Begge er indbundne sammen med kirkesalmebogen; "de betragtedes vistnok ligefrem som Tillæg til denne."

[15] I Joachim Moltkes "En Aandelig Haandbog", Kbh. 1639, indgår "Catechismus met Døbebogen oc Brudevielsen" som den 6. bog, "Psalmebogen" er den 9. bog og "Bønnebogen" den 10. bog. I Cassubes "Den Biblisk-Kirck-Skol-Huus- oc Reise-Haandbog" 1675 er salmebogen den 17. bog og "Catechis." den 18. bog. I Cassubes og Geertzens "En Ny Haandbog med Fiorten Bøger", Kbh. 1683, er "Psalmebogen" den 1. og "Catechismus Lutheri" den 8. bog. I Schmedtgens "Aandelige Forraad" 1694 er "Psalme-Bogen" 1. bog og "Catechisme Lutheri" den 13. bog. Se i øvrigt Anders Mallings Dansk

I takt med at nye salmer bliver hentet ind og oversat fra svensk og tysk og norsk vil også disse landes større økumeniske interesse smitte af på en ny dansk salmebog. Hvad betyder så det - for det kunne jo blive en berigelse, og der er ingen grund til at se spøgelser ved højlys dag. Jeg kan kun opfordre til, at man holder øjne og øren åbne over for dette forhold.

F. eks. er det interessant at undersøge, om man i den nye salmebog har glattet ud i Luthers salmer, så de bliver gjort ufarlige. Luthers karske og ligefremme sprog kan godt falde dem for brystet, der har den målsætning, at vi for alt i verden ikke må støde vore katolske søstres og brødres følelser. Reformatoren kunne indlede en børnesalme med ordene "Erhalt uns Herr bei deinem Wort, und steur des Pabst und Türcken Mord". Endnu i den nordslesvigske salmebog fra 1889 kunne sønderjyderne oversætte trofast til "Behold os, Herre, ved dit ord trods pavens løgn og tyrkens mord", medens Konventssalmebogen 1855 og siden også DDS 1953 nr. 296 gjorde salmen pæn og erstattede "pavens løgn og tyrkens mord" med det udflydende "dine fjenders løgn og mord". Nu skulle man have forventet, at kommissionen på dette sted havde fulgt kommissoriets påbud om at "gengive tidligere tiders salmetekster i en så oprindelig form som muligt" for at tilgodese reformatorens karske og ligefremme sprog? Men nej! Over for økumenisk pænhed må karskhed og museale hensyn vige, og F 318 fortsætter den knæsatte skydning med spredehagl, idet "dine fjenders løgn og mord" rammer alle og enhver - ingen nævnt, ingen glemt - uden dog at såre nogen dødeligt. Man kan spagfærdigt indvende, om ikke også "løgn og mord" er for stærkt til en populistisk folkekirkegudstjeneste, hvor der måske er børn til stede!

Selv Kingo, der ellers får lov til at sige lidt af hvert i Forslaget - såsom ormesæk og andre uhøviske ting -, bliver lagt i bånd og bidsel, så snart han udtaler sig økumenisk voveligt og inspireret af Luther skildrer truslerne mod kirken således:

O Gud bevar dit Ord
Fra Pavens Løgn og Mord,
Fra ald dend vrange Lære,
Som røver dig din Ære,
Lad Ordets Sæd udspende
Sin Frugt til Verdens Ende.

I Danmark er pavekirken ikke længere en trusel, men en kær samarbejdspartner, der endelig ikke må stødes på manchetterne, hvorfor F 149,7 fastholder den intetsigende, men alment mistænkeliggørende kliche "fjendens løgn og mord" fra DDS 135,6 og ændrer i næstsidste linie til det helt umulige "Lad ordets sæd *udsende* sin frugt til verdens ende!" Hvordan forestiller kommissionen sig metaforen med en sæd, der *udsender* sin frugt?

Salmehistorie VIII, Kbh. 1978, s. 99, 117, 119, 122 og 156. Sammenfattende kan siges, at Luthers lille katekismus ledsagede danske salmebøger i alt fald fra Tausen 1556 til Schmedtgen 1694.

Hvor hensynsfuld kan man være? For økumenikerne er der ingen grænser. Ved et stiftsmøde i Roskildes konventshus sang vi engang Grundtvigs "Guds ord blev aldrig bundet", DDS 354, men straks efter salmen røg en økumenisk sindet kollega op af stolen og begyndte at prædike for os andre, at han aldrig ville kunne bruge den salme. For hvad ville ikke hans katolske venner tænke, når de i sidste strofe skulle synge "Som Paulus i sin lænke ved Satans stol i Rom..."? Der var straks en behjertet kollega fra salen, der søgte at trøste den anfægtede præst ved at gøre opmærksom på, at Grundtvig ikke sigtede til den Satan, han troede, men en helt anden Satan, nemlig den romerske kejser Nero! Den fredsæle præst blev dog ved sit. Hvad betød det, hvad Grundtvig mente, hvis katolske brødre og søstre *troede*, at der var tænkt på paven? DDS 354,8 har faktisk en henvisning til 2 Tim 2,9, men for at intet skal overlades til fantasien har de kræfter i dansk kirkeliv, der åbenbart ikke kunne få "Guds ord..." fjernet helt fra salmebogen, nu under F 368 sørget for en note ved Satans stol i Rom, der umisforståeligt identificerer den som "den kejserlige domstol". Paven skal ikke have noget at sige os på, næste gang han får foræret en dansk salmebog.

I betragtning af, at vores nuværende salmebog kun har medtaget uforskammet få salmer fra vort eget århundrede, er det ikke så sært, at den nye salmebogskommission skal råde bod på denne mangel. Der burde være meget nyt at vælge imellem. Opgaven turde ikke være så uoverkommelig, eftersom en stor del af det nyere materiale allerede er blevet endevendt nogle gange af de private salmebogstillæg - først Løgumklostersangbogen, så 46 salmer, så 78-tillægget, så 129 salmer og i 1994 Vajsenhustillægget. Jeg undrer mig stadigvæk over, hvorfor Vajsenhustillægget blev så ringe. Måske har det ikke været tilstrækkeligt inspirerende at vandre ad nedtrådte stier og fortrinsvis gøre brug af det stof, som allerede var afprøvet i de tidligere tillæg. Men man kunne ved at høste af andres erfaringer have gjort det lidt nemmere for sig selv. I stedet har man satset på at give Vajsenhustillægget en egen profil - og det slap man ikke heldigt fra! Min respekt for det salmebogsudvalg, der kritikløst skrabede bunden, kan ligge på et lille sted. Vajsenhustillægget går i flere tilfælde uden om det gode og vælger det ringere i stedet[16]. Og man spørger hvorfor? Er det af kristen barmhjertighed, at man vil ophøje det ydmyge? Når der foreligger en accepteret og indsunget oversættelse, hvorfor leverer man så en ny oversættelse, der ikke er bedre, men bare nyere? Jeg anmeldte Vajsenhustillægget til Præsteforeningens Blad[17]. Jeg burde have anmeldt det til politiet i stedet.

---

[16] Hvordan kan man i ædru tilstand vrage den ypperlige gendigtning af "O come, all ye faithful", som Johannes Johansen har leveret med "Kom, tro, og kom, glæde", nr. 817 i '78-tillægget til fordel for det talentløse rimeri "Kom, alle kristne"?

[17] Jens Lyster: Gerhards åndelige sjungekor 1994. Eller: Salig Paulli går igen. Om det nye salmebogstillæg. Præsteforeningens Blad 1995/30-31-32 657-676.

Som man vil forstå af det hidtil sagte, bakker jeg op om at få vor tids salmer ind i gudstjenesten. Men det skal naturligvis være den bedste del af vor tids salmer. Det skulle nok være muligt at finde 100 fornuftige nye salmer.

Men, men, men - hvorfor er det nødvendigt med en helt ny salmebog, bare fordi vi gerne vil kunne synge vor tids salmer i kirken? Som jeg har vist ved at trække nogle historiske linier, har vi i Danmark en ypperlig og tillige charmerende vej til fornyelse af salmesangen ved at udgive tillæg - små private tillæg bekostet af en enkelt menighed, større private tillæg udgivet af en kirkelig retning - eller hvorfor ikke udgivet af et avanceret provsti eller et progressivt stift?[18] - eller tillægget kan være landsomfattende, officielt og endog autoriseret. Hvis Vajsenhustillægget havde været et seriøst tillæg med vor tids bedste salmer, hvad skulle vi så med en ny salmebog?

De, der har formuleret kommissoriet, har tydeligvis ledt med lys og lygte for at anføre så mange grunde som muligt til, at en ny salmebog ikke bare er ønskelig, men også nødvendig. Til vor tids salmebog hører ikke kun vor tids nye salmer, men også vor tids restaurerede salmer, ligesom vor tids kirkebyggeri ikke kun omfatter nybyggeri, men også restaurering og vedligeholdelse af de gamle middelalderkirker.

I kommissoriet hedder det, at "tidligere tiders salmetekster og -melodier skal gengives i en så oprindelig form som muligt" - og så kommer forbeholdet: "idet dog også salmernes anvendelighed må tages i betragtning..." - sammenligner vi med kirkebygningerne svarer det til, at Nationalmuseet ikke skal bestemme det hele - kun næsten det hele -, men på kolde vintersøndage indrømmer man modvilligt menigheden en begrænset ret til at opvarme kirkerummet.

Der har foresvævet kommissoriets fædre, at den ideale salme er den oprindelige salme, og at alle senere pillerier ved originalen er af det onde. Men hvem siger, at den ældste form altid er den bedste? Grundtvig kunne tage fat på en tekst gang på gang, med års mellemrum. Nogle gange blev hans senere bearbejdelse en forbedring, andre gange det modsatte. Nogle gange fik digteren selv lov til at afgøre, hvilken version der skulle ind i salmebogen, andre gange var det hans gode venner Fenger eller Rørdam, der afgjorde, hvordan teksten skulle skæres.

Det er virkelig nødvendigt at afgøre fra sag til sag, fra tekst til tekst, ja fra detalje til detalje, hvilken form der må skønnes at være den bedste. Jeg kan ikke generelt sige, om jeg er for eller imod at vende tilbage til kilderne og de oprindelige tekster. Det kommer da an på, hvad der står i dem! Når vi har med Kingos tekster at gøre, vil jeg et langt stykke vej give kommissionen medhold i ønsket om at tilføre salmebogen den friskhed, som den ucensurerede Kingos metaforer kan medføre. Jeg ser gerne, at bebudelsessalmen "Nu kom der bud fra englekor" får den strofe med, hvor vi hører om Gud, der ligger under Marias hjerte som et lille nor og sagte gror. I de vers tager Kingo den fulde konsekvens af inkarnationslæren - den konsekvens som de fleste viger tilbage for. Men i hvilket omfang vil vi lade Kingos kropsfikserethed bemægtige sig salmebogen? Hvor sætter vi grænserne?

---

[18] Således er det rosværdigt, da et udvalg i 1992 med ålborgbiskoppens velsignelse udgav "Med guld i mund. Salmebogstillæg for Aalborg nordre provsti". Den slags lokale initiativer behøver vi flere af!

Jeg slår gerne til lyd for[19], at vi i salmebogen i højere grad end hidtil med Kingo lader kroppen komme til sin ret. Det er pinligt, ja det er et doketisk forræderi mod både Jesus og Kingo, at man har gjort Frelseren så superåndelig, at man har frataget ham hans krop. Vi synger i DDS 155 "Over Kedron Jesus træder med frivillig ånd og mod" og gør derved Jesus til en uvirkelig person, der uden jordforbindelse svæver hen over vandene. Der er ingen tvivl om, at han går tørskoet over bækken! Men den ucensurerede Kingo synger "Over Kedron Jesus træder, vader med sin bare fod", og sådan hedder det også i F 171. Der er flere af den slags gode tilbageføringer i Forslaget.

Men i hvilket omfang vil selv en kropsfikseret tidsalder acceptere Kingos krops- og kraftfyldte poesi? Hvad skal vi f.eks. stille op med Kingos egen førstestrofe til "Rind nu op i Jesu navn", DDS 686, hvor jeg er mest tilbøjelig til at tolke denne Kingos egen førstestrofe i F 716 som skildringen af en uhøvisk, men befriende morgenfjært fra sengen[20]:

> Rind nu op i JEsu Naun,
> Du Livsalig Morgen-røde,
> Jeg vil i Basunen støde
> Hos min Seng og hvile-staun!
> Ald min Inder-deel sig røre
> Med ald Tak for Natte-ly,
> Og min Frelsers Lov opføre
> Til dend høye Himmel-Sky.

Kommissionen har sikkert ret i, at vor tid værdsætter Kingos karskhed langt bedre end tidligere viktorianske generationer. Dog forekommer det mig, at kommissionen falder for fristelsen til at introducere metaforer, der er ude af trit med vor tid. At lade Kingos morgenprut indgå i en morgensalme i dag kan vel appellere til grinet, men ikke indgå i skabningens lovprisning af Skaberen med samme naturlighed som på Kingos tid[21]. Ligeledes bør kommissionen genoverveje, om ikke Kingos stærke aftensalme "Den klare sol går ned, det kvælder mer og mer", DDS 706, der efterhånden har vundet indpas i mange menigheder, vil opleve et alvorligt tilbageslag, hvis den skal synges som i F 737. Kommissionen har studentikost forelsket sig i Kingos krasse "mørken grav/ og ormegnav", str. 2, og "Gak, ormesæk, og sov!", str. 7, og glemmer tilsyneladende, at vor tids menigheder er fremmede over

---

[19] Jens Lyster: Den skjulte Kingo. Om Kingos betydning som salmedigterinspirator. I anledning af 350-året for hans fødsel, Århus Stift 1984, 7-23; samme: Kingos salmer i Grundtvigs vold, Vartovbogen 1985, 121-137.

[20] Jens Lyster: Glædeligt gensyn med Kingos siunge-koor og lidt om Kingos digterkorpus, Hymn. Medd. 1986, 136-143.

[21] Den også som salmedigter bekendte latinskolerektor i Vejle, Niels Bredal, har i en formaning "Huorledis Børn skal holde seg om Afftenen" dette gode råd: "Trenger teg en Fiærdt? Lad hinde gaa./ Ellers mottu forwente teg siugdom oc skade/ Dog være høffuisk oc vel til maade...". Springet fra aftenfjærten for sundhedens skyld til Kingos stød i basunen til Frelserens morgenpris er ikke så stort.

for baroktidens vanitas-forkyndelse med dens udmaling af menneskekroppens forgængelighed. Vi har ikke længere knogler og kranier på gravstenen og i den kirkelige billedkunst. Hvorfor skal vi så have det i salmerne? Det er endnu et eksempel på den historieforlibte kommissions uhistoriske tilgang til den historie, som den betragter som tilskuer på afstand og glemmer, at den selv er en del af.

Kommissionen kunne med held under sin behandling af Kingos salmer have sondret mellem det sproglige og det litterære. Hvad det litterære angår, gør kommissionen ret i at overveje, om ikke flere af Kingos egne metaforer skulle have lov at indgå i salmebogens tekster. Valget skal som allerede antydet ske med skønsomhed. Hvad det sproglige angår, burde kommissionen have haft gode råd fra en sprogkyndig om, at sproget stadig udvikler sig og at man derfor ikke uden videre kan genindføre ord og vendinger fra Kingos tid, men som tidligere kommissioner fornuftigvis har ændret i takt med sprogets udvikling. Vi kan i dag ikke med Kingo sige "Gud selv dig tale vil", F 580,1, medens ændringen i DDS 465,1 til "Gud med dig tale vil" stadig er kurant. Ligeledes går det ikke i Kingos morgensalme "Nu rinder solen op af østerlide", DDS 690,2, at synge om "Herrens nåde, som han mit hoved daglig overgyder", F 720,2, men en sproglig udvikling tvinger os til at indføje en præposition og skrive "Herrens nåde, med den hver dag min sjæl han overgyder". I Brorsons "Guds igenfødte", DDS 464, havde kommissionen i statusrapporten en lidt for trofast tilbageføring til originalteksten. Men efter at dr. phil. Marie Bjerrum havde taget kommissionen i skole og belært den om, at sprogmesteren Brorson ikke skal undgælde for trykfejl i det hidtil ældste brorsontryk med denne salme, der må betegnes som et fejlfyldt pirattryk, og at det vil være galimatias at tvinge menighederne til at synge en trykfejl fra 1735[22], tog kommissionen delvis ved lære af dr. Bjerrums kritik. Men desværre kun delvis. Og derfor står der i F 500,1 "Herrens nyskabninger, I, som fik mæle, kan i hans lovsang ej øve *sig* nok" - hvor "sig" naturligvis burde være "jer"! Men hvorfor ikke følge Bjerrum og sikkert også Brorson og skrive "Herrens ny skabningers liflige mæle kan i hans lovsang ej øve sig nok"?

Hvorfor de mange tilbageføringer, der ikke er sproglige gevinster? Hvorfor i Kingos bebudelsessalme, DDS 63,1, ændre det indsungne "at Gud herned vil stige" til "at Gud vil nederstige"? Hvorfor skal "O, lytter til, I folk i alle verdens riger!", DDS 465,1, tilbageføres til "O giver lyd, I folk ...", F 580? Hvorfor skal "Det mulmer mod den mørke nat", DDS 708, ændres til "Det *mulner* mod den mørke nat", F 739? Når kommissionen er så benovet ved originalteksterne, hvorfor har den så ikke fulgt mit råd om i "Den mørke nat forgangen er", DDS 682, at ændre strofe 3,4 "han frelste os dermed af møde" og følge forfatterens egen tekst "Hand frelste oss der met aff Nøde"[23]? Det ville være gennemskueligt for det fleste, at "af nøde" må betyde "fra nød". Men her har kommissionen altså valgt at følge en "modernisering" fra slutningen af det 19. årh., idet den i en note oplyser, at møde betyder "modgang, møje". Derved gør kommissionen Sthen utroværdig. Sthen, der gentagne gange

---

[22] Marie Bjerrum: Om datering af Brorson-salmer, Hymn. Medd. 1998 109-114.

[23] Hans Christensen Sthens Skrifter I. En liden Vandrebog udgivet af Jens Lyster under medvirken af Jens Højgård, Kbh 1994, 50.

maner sin læser til at løfte Kristi kors, mener ikke, at Kristus har frelst os fra modgang og møje. Møde rummer langt mere elendighed end møje. Møde betyder her snarere fortabelse. Men forfatterens eget ordvalg "af nøde" er den bedste løsning.

Kommissionen er blevet kritiseret for sine mange sproglige noter, der ikke i det omfang hører hjemme i en folkebog som salmebogen. Den kritik kan jeg tilslutte mig, idet jeg dog må tilføje, at sådan som teksterne nu står, burde der være adskilligt flere noter. Men måske er kommissionen ikke opmærksom på, når et ord har en anden betydning, end den man umiddelbart vil tillægge det. Jeg ironiserede for lidt siden over en myggejagt, som er kommet til i Kingos "Det mulner mod den mørke nat", F 708,4:

> Omkring mig, når mit lys er slukt,
> jeg finder myggen mig at stikke på...

Man ser for sig personen rave rundt i mørket for at finde myggen. En note burde have oplyst, at "finder" betyder "føler" og styrer en akkusativ med infinitiv, således at lin. 2 betyder: jeg føler, at myggen stikker mig. Samme kostelige strofe fortaber sig også i, "hvor orme da skal vrimle i min hud". Den ormesnak er altså bare lige sagen!

Jeg har hørt et kommissionsmedlem udtale, at denne kommission adskiller sig fra alle tidligere kommissioner ved ikke at lave hjemmestrik og egne lapperier på teksterne. Det er nu en sandhed med modifikationer. Jeg har fundet hjemmestrik i Søren Lodberg Hvas' bearbejdelse af Guldbergs ugebønner, men fænomenet dukker også op i salmerne. Jeg har allerede nævnt, at fjenden i F 149,7 og F 318,1 er en omskrivning for paven. I Kingos "Rettens spir det alt er brækket", F 177, har vi hidtil i sidste strofe, DDS 163,4, sunget "så din dom er mig til både/ og jeg bliver dømt i nåde", hvilket svarer ret godt til Kingos "... saa din Dom er mig en Baade/ Og Jeg bliver dømt i Naade". "Baade" betyder vinding, hvilket nok kræver en note. Men hellere det end det vrøvl, der leveres i F 177,5: "så din dom er mig den gåde/ at jeg bliver dømt i nåde". Hvor er for det første trofastheden mod Kingos budskab henne? Hvor er for det andet det trygge tilflugtssted i noget, der kun er en gåde?

I salmebogskommissionens statusrapport kan man få et indtryk af, efter hvilke retningslinier kommissionen begyndte sit arbejde. Og der er fornuftige ting imellem, men der er også restaureringer, der virker pjattede, men som gudskelov er opgivet igen. F.eks. har statusrapporten et af Kingos aftensuk og ligeledes et morgensuk, som bliver bragt tilbage til den ustrofiske originalform i Aandeligt Sjungekor, hvor disse suk ikke skulle synges, men bedes og læses. Jamen så springer man den glædelige opdagelse over, som hymnologerne gjorde midt i forrige århundrede, da de pludselig fik 14 nye Kingo-morgen og aften-salmer foræret ved at gøre de hidtil usyngelige suk syngelige[24]. Da danskerne genopdagede Kingo takket være Fengers

[24] Jeg blev for alvor opmærksom på dette uudforskede, men ganske spændende område i dansk salmehistorie under arbejdet med en upåagtet bønnebog fra 1847, se Hymn. Medd. 1989 139-166, og har siden arbejdet videre med et projekt om sukkenes vej fra suk til salme.

udgivelse af Kingos salmer, førte det en hel kingo-renæssance med sig. Hvorfor skal vor tids menigheder ikke høste gavn af disse landvindinger fra forrige århundrede?

Jeg har også undret mig over, at F 645 bringer en helt anden version af Grundtvigs "I falmede blade, du kølige vind!" end den, der er blevet indsunget gennem "46 salmer". Når nu "46 salmer" har gjort den ene kendt, hvad er så gevinsten ved at bringe den anden, som kommissionen kender fra et endnu ældre grundtvig-manuskript? Det må være denne ulyksalige tyrkertro på, at den tekst, der må formodes at være ældst, også må være den bedste. Er der da ingen i den talstærke kommission, der kan argumentere overbevisende for, at Grundtvig kan have arbejdet sig frem til større og større klarhed, sådan at det snarere er hans sidste end hans første udkast, der bør foretrækkes?

Tilbage til det spørgsmål jeg stillede til indledning og siden har vendt et par gange. Er det virkelig nødvendigt med en helt ny salmebog for hele den danske folkekirke, bare fordi man gerne vil give menighederne en chance for

1) at synge vor tids salmer i kirken?
2) at synge vor tids restaureringer af de gamle salmer?

Betænk dog, hvor indgribende et salmebogsskift er! Det er en så alvorlig sag, at der skal tvingende grunde til at tage et sådant skridt. Et nyt godt tillæg er fuldt tilstrækkeligt til at dække enhvers behov for fornyelse på nuværende tidspunkt. I et nyt tillæg på lad os sige 200 numre kan de 100 numre bestå af de bedste salmer fra vort århundrede, mens de 100 andre for min skyld gerne kan være forslag til restaureringer af gamle salmer, gerne sådan, at man tilbyder to versioner af den samme salme: dels den indsungne version i salmebogen, dels den restaurerede i tillægget. Lad os tage en salme, som vi alle kender: Sthens "Du Herre Krist" i Frederik Hammerichs bearbejdelse fra 1850, nr. 46 i salmebogen. Sthens originale version er lidt længere og har afgjort nogle kvaliteter, som er gået tabt i Hammerichs bearbejdelse, fordi Hammerich var uvidende om det markant eskatologiske aspekt i Sthens salme. Ved at give menighederne mulighed for at synge begge versioner gennem en 10- eller 20-årig periode vil det vise sig, hvilken version der går af med sejren. Vil man derimod tvinge en række restaureringer af nu kendte og elskede salmer ind i en ny salmebog, risikerer man, at salmebogen mister sin status som folkebog. Det er i forvejen problematisk med de salmebøger, som konfirmanderne får i pragtudgave på konfirmationsdagen og som de aldrig senere får lejlighed til at åbne, eftersom det at synge efter salmebogen er en skik, der hører fortiden til.

Der er ingen tvingende grunde til en ny salmebog netop nu. Jo, siger nogle, for vi har jo fået en ny alterbog og en ny ritualbog, som i høj grad kalder på en ny salmebog. Den nye alterbogs gammeltestamentlige læsninger skriger efter en lang række nye salmer. Jamen hvad gavner det at udgive en ny salmebog, når disse salmer endnu ikke er skrevet. Det er endnu et argument for at slå koldt vand i blodet. Nå ja, hvis jeg sad i salmebogskommissionen, ville jeg gøre mere end det: så ville jeg nemlig bestille de manglende salmer hos de bedste af vore salmeskrivere. Og hvis nogen skulle indvende, at salmer da ikke bliver til på bestilling, så vil jeg svare, at det gør de netop. Sidst i 1600-tallet skrev Kingo ene mand en epistelsalme og en evangeliesalme til hver søndag i vinterhalvåret. I vor tid har Aastrup gjort det

samme for hele kirkeåret. Men vi mangler salmer til de gammeltestamentlige læsninger. Og kommer vi rigtigt i gang med at snakke salmevalg til de konkrete søndage, vil det sikkert vise sig, at der også kunne være behov for en række nye epistel- og evangeliesalmer.

Der er en, der har sagt, at man ikke skal justere sit solur i gråvejr, men man skal vente til en dag, hvor solen skinner. Sådan mener jeg tilsvarende, at vi ikke skal gå hen og skifte salmebog på et tidspunkt, hvor der ikke er nogen tvingende grund til det. Jeg kalder det ikke en tvingende grund, at kirkeminister Torben Rechendorff gerne vil gå over i historien som den, der tog initiativet til en ny salmebog. Der kan også være biskopper, der har lignende ambitioner. Det må blive deres sag. Det kan aldrig blive vores. Vi bør gå i rette med de højtråbende fortalere for en ny dansk salmebog. De har endnu ikke fremført tvingende, saglige grunde til at skifte salmebog ved årtusindskiftet. Der er ingen positive virkninger ved et salmebogsskift, som ikke kan opnås lige så godt ved et nyt tillæg. Derimod imødeser jeg mange negative virkninger ved at skifte salmebog i utide.

Jeg indledte mit foredrag ved at sætte spørgsmålstegn ved, om den nye salmebog hører til alle de gode gaver, der kommer ovenned? Det har jeg svært ved at se. Kun Gud magter den kunst at lade gaver komme ovenned. Derimod fornemmer jeg, at vi med dette salmebogsprojekt i utide af både kirkeministerium og salmebogskommission bliver behandlet ovenfra og nedefter. Danske menigheder er aldrig blevet spurgt, om de ønsker at komme af med deres nuværende salmebog.

EVA MEILE

Om Forslag til ny Salmebog
Overvejelser og erfaringer

Da den kommission, som var blevet nedsat i 1993 af daværende kirkeminister Torben Rechendorff for at forberede en ny salmebog, havde arbejdet i knapt tre år, udsendte den en såkaldt Statusrapport. Titlen var på flere måder problematisk. Dels indeholdt rapporten kun en brøkdel af de salmer, man indtil da havde arbejdet med, dvs. at den kun gav et ufyldestgørende indtryk af arbejdets faktiske "status". Det havde nok været mere rammende at kalde udgivelsen for et prøvehefte eller endnu bedre en smagsprøve, for det, man ønskede med Statusrapporten var netop at foranstalte en prøvesmagning i den danske menighed af nogle af de mest kontroversielle ændringer, som salmebogskommissionen havde foretaget i de hidtil benyttede tekst- og musikversioner for at få en fornemmelse af, hvordan danske salmebrugere ville forholde sig til den kurs, som foreløbig var anlagt.

Dels gælder det vel, at selv om man teoretisk set kan gøre status på et hvilket som helst tidspunkt af et arbejde, så indebærer ordet alligevel i de flestes bevidsthed, at den, der gør status, er nået et punkt, hvor betydelige landstrækninger er tilbagelagt: kriterier har bestået deres prøve, erfaringer er blevet indhøstet, synspunkter er blevet nuanceret og holdninger konsolideret.

Til det punkt kunne vi i salmebogskommissionen naturligvis ikke være nået, da Statusrapporten udkom, bl.a. af den grund, at en stor og væsentlig del af projektet, nemlig arbejdet med salmer fra vor egen tid, endnu slet ikke var påbegyndt. Og selv om mange af kommissionens medlemmer allerede da havde haft lejlighed til at fortælle og samtale om salmebogsarbejdet i forskellige fora, så var alt stadig på et temmelig tentativt stadium.

Nu er der gået ca. otte år, fra salmebogskommissionen blev nedsat, og i knapt halvandet år har det forslag, som den er nået frem til, været ude til høring. Denne høringsperiode har været særdeles berigende for kommissionen og dens fortsatte arbejde - forhåbentlig har den også været berigende for de overvældende mange, som har udarbejdet høringssvar, derpå tyder i hvert fald den megen tid og den store lidenskab, som er blevet investeret deri.

Høringssvarene har haft meget forskelligt omfang og meget forskellig karakter. Der har været grundige redegørelser for næsten hver side i forslaget både fra kirkelige sammenslutninger og fra teologiske og musikalske fagfolk, og der har ikke mindst fra talrige lægfolk i menighederne været meget personlige og engagerede breve, som har gjort dybt indtryk.

Debatten har, hvad der var venteligt, fortrinsvis udspillet sig i kirkelige medier og kredse. Den ved, hvor skoen trykker, som har den på. Og selv om en del af reaktionerne var forudsigelige og med næsten mekanisk nøjagtighed levede op til, hvad der havde kunnet ventes, har diskussionen alligevel haft mange nuancer. De kom især frem, når man stod "ansigt til ansigt", derfor hører de

hundredvis af møder om salmebogsforslaget, som sognemenigheder, menighedsrådsforeninger, præstekonventer og lignende forsamlinger arrangerede, til det mest givende og frugtbare i høringsperioden.

Selv har jeg været meget aktiv i debatten, dels skriftligt, dels - og især - mundtligt, som foredragsholder og samtalepartner ved møder over det ganske land. Det er den omstændighed, at jeg har fået lov til at høste så megen erfaring, dels ved at efterprøve mine egne kriterier, dels ved at lytte og lære og lade mig påvirke af andres synspunkter - det er alt det, som har givet mig baggrund for og lyst til at udforme en personlig statusrapport på tærsklen til det afsluttende arbejde, som ligger foran salmebogskommissionen, efter at høringsperioden nu er forbi.

Det er klart, at jeg overalt, hvor jeg har talt om salmebogsforslaget, har gjort det som repræsentant for kommissionen - det er jo i den egenskab, jeg er blevet inviteret. Alligevel har jeg for troværdighedens skyld altid i sidste ende følt mig nødsaget til at tale på egne vegne. Det agter jeg også at gøre her. Det siger sig selv, at selv om vi i salmebogskommissionen har været meget gode (synes jeg da!) til at lytte til hinanden og komme frem til konsensus, og selv om vi alle i det store og hele er solidariske med Forslaget, så kan tyve mennesker umuligt være fuldstændig enige om alting. Det er sikkert og vist, at hvis enhver af os fik lov til suverænt at bestemme indholdet i en ny salmebog, så ville der ikke være to ens.

Men det får vi heldigvis ikke, og heldigvis får ikke en gang kommissionen som helhed lov til det. Det er en sag for hele den danske menighed, så sandt som salmebogen er og (forhåbentlig) bliver det danske folks hjertebog, den måske vigtigste bog i vores kultur.

Fordi den er det, kan det heller ikke undre, at tanken om at udgive en ny og ændret salmebog må vække både frygt og aggression. Det er et meget ømfindtligt område at vove sig ind på. Den alvorligste kritik overhovedet, som er blevet rejst under hele den periode, hvor salmebogskommissionen har siddet, og som er blevet skærpet i høringsperioden, er da også den, som kan sammenfattes således: Vi vil slet ikke have nogen ny salmebog. For man ved, hvad man har (og det er godt), men ikke hvad man får (og det er sikkert ikke godt!)

Det er en holdning, som jeg godt forstår. Jeg tror såmænd, at hvis jeg selv var blevet spurgt, inden jeg påbegyndte kommissionsarbejdet, om jeg syntes, der var et påtrængende behov for en ny salmebog, så ville jeg have svaret, lige som mange har gjort: Næh, hvorfor det? Vi har jo en prægtig salmebog. Selv om der da var en del deri, jeg godt kunne tænke mig udeladt. Hvor tit har jeg ikke i de mange år, jeg har været kirkesanger, tænkt om en salme: Nej, denne her, den er næsten for slem! Det er imidlertid en af de ting, jeg har lært af arbejdet i kommissionen og i "marken": ikke blot, at andre faktisk har et oprigtigt og varmt forhold til netop nogle af disse salmer, men - hvad der er nok så vigtigt: at den omstændighed er mindst lige så tungtvejende for salmernes placering i salmebogen som mine egne forbehold.

Men selv om jeg måske tidligere havde været enig med dem, som fandt, at det ikke var strengt nødvendigt med en ny salmebog, og selv om jeg derfor gik ind i kommissionsarbejdet med en

forholdsvis neutral holdning til den påtænkte nye salmebog, men dog meget gerne - når en sådan nu så ud til at blive en realitet - ville være med til at præge den, så kan jeg ærligt sige, at hvis jeg i dag - med de erfaringer, de sidste otte år har givet mig - blev spurgt, om jeg syntes det var ønskeligt med en ny salmebog, der kom til at ligge tæt på det forslag, vi har udarbejdet, så ville jeg uden tøven svare ja. Det skal jeg begrunde i det følgende.

Det spørgsmål, som ofte er fulgt i kølvandet på det "store" spørgsmål, om vi skal have en ny salmebog, er: Hvorfor netop nu? I modsætning til, hvad der tidligere har været tilfældet i salmebogens historie, nemlig at en ny teologisk strømning har sat sig igennem på en måde, så den har kasseret den umiddelbart foregående, og dermed også den salmebog, hvori den havde fundet sit udtryk, så er der ikke sket så revolutionerende ting på den teologiske front i de senere år, at Den danske Salmebog af den grund forekommer uaktuel. Endvidere har de sidste halvandet hundrede års salmebogsredaktører i stadig højere grad haft forståelse for det historiske aspekt i salmebøgernes teologi og poesi og anerkendt, at hver tids fromhed havde sin måde at komme til orde på, og at intet af det burde undværes i salmebogen. Der er heller ikke politiske grunde, der taler for en ny salmebog, sådan som der var, da Den danske Salmebog blev planlagt, den har jo bl. andet genforeningen med Sønderjylland som baggrund.

Hvad da? Ja, når ideen om en ny salmebog alligevel er kommet op inden for de sidste 10-15 år, hænger det nok især sammen med den omstændighed, at der har fundet et regulært salme-boom sted inden for den sidste generation, i modsætning til, hvad der var tilfældet, da Den danske Salmebog udkom i 1953. Den gang var der vel kun én salmedigter af betydning, kvalitativt så vel som kvantitivt, nemlig K. L. Aastrup. Han fik i øvrigt kun tre salmer med i salmebogen, et forhold, som salmebogskommissionen må siges at have rettet op på ved at medtage hele femogtyve. Men bortset fra Aastrups indsats syntes salmegenren i midten af det 20. århundrede at stå i fare for at sygne hen.

Man tør nok sige, at situationen er forandret. I dag har man nærmest indtryk af, at alle skriver salmer! Salmedigterne er - nu som før - fortrinsvis præster, men også lyrikere "uden for murene" har i de senere år udgivet hele samlinger af salmer.

Denne kreativitet på salmedigtningens område har bl.a. givet sig udslag i de forskellige salmebogstillæg, der har set dagens lys, siden Den danske Salmebog udkom. Her har også en række nye salmekomponister gjort sig gældende. Alt dette er angiveligt baggrunden for, at det i salmebogskommissionens kommissorium hedder, at man finder, "at tiden er inde til, at der fremlægges forslag til en ny salmebog".

Da det samtidig fremgår af kommissoriet, at den nye salmebog forventes at skulle have et omfang som den nuværende, siger det sig selv, at nogle numre i Den danske Salmebog har måttet "ofres". Det er den kendsgerning, der har affødt det stadig tilbagevendende frygtsomme spørgsmål til kommissionen: Nu smider I vel ikke alle de gamle salmer ud?

Der er vel næppe nogen, der for alvor har kunnet forestille sig, at man påtænkte at udelade nogen af kernesalmerne i salmebogen eller i det hele taget salmer fra traditionen, om hvilke man

skønnede, at de stadig havde en vis levedygtighed. Ikke desto mindre er det netop på dette punkt, at kommissionen for nogle få salmers vedkommende er kommet galt af sted. Det skal jeg komme tilbage til.

Et andet krav i kommissoriet gik ud på, at man skulle tilstræbe at gengive tidligere tiders salmetekster i en så oprindelig form som muligt, dog under hensyntagen til forståelighed og anvendelighed i gudstjenesten. Der er nemlig ned gennem tiderne ændret ganske meget i særligt Kingos og Brorsons salmer, både af senere digterkolleger og af diverse amatører (salmebogskommissærer f.eks.!). Dette punkt vedrørende tilbageføringerne har været genstand for stor opmærksomhed i høringsperioden, meningerne om den måde, kommissionen har efterlevet kommissoriet på, har været meget delte, rækkende fra dyb forargelse til ægte begejstring. Også dette skal jeg komme nøjere ind på.

Jeg vil altså i det følgende ridse nogle væsentlige punkter i salmebogsdebatten op og give udtryk for mine egne overvejelser desangående, overvejelser, som både er farvet af mit teologiske og æstetiske ståsted og af mit ganske almindelige kirkegængerhjerte, samt ikke mindst af de erfaringer, jeg har gjort i høringsperioden, og som jeg er alle mine samtalepartnere dybt taknemmelig for. Den umiddelbare salmeglæde og sikre dømmekraft, som jeg har mødt utallige steder rundt omkring i landet, og som gang på gang har gjort, at jeg rejste overvældet og ganske "høj" hjem fra møderne, den er uforglemmelig.

Jeg er ofte blevet spurgt om vi ikke i kommissionen har haft nogle klare kriterier for, hvad en (god) salme er, kriterier, som vi har holdt os for øje, både når det gjaldt udeladelse af gamle og indlemmelse af nye salmer. Dertil er svaret, at det for en salmebogskommission ville være ganske umuligt at arbejde uden sådanne kriterier, men lige så selvfølgelig som denne konstatering er, lige så sikkert og vist er det, at i det øjeblik, man går fra de abstrakte teologiske og æstetiske kriterier (som man let kan blive enige om) til den konkrete salme, viser det sig, at forskellige mennesker forstår noget forskelligt ved, hvad teologisk, digterisk, musikalsk kvalitet er for noget. Selv har jeg ofte henvist til Davids salmer, når jeg skulle karakterisere salmens væsen, det er ikke uden grund, at det er den gamle, græske betegnelse for en davidssalme, psalmos, der har givet genren navn. I davidssalmerne finder man alt, hvad der gør en salme til en salme, først og fremmest selve den eksistentielle situation, hvor man står ansigt til ansigt med Gud, taler direkte til eller med Gud om alt, hvad der ligger en på sinde i forholdet til Ham, det kan være frygt, anger og anfægtelse, det kan være glæde, taknemmelighed, håb og tro. Derved ligner salmen både bønnen og bekendelsen.

Når det gælder særligt at definere den kristne salme, må det vigtigste være, at den bæres af bevidstheden om at stå over for Gud, sådan som mennesket ifølge den kristne tro står over for Ham: som en frelst synder. Den kristne salme er udtryk for et du-jeg forhold, hvor salmens "du" er den personlige Gud, som vi som kristne bekender os til - og ikke en eller anden diffus guddommelig kraft - og salmens "jeg" er det personligt-overpersonlige jeg, som enhver i menigheden kan stå bag - og ikke et individualistisk digterjeg, som udtrykker sine helt specifikke religiøse følelser.

Men fordi det er sådan, at "friest er dit åndefang, når dybt du drager det i sang", fordi vers og sang altså er og bliver "hjertesproget", også i gudsforholdet, så må de følelser og tanker, som vil til orde over for Gud, have et poetisk og musikalsk udtryk, som lever op til og underbygger salmens teologiske indhold. Salmedigtning og salmekomposition er ikke en kunst for kunstens skyld, men en kunst for Guds skyld. Med stadigvæk kunst: Da den samtidig i ordets alleregentligste forstand er en brugskunst, må det sidste kriterium for en god salme være, at den ejer en sådan enkelhed, inderlighed og udtrykskraft, at den slår rod i den syngendes sind på en måde, så den kan tages frem og "bruges" igen og igen uden at blive slidt ned.

Men når alt det er sagt, må det tilføjes, at der altid har stået og altid vil stå salmer i salmebogen, som ikke i ét og alt lever op til de nævnte kriterier. Det gør der også i det nye salmebogsforslag. Og måske er det i virkeligheden salmebogens store charme, at den aldrig lader sig helt tyrannisere af kriterier og god smag! Også til den "kulørte" del af vores jeg skulle der gerne være en lille plads i salmebogen. Lad os dog ikke være bange for at indrømme det!

De sidste bemærkninger fører os direkte ind i diskussionen om nogle af de udeladte salmer. Her gælder det, at langt størstedelen af dem er død en "naturlig død", de synges ikke, eller næsten ikke, længere. Men så er der altså en håndfuld, hvis udeladelse har vist sig at udløse lidt af en folkestorem, og det drejer sig netop om salmer, som man nok kunne rejse faglige indvendinger imod, men som har en følelsesmæssig appel i sig, som har skaffet dem en så blivende plads i mange menneskers hjerter, at det måtte betragtes som helligbrøde at udelade dem. Jeg behøver næppe at tilføje, at salmebogskommissionen vil ile med at gøre brøden god igen i de fleste tilfælde - dens medlemmer turde i modsat fald ikke vise sig i nogen kirkelig sammenhæng herefter! Men det er nu ikke kun en sådan frygt, der har fået i hvert fald mig til at indse det tilbørlige i at lade f.eks. "Nærmere Gud til dig" blive i salmebogen. Ved mine foredragsaftener har jeg mødt så mange mennesker, for hvem denne salme var en virkelig hjertesag, og det kan man naturligvis ikke sidde overhørig.

Et andet eksempel på, at vi i kommissionen har gjort en bommert, er udeladelsen af "Gud! du, som lyset og dagen oplod". For her må man nok spørge sig selv: Hvad betyder det, at en stor del af salmen lider af poetiske svagheder, når anslaget har en sådan fynd? Hvad skulle man i virkeligheden sige en sommermorgen, når man trækker gardinet fra vinduet, andet end netop: Gud! du, som lyset og dagen oplod? Og det bliver ikke ringere af, at man får lov at synge det på Windings herlige melodi!

Jeg sagde ovenfor, at hvis jeg i dag blev spurgt om det ønskelige i at få en ny salmebog, så ville jeg med overbevisning svare ja. Jeg kommer nu til det, som er hovedårsagen til mit ja, nemlig tilbageføringerne af Kingos og Brorsons salmer til en form, der ligger meget nærmere originalen end den, som vi kender fra Den danske Salmebog. Jeg synes, der slår én en friskhed i møde, når man åbner salmebogsforslaget, og Kingos og Brorsons uforlignelige sprog og billeder bliver kastet lige i hovedet på en. Det er lige, så det gibber i både krop og sjæl.

Jeg skal imidlertid skynde mig at sige, at jeg indrømmer (og det tror jeg ikke, jeg er ene om), at vi visse steder er gået for vidt med tilbageføringerne. Forklaringen derpå er ganske enkelt, at da vi

fordybede os i de gamle versioner, betød det lidt af en åbenbaring for mange af os: "Næh, sagde han virkelig sådan! Hvorfor har man dog lavet det om? Etc. etc." Vi fik simpelthen en rus på, en Kingo-rus og en Brorson-rus! Og som det ofte går, når man bliver beruset, så går man et skridt længere, end man ville gøre i ædru tilstand. Der er tilbageføringer, som utvivlsomt må føres "frem" igen, fordi den originale ordlyd ikke er tilstrækkeligt forståelig i dag eller på anden måde virker fremmedgørende. Men når det er sagt, vil jeg alligevel fastholde, at i langt, langt de fleste tilfælde er tilbageføringerne en umistelig gevinst.

Men for at vende tilbage til spørgsmålet fra før: Hvorfor har man dog lavet dem om? Ja, undertiden har man vel blot villet "modernisere" visse ord og vendinger. Men det er tydeligvis ikke den eneste grund. Nogle har simpelthen fundet, at Kingo og Brorson var det, som på nudansk hedder "for meget". Kingo var for barok, for realistisk og voldsom, Brorson var for pietistisk, for følelsesfuld og for vækkelsespræget. Derfor har man trukket mange af de teologiske og stilistiske tænder ud af dem og lagt et harmoniserende slør af "kirkelighed" hen over deres sprog.

Det har været mig en kilde til stor forundring, at så mange har opfattet kommissionenes bestræbelser på at vaske noget af dette kirkestøv af som udtryk for en elitær holdning. Salmearkæologi har man kaldt det og hævdet, at tlbageføringerne ville gøre salmebogen til en litterær antologi i stedet for en brugsbog for menigheden. Når man ser bort fra nogle åbenlyse "skadevirkninger" af vores ovenfor nævnte forelskelse i det kingoske og brorsonske univers (f.eks. på et enkelt sted et par ord, som man hverken kan forstå eller udtale!), så er - efter min mening - tilbageføringerne generelt set de rene øjen- og øreåbnere. Jeg har undertiden sammenlignet det "chok", de giver, med den forbløffelse og fryd, det gav at se de oprindelige farver på Michelangelos loft- og vægmalerier i Det sixtinske kapel, da de for nogle år sinde blev restaureret: Nu havde man jo vænnet sig til de douce gråblå farver (som skyldtes århundreders snavs), og med ét var alting et orgie af rødt og blåt og grønt og guld!

Nogle få eksempler vil illustrere, hvad jeg mener: Det kan godt være, vi studser, når vi i Brorsons salme "Kom, hjerte, tag dit regnebræt" i stedet for at synge, som vi er vant til: "Tænk, trygge sjæl. at alting står i Herrens bog opskrevet!" synger med Brorsons egne ord: "Tænk, trygge sjæl, at alting står i Guds register skrevet!". For "register" - det er da alt for moderne! Lyder det ikke mærkeligt nøgternt og køligt i forhold til det gammeldags, højtidelige "Herrens bog"? Jo, men det er vel netop meningen: at tanken om regnskabets time skal sende en kold gysen ned gennem rygraden. Det er også rigtigt, at ordet "register" er særdeles nærgående i sin nutidighed: Det moderne menneske er på vagt over for enhver form for registrering, den krænker vores uafhængighedsfølelse og integritet. Hvor har vi dog godt af at blive mindet om, at der er ét register, som vi må finde os i at være opført i, og det er Guds.

Men Brorson kan til gengæld også tale om evangeliets trøst, og det på en måde, så det burde kunne tilfredsstille alle dem, som i dag efterlyser kropslighed og sanselighed i kirken. Smagssansen får i hvert fald, hvad der tilkommer den, i salmen "Guds riges evangelium er sødt som honningkage". Den første strofe lyder i Brorsons originale version således:

"Guds riges evangelium er sødt som honningkage;
når det kun får i sjælen rum, at man det ret kan smage,
da er det sjælens honningmad,
gør hjertet let og mæt og glad
og smukt i Jesu øjne".

Brorson gennemfører honning- og honningkagemetaforen i hele salmen og peger dermed på både det nærende, det helbredende og det holdbare i evangeliet om syndernes forladelse. Denne konsekvens i billedsproget går aldeles tabt i den udgave, der står i den nuværende salmebog. Ved et sognemøde, hvor vi sang denne salme, sagde en præst til mig: "Man kommer til at smile, når man synger det - gør det noget?" Nej, gør det? Må hjertet ikke godt boble lidt i kirken? Jeg synes i hvert fald, at det er svært, efter at man her har stiftet bekendtskab med den oprindelige Brorson, at vende tilbage til poesibogsudgaven i Den danske Salmebog.

Hvad salmebogens versioner af Kingos salmer angår, har bornertheden i tidens løb fejret mange triumfer. Og der er unægtelig knald på, når Kingo ruller sig ud. Det gælder bl.a. den salme, som der er blevet harceleret over fra mange sider under høringsperioden, nemlig "Rind nu op i Jesu navn". Folk påstår at få allehånde upassende associationer ved første strofes ordlyd:

"Rind nu op i Jesu navn,
du livsalig morgenrøde!
Jeg vil i basunen støde
ved min seng og hvilestavn.
Al min inderdel sig røre
med al tak for nattely
og min frelsers lov opføre
til den høje himmelsky!"

Jamen hvilken livsappetit og livsglæde kommer ikke til orde her! Og samtidig: hvilken ydmyghed og taknemmelighed over at få lov til at blæse i hele sin personligheds basun til Guds ære! Det, som man kunne kalde Kingos fysiske fromhed, gennemstrømmer hans salmer på en måde, som er såre vederkvægende - ikke mindst i en tid, der som vores er præget af megen diffus religiøs åndelighed.

Men én ting er Kingo som digtertype og -temperament. Her er det naturligvis en smags sag, hvor langt man kan følge ham. Et andet spørgsmål, som man har diskuteret både i og uden for salmebogskommissionen, er, hvorvidt nogle af Kingos i dobbelt forstand originale billeder kan være for svært forståelige for mennesker i dag. F.eks. har der været delte meninger om slutningen af sidste strofe i "Sorrig og glæde", hvor det hedder:

"Tidernes bom
bliver dog tom,
Himlen skal selv køre alting herom!"

Her har det været nødvendigt med en forklarende note til bom: vævebom. Alligevel finder mange

billedet uigennemskueligt, og noten kan have den bivirkning, at den ødelægger umiddelbarheden i tilegnelsen. Desværre. For billedet er smukt og dybsindigt. Det betyder jo, at selv nornerne, der ifølge mytologien spinder trådene i vores skæbne og derfor står for det uafvendelige, en dag skal blive sat fra bestillingen: Deres vævebom bliver tom. Men over dem står Gud: Himlen skal selv køre alting herom, dvs. et nyt liv skal sættes i værk, en ny skabelse skal finde sted.

Ved et præstekonvent drøftede jeg dette sted med nogle kolleger og gav udtryk for både min kærlighed til strofen og min tvivl, hvad angik sværhedsgraden af billedet. Men da fortalte en præst fra Sønderjylland mig, at han havde afholdt en salmesangsaften, hvor man netop havde sunget "Sorrig og glæde" i Kingos egen version. En lille gruppe af deltagerne var kommet hen til ham bagefter og havde sagt: "Det sidste vers var hele aftenen værd. Det er længe siden, vi har haft en sådan oplevelse!" Det var balsamisk at høre!

Det har naturligt nok været Kingo og Brorson, der har været i forgrunden i diskussionen af de ældre salmer. Hvad salmebogskommissionens redaktion af Grundtvig og Ingemanns salmer angår, har de folkelige reaktioner været meget mere beskedne, men her er der jo heller ikke sket nær så påfaldende forandringer. Begge har fået nogle salmer med, som ikke før har stået i salmebogen (af Grundtvig er der imidlertid også taget nogle stykker ud). Adskillige har forholdt sig kritisk til optagelsen af nogle af disse salmer. Det gælder f.eks. Grundtvigs "I kvæld blev der banket på Helvedes port" og "Skyerne gråne" og Ingemanns "Gud ske tak og lov" og "Der står et slot i vesterled". Begrundelsen for kritikken har været, at disse salmer ikke er "rigtige" salmer. Det kan være rigtigt nok. For de tre sidstnævntes vedkommende tilhører de - sammen med flere andre, bl.a. adskillige fra det 20. årh. - snarere kategorien åndelige sange. Men sådanne har der faktisk altid været tradition for at give plads til i salmebogen, og de ovennævnte kombinerer et højt poetisk niveau med en bred folkelig yndest. Rundt om i menighederne har mange da også udtrykt stor glæde over, at de er kommet med.

Mindre glæde har det vakt, i hvert fald generelt, at kommissionen har foreslået seks salmer af Ambrosius Stub optaget i salmebogen. Skulle det være en fornyelse? har man forarget spurgt. Det komme naturligvis an på, hvad man forstår ved fornyelse. Hvis man mener noget, der er skrevet fornylig, så er det klart, at en 1700-talsdigter ikke rigtig kan komme i betragtning. Men hvis man forstår det som en ny måde at anskue og udtrykke gudsforholdet og trossandhederne på, dvs. en måde, som man ikke kender fra andre digtere, så kan Stub sagtens stå distancen. De passionssalmer, som er medtaget i Forslaget, er karakteristiske ved nogle meget stærke og originale udtryk for det centrale teologiske begreb Jesu stedfortrædende lidelse. Men det er klart, at det maner til eftertanke hos kommissionen, at der er så få, der er enige med den dame, som ved en sogneaften sagde til mig: "Jeg vidste slet ikke, st Stub skrev salmer. De er jo mesterlige - og så moderne!" Personligt giver jeg hende ret, Stub anvender nogle næsten filmiske greb (flash-backs) i sin aktualisering af frelseshistorien. Men han har da også - omend kun i en enkelt af salmerne - nogle pudseløjerlige udtryk, som kan virke i modsat retning. Dermed bliver det en skønssag, hvor stærkt han skal repræsenteres i salmebogen, og det er sandsynligt, at kommissionen ved at foreslå seks salmer har skønnet lidt for optimistisk.

Noget lignende gør sig måske gældende, hvad Aastrups salmer angår. Femogtyve er mange, men de er til gengæld korte! I hvert fald kortfattede. Efter min (og manges) mening er de også gode. Klichéen om, at de er "dogmatik på vers", er under høringsperioden blevet trukket af stald ikke så få gange. Det er en vurdering, som jeg finder både overfladisk og uretfærdig. Én ting er, at Aastrups salmer hverken ejer Kingos "Schwung", Brorsons lyriske fuldkommenhed eller Grundtvigs billedrigdom, men de har deres egen minimalistiske poesi, en evne til i næsten lapidarisk form at udtrykke en kristusbekendelse, som har både dybde og prægnans.

Men det kan da godt være, at femogtyve Aastrupsalmer er i overkanten. Men så er der jo lidt at give af, hvis der skal gives plads til nogle af de nye salmer, som kommissionen ikke har taget med i første omgang, men som synes at have sat sig igennem mange steder, så vel i kirkelige ungdomsorganisationer som i sognemenigheder, og som mange har fremsat stærke ønsker om at få med i den nye salmebog.

Og med den bemærkning er vi nået til et af de helt store debatemner i forbindelse med salmebogsforslaget. Kommissionen er blevet stærkt kritiseret fra mange sider for dens restriktive udvælgelse af salmer fra vor egen tid (at den fra andre sider er blevet kritiseret for at have været for liberal, nævner jeg kun for fuldstændighedens skyld). Det er også ubestrideligt, at nutidige danske salmedigtere er beskedent repræsenteret i forhold til, hvad de har produceret, en kendsgerning, der forståeligt nok har vakt skuffelse og endog harme blandt både salmedigterne selv og dem, der bruger og er glade for deres salmer. Nogle har sågar beskyldt salmebogskommissionen for at have politiske eller kirkepolitiske motiver. Men sandheden er, at der har været en indgående drøftelse i kommissionen af hver enkelt salme, hvor kriterierne har været teologisk substans og poetisk slidstyrke, og det er resultatet af den drøftelse alene, der har gjort udslaget. Kritikken af kommissionens dispositioner, hvad de nye salmer angår, bør derfor manifestere sig som en diskussion af disse kriterier: er man enig eller uenig i, at de er de rette, og: er man enig eller uenig i, at de er overholdt, Man må m.a.o. ord fremføre saglige argumenter.

Jeg ved imidlertid godt, at det ikke er så let, som det lyder til - slet ikke i en postmoderne tid, hvor objektive kriterier mindre end nogensinde er en selvfølge. Megen diskussion i dag om indhold og form (det gælder på alle områder) strander på den relativistiske holdning, der siger, at noget er godt, hvis det er godt for mig, hhv. dig. Den måde at vurdere på bliver vi muligvis i kommissionen nødt til at tage højde for og til en vis grad bøje os for. Og når nu nogle af de salmer, som vi har valgt fra, virkelig er "gode" for så mange, som det tyder på - argumenter eller ej - så vil det naturligvis være utænkeligt, at salmebogskommissionen ikke skulle gøre et alvorligt forsøg på at revurdere nogle af de beslutninger, den har taget vedrørende de pågældende salmer. Det står da også allerede klart, at en fortsat udeladelse af f.eks. Johs. Johansens bryllupssalme vil kommissionen ikke slippe levende fra! Det samme gælder nok visse salmer af Hans Anker Jørgensen og andre.

Men midt i disse betragtninger skal det jo ikke glemmes, at der faktisk er kommet mange nye salmer fra det 20. århundrede ind, salmer, som for størstedelens vedkommende er blevet modtaget

meget positivt. Det vil føre alt for vidt her at gå ind på de enkelte forfatterskaber, som hver har deres teologiske op sproglige profil, og som derfor på hver deres måde bringer en nutidig tone ind i salmebogen. Enten det så sker i en behersket modernistisk stil (Lisbeth Smedegaard Andersen, Ole Sarvig) eller i en tættere tilknytning til den traditionelle salme (Johannes Johansen) eller det er med mindelser om den åndelige eller den folkelige sang (f.eks. Holger Lissners "Nu går solen sin vej" og Jørgen Gustava Brandts "Tænk, at livet koster livet"),

Skulle man endelig pege på en fællesnævner, kunne det måske blive, at nutidens salmedigtere er mere antropocentrisk orienterede end de gamle salmedigtere, men det er jo en tendens, de har tilfælles med den generation, de skriver for, dvs. os allesammen. Under alle omstændigheder anslår nogle af de bedste nye salmer nogle strenge, som klinger med i mange menneskers sind i dag. En bekræftelse af, at hver tid har sin måde at udtrykke det religiøse på.

Det ligger mig på sinde i min "statusrapport" at pege på et særligt problem i diskussionen om de nye salmer. Det har været en tilbagevendende anke fra de kirkelige børne- og ungdomsorganisationers side, at men i salmebogsforslaget ikke har taget nok hensyn til behovet for børne- og ungdomssalmer. Nu ved jeg ikke helt, hvornår en salme er en specifik børne- eller ungdomssalme (er f.eks. "Nu titte til hinanden" en børnesalme? Eller er "Ungdommens frelser" en ungdomssalme?), men jeg ved, at hvis man søger såkaldte børne- og ungdomssalmer i Den danske Salmebog, så er der ikke noget stort antal, betydeligt færre end i det nye forslag. Det har bare aldrig før været en anstødssten, selv om der mig bekendt altid har eksisteret både børn og unge, og selv om de endda nok kom lige så ofte til gudstjeneste, som børn og unge gør i dag.

Spejderbevægelserne og de andre kristelige umgdomsorganisationer har - nu som før - deres egne sangbøger med både verdslige og åndelige sange, og hvad er det, der gør, at mange nu anser det for nødvendigt, at de sidstnævntr sange også står i salmebogen? Hvorfor kan man ikke synge efter den ene sangbog ved den lejlighed, hvor den passer, og den anden sangbog, salmebogen, dér, hvor den passer? En af indvendingerne hertil lyder, at salmerne i Den danske Salmebog er uforståelige for børn og unge, derfor bør de have nogle af deres "egne" med også dér. Men det kan vel ikke være rigtigt, at en hel generation af unge ikke forstår spor af det, som tidligere tiders unge forstod? Så har vi ikke bare et kirkeligt, men i høj grad et folkeligt problem. Og for resten er forståelse et vidt begreb. Poesi "forstås" ikke mindst med hjertet.

Det er iøvrigt interessant, at mange af de såkaldte ungdomssalmer, som man savner i Forslaget, ikke indeholder noget, som særligt måtte appellere til unge mennesker, og bortset fra de af Hans Anker Jørgensens salmer, som hører til denne kategori, er sprogtonen ofte ret traditionel. Jeg er da også helt sikker på - og har fået det bekræftet af mange unge - at det, der gør salmerne til ungdomssalmer, frem for alt er musikken. En af de oftest gentagne argumenter for mange af de nye salmer er: Vi vil have lov til at synge "vores egen musik" i kirken, respektive: de unge skal have lov til at synge "deres egen musik" i kirken.

Og "deres egen musik" forstås i denne sammenhæng som mere eller mindre identisk med det,

man med et tåbeligt udtryk kalder rytmisk musik - som om ikke al musik var rytmisk, ellers var det slet ikke musik. Men når man i forbindelse med salmerne taler om rytmisk musik, betyder det naturligvis musik, som mere eller mindre har elementer fra rock- og popmusikken i sig. Igen vil det nok være ude af trit med tiden at spørge, om man synes, denne musik egner sig, dels til fællessang i almindelighed, dels til salmesamg i særdeleshed.

Jeg spørger alligevel. Jeg har haft mange af de "rytmiske" salmer på programmet på mine salmetournéer, og det har altid været godt diskussionsstof. Meningerne om stilen har været meget delte. Mange siger: Det er jo musicalmusik, det er for solistisk til, at man kan finde det fælles fodslag. Det er ikke - i hvert fald ikke altid - en kritik af kvaliteten, men blot en konstatering af, at mange af de mennesker, for hvem kirkegang er en selvfølgelig del af deres liv - og dem må man vel også tage et vist hensyn til - ikke kan tage denne musik til hjerte. Men så er der rigtignok også adskillige, som synes, at det er forfriskende og fornyende, at der bliver lidt mere musikalsk "gang i den" i kirken.

Men tilbage står et principielt spørgsmål: Er rock- og poppræget musik egnet som kirkemusik? Dvs. er den forenelig med den ånd, som er gudstjenestens? Ja, rent praktisk, så er den i hvert fald ikke egnet til at blive ledsaget af orgelspil, den imødekommer ikke orglets krav til legatospil - jeg ved godt, at den storartede jazzmusiker Willy Egmose siges at kunne noget særligt med orgel og rytmisk musik, men det må så være den undtagelse, der bekræfter reglen! Problemet kunne efter manges mening løses ved, at orglet blev erstattet af et andet instrument, f.eks. klaver eller guitar, eller måske af et lille "band", når man skulle synge rytmiske salmer. Men det instrumentale spørgsmål er kun en del af det større spørgsmål: Egner denne stil sig overhovedet til at forbinde sig med de øvrige elementer i en luthersk gudstjeneste?

Selv ved jeg jo, hvad jeg vil svare, nemlig, at den rock- og popprægede musik ifølge sit væsen er et fremmedlegeme i gudstjenesten. Mit svar bygger primært på musikalsk og teologisk instinkt, men har naturligvis også baggrund i, at jeg er rundet og bundet af en bestemt kirkemusikalsk tradition. Den tradition tog sin begyndelse i oldkirken med den gregorianske sang, der siden fik en "bror" i den reformatoriske koral. I Luthers musikalske univers var dette familieskab ikke bare harmonisk, men en stor rigdom, selv om han som led i sin folkeliggørelse af gudstjenesten efterhånden gav slip på de gregorianske messeled. I den danske kirke har den klassiske koral så i det 19. århundrede fået en lillesøster i den romanceprægede salmemelodi. Men selv om nogle, frem for alt den store kirkemusiker, komponist og purist Thomas Laub, betragtede sidste skud på stammen med mistro, så har han ikke desto mindre selv en rem af den romantiske hud (hør blot hans melodi til Grundtvigs "I falmende blade"!), og måtte vel også anerkende, at de bedste romantiske salmemelodier på deres egen måde havde noget af den renhed og folkelighed, som stod for ham som idealet for dansk kirkesang.

Og selv om jeg som medlem af salmebogskommissionens musikudvalg med glæde har været med til at tilvejebringe en større musikalsk bredde i koralbogen ved bl.a. at indlemme flere melodier fra rokokotiden, genindføre en del af de romantiske koraler, som gled ud med den nuværende koralbog

og optage både ældre og nye mere viseprægede melodier, og selv om jeg erkender og bøjer mig for rimeligheden i, at de nye salmer, som er blevet eller vil blive medtaget i den kommende salmebog på grund af den store yndest, de nyder, bringes med de rytmiske melodier, som har båret dem frem, så må jeg i min "statusopgørelse" bekende (og jeg taler her udtrykkeligt på egne og ikke på salmebogskommissonens vegne), at jeg er blevet mere og mere overbevist om, at Laub havde ret, når han hævdede, at der var en særlig musikalsk kirkestil, som var i åndelig samklang med den lutherske gudstjeneste. Den stil kan så være mere eller mindre snævert defineret, dens ambitus vil for mig være betydelig bredere end for den strenge laubianer, men der er efter min mening et kriterium, som må overholdes, en tærskel, der ikke kan overskrides, hvis kirkeligt og kunstnerisk og folkeligt udtryk skal komme overens med hinanden.

Man kunne måske af det hidtil sagte få mistanke om, at nogle af de udeladte nye salmer bl.a. skulle være "faldet" på grund af deres melodi. Det er under ingen omstændigheder tilfældet. En salme er altid blevet bedømt efter sin tekst, først derefter er melodispørgsmålet opstået. Endelig er min holdning jo kun én ud af mange i kommissionen. Men når jeg her har opholdt mig så længe ved det musikalske, er det, fordi det - når man taler om nye salmer - helt tydeligt er her, det største "skred" fra traditionen er sket. På godt og ondt, alt efter hvad ens holdning er til disse ting.

Jeg kan ikke afslutte musikspørgsgmålet uden at gøre opmærksom på, at der jo altså også skrives salmemelodier i dag i en anden stil end den rytmiske. Blandt dem, der er repræsenteret i Forslaget, finder vi et virkeligt moderne tonesprog hos f.eks. Niels Viggo Bentzon ("Nåden er din dagligdag"), Per Nørgaard ("Som året går") og Morten Nyord ("Min Gud, min Gud, hvorfor har du forladt mig?"). Flere af disse melodier skal synges et par gange, før man tilegner sig dem, men mange mennesker har givet udtryk for, at de synes, der virkelig er substans i dem. Mere umiddelbart tilgængelige er melodier af f.eks. Ole Schmidt, Erik Haumann og Erik Sommer, som uden at give køb på nutidigheden lægger sig i forlængelse af den folkelige, danske sang eller kirkevise.

Der er et par emner, som jeg ikke er kommet ind på. Det ene er bønnebogsdelen, som nok er blevet lidt stedmoderligt behandlet i debatten, skønt den indeholder temmelig meget nyt stof, dels en helt ny række morgen- og aftenbønner, dels mange nyskrevne bønner til forskellige livssituationer. Når bønnebogen ikke har påkaldt sig helt så stor en opmærksomhed, som den kunne have fortjent, hænger det antagelig sammen med, at det ikke er nær så almindeligt som forhen at bruge salmebogen som andagtsbog. Adskillige har dog udtrykt glæde over i mange af de nye bønner at finde udtryksmåder, der svarer til moderne menneskers livsfølelse. Andre har fundet nogle af forsøgene herpå lidt søgte og "litterære" og efterlyst større naturlighed og mundtlighed i bønnerne. Men til alles glæde indledes bønnebogsdelen stadig med Luthers forbilledligt enkle morgen- og aftenbøn fra Den lille Katekismus. Med den er enhver godt hjulpet.

Det andet emne, som jeg ikke har berørt, både fordi det ikke har været så fremtrædende i debatten, og fordi jeg ikke har så stor baggrund for at ytre mig derom, er afsnittet med de bibelske salmer. Skønt jeg kender og værdsætter den klassiske tradition for at synge davidssalmer i den kristne

Thomas Kingos

Aandelige Siunge-Koors Første Part

Indeholdende 14. Gudelige Morgen- og Aften-Sange / tillige med de 7 Kong Davids Poenitendse-Psalmer sangviis forfattede.

Prentet i Kiøbenhavn / hos Daniel Eichhorn / Aar 1674.
Os findis tilkiøbs hos Christian Gertsøn

JØRGEN KJÆRGARD

Hvad skal vi med Kingos salmer i dag?

I. *brugs* - kunst

Hvor banalt det end kan forekomme, *er* det nødvendigt at minde om, at Thomas Kingos salmer først og fremmest er funktionelle sangtekster til kirkeligt brug. Først en sen eftertids betragtning af Kingos salmer har anskuet dem litteraturhistorisk - som kunstneriske udtryk, omend med en kirkelig tilknytning - men desværre er denne betragtningsmåde ført videre i den seneste debat af det fremlagte forslag til ny salmebog, hvor salmebogskommissionens arbejde med navnlig Kingos salmer er blevet karakteriseret som litterært, musealt konserveringsarbejde og æsteticerende feinschmeckerrei. Intet er mere misforstået; det skal jeg vende tilbage til mod slutningen.

Indledningsvis vil jeg imidlertid gøre nogle få faktuelle observationer, der skal tjene til at fastholde den betragtningsvinkel, Kingosalmerne skal ses under i det følgende.

Såvel Kingos salmebøger - som salmerne i dem - var designede til en udpræget grad af brug. Det gælder både de to Siunge-Koor og Vinter-Parten. Siunge-Koorene var skrevet og redigeret til familiens, husstandens og den enkeltes sungne og læste andagt; forslaget til kirke-salmebogen til menighedens gudstjeneste kirkeåret igennem.

Til trods for at Kingo, i tilskriften til Chr. V i det første Siunge-Koor, 1674, også udtrykker et æstetisk bevidst, sprogpromoverende sigte:

"...Saa vi og her i Danmark, saavelsom de Tydske og andre Landsfolk (af hvilke vi hverken have behov at laane, eller udi Riime-kunsten det ringeste at eftergive) kunde have Psalmer og Sange, til Gudfrygtigheds daglige øvelser, som ikke er taad og udlaant af deris: Thi de danskis Aand er dog ikke saa fattig og forknyt, at den jo kand stige ligesaa høyt mod Himmelen som andris.." [ii]

- er der dog tale om brugskunst i udpræget grad. Det brugsmæssige sigte er netop: "Psalmer og Sange til Gudfrygtigheds daglige øvelser.." Og Kingos salmer blev da også netop *brugt*; i 1699-salmebogens redaktion endda i udpræget grad. Men der skete unægtelig noget med disse salmer i tidens løb.

KINGOSALMER I PRIVATUDGIVELSER OG OFFICIELLE SALMEBØGER 1689 - 1953

I alt kendes 217 egentlige salmer fra Kingos hånd. Dertil kommer 27 såkaldte "sukke", af hvilke en del i tidens løb er blevet omsat til sangbar form.

1689: *Danmarks og Norges Kirkers Forordnede Psalme-Bog. Vinter-Parten.*
267 salmer - heraf 136 af Kingo.

1699: ***Den forordnede nye Kirke-Psalme-Bog***
300 salmer - heraf 86 af Kingo.
(55 fra Vinter-Parten, 31 nye til Trinitatis og de kirkelige handlinger).

1740: ***Den nye Psalmebog*** (Pontoppidan)
550 salmer - heraf 88 af Kingo.
(10 fra Siunge-Korene, som ikke var optaget i 1699-salmebogen).

1778: ***Psalme-Bog eller En Samling af gamle og nye Psalmer*** (Guldberg)
438 salmer - heraf 67 af Kingo.

1798: ***Evangelisk-kristelig Psalmebog til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt***
560 salmer - heraf 28 af Kingo.
(11 af Kingo-salmerne er omarbejdede i en grad, så Kingos værk er forsvundet.
8 nye salmer - fortrinsvis morgen- og aftensalmer - er dog hentet fra Siunge-Korene).

1827: P. A. Fenger: *Psalmer og aandelige Sange af Thomas Kingo.*
1846-47: C. J. Brandt & L. Helweg: *Den danske Psalmedigtning* I-II.

1855: ***Psalmebog til Kirke- og Huus-Andagt*** (Roskilde konvents Slbg.)
570 salmer - heraf 133 af Kingo.
(69 af Kingo-salmerne for første gang optaget i en officiel, dansk salmebog)

1856: M. Hammerich & G. Rode: *Thomas Kingos Aandelige Sjunge-Chor* I-II.

1889: ***Evangelisk-luthersk Psalmebog for de dansktalende Menigheder i Slesvig***
624 salmer - heraf 72 af Kingo.

1893: Diakonissestiftelsens Forlag: *Thomas Kingos aandelige Sange* I-II.

1897: ***Psalmebog for Kirke og Hjem***
675 salmer - heraf 103 af Kingo.
(1 enkeltvers er nyt i forhold til tidligere salmebøger)

1925: ***Den Sønderjyske Salmebog***
539 salmer - heraf 86 af Kingo.

1939-45: Det danske Sprog- og Litteraturselskab: *Thomas Kingos samlede Skrifter* I-V.
(1945: VII; 1974-75: Kommentarbd. VI) Genoptrykt 1975.

1953: ***Den danske Salmebog***
754 salmer - heraf 92 af Kingo.
(9 salmer er nye i forhold til tidligere, fortrinsvis versificerede "sukke")

2000: Forslag til ny Salmebog. Betænkning afgivet af den af Kirkeministeriet 5. januar 1993 nedsatte SALMEBOGSKOMMISSION. 767 salmer - heraf 82 af Kingo.

1699-salmebogen holdt sig gennem stadige nyoptryk i brug i særlige kirkelige kredse helt frem til midten af 20. århundrede. Der kendes Kingo-optryk så sent som 1930 foranlediget af "de stærke jyder" mellem Horsens-Vejle og Kolding, og fra 1938/1977, brugt af "de højhellige" på Herning-egnen.

II. receptionen

1800-tallets teologer og litterater gravede efter guldhorn og -korn i fortidens falmede blade. Også i salmebøgerne. Genopdagelsen af Kingo fik omgående afsmittende virkning i salmebøgerne, således som det fremgik af oversigten over Kingo-salmerne i de forskellige perioders salmebøger og salmeudgivelser. Nu opfattedes disse salmer som "det gamle guld", der i oppudset og til dels restaureret, ja omstøbt form, kunne gøres til genstand for en distanceret brug - a la museumsgenstande, f. eks. en gl. vase, der nok står i museumsmontren med en forklarende etiket, hvorpå der står "vase" - men genstanden selv bruges ikke længere i denne funktion.

Således gik det også Kingos salmer - f. eks. i Grundtvigs bearbejdelse - hvor de, i Grundtvigs *Sang-Værk til den Danske Kirke* 1837, står som repræsentanter for en forgangen tids ganske vist ypperste kirkelige sang, men alligevel har krævet gennemgribende poetisk ombygninger for at kunne passere som salmer, der kunne opfylde en ny tids behov.

Grundtvigs bearbejdelser er ikke tilfældige, præget af lejlighedsvis nødvendighed. De er udtryk for en samlet opfattelse af de gamle salmer. Allerede i *Verdens Krønike*, 1812 skrev han:

"*Jeg veed ogsaa, at naar Landet igen kristnes, da vilde de gamle Psalmer, som ei længere ere i menig Mands Haand og Hoved, lettere kunne modtage passelig Forbedring, og gøre langt stærkere Indtryk..*"[iii]

- Og i prædikenen til 20. s. e. Trin. 1836, hvor Grundtvig proklamerede sit salmeprogram, sagde han det ligeud:

"*Derfor er en Omarbeidelse af vore bedste gamle Psalmer og Paafundet af Nye et af de vigtigste kirkelige Anliggender for os i dette Øieblik..*"[iv]

- Hvilken "passelig forbedring" og "Omarbeidning", Grundtvig tænker på, blev klart, da hans Sang-Værk udkom året efter, og afslørede, at han selv havde ført raderpennen:

KINGO **Vinter-Parten 1689**	**GRUNDTVIG** **Sang-Værk I, 1837**	**Den danske Salmebog 1953**
1. SOm dend Gyldne Sool frembryder Giennem dend kulsorte Sky, Og sin Straale-Glands udskyder, Saa at Mørk og Molm maa fly, Saa min JEsus aff sin Grav, Og det dybe Dødsens Hav Opstod ærefuld aff Døde, Imod Paaske Morgen-røde.	1 Som den gyldne Soel frembryder Giennem den kulsorte Sky, Og sin Straale-Glands udskyder, Medens Mørk og Mulm maa flye, Saa min *Jesus* af sin Grav, Af det ravnesorte Hav, Opstod herlig fra de Døde I en Paaske-Morgenrøde!	1. Som den gyldne sol frembryder gennem den kulsorte sky og sin stråleglans udskyder, så at mørk' og mulm må fly, så min Jesus af sin grav og det dybe dødens hav opstod ærefuld af døde imod påske-morgenrøde.

- Der er udtrykt en afgørende forskel mellem Kingo og Grundtvig i henholdsvis "Saa at" og "Medens" i lin. 4. Hos Kingo er mørkets og mulmets flugt en konsekvens af solens frembrud - altså et symbolsk billede på den slagne død, der må vige for opstandelsens kraft. Naturfænomenet er dermed underlagt symbolikken, og brugt som en illustration af opstandelsens ubetvingelighed. Det er ikke tilfældet i Grundtvigs bearbejdelse. Her tilkendes naturfænomenet en selvstændig gyldighed: Akkurat som solens stråler skyder

frem "medens" mørket viger, således stod Jesus op af gravens mørke. Hos Grundtvig har mørket og mulmet tabt den symbolske betydning. Kingos skarpe modsætning mellem natte- og dødsmørkets djævelske sorthed og evangeliets klare dagslys er udvisket hos Grundtvig; et forhold, der er kendeligt hele salmen igennem.

2. Tak, O store Seyer-HErre, Tak, O Livsens Himmel-Helt, Som ey døden kund' indsperre I det Helved-mørke Telt! Tak fordi at op Du stood Og fik døden under Food! Ingen Tunge kand dend Glæde Med tilbørlig Lov udqvæde.	2 Tak, du store Seier-Herre! Tak, Du Livets Himmel-Helt, Som ei lod dit Støv indspærre i det helvedmørke Telt! Tak, for tidlig op Du stod, Traadte Døden under Fod! Ei min Tunge kan den Glæde Med tilbørlig Lov udkvæde!	2. Tak, o store sejerherre! Tak, o livsens himmelhelt som ej døden kunne spærre i det helvedmørke telt! Tak, fordi at du opstod og fik døden under fod; ingen tunge kan den glæde med tilbørlig lov udkvæde.

- At det er morgenen, solopgangen, der for Grundtvig er det primære, røbes af hans ændring af 2. strofes taknemmelighedsytring, der takker Jesus for, at han stod tidligt op...

3. Jeg kand finde i mit hierte, At min Siæl har Trøst der aff, Som kand lindre ald min smerte, Naar Jeg mindes kun din Grav, Og betænker hvor du laa Udi Dødsens fæle Vraa, Og stood op med Krafft og Ære, Hvad kand større Glæde være.	3 Jeg kan finde i mit Hjerte At min Sjæl har Trøst deraf, Som kan læge al min smerte, Naar jeg mindes kun den Grav, Hvor med Enge-Vagt Du laae, Tændte Lys i mørke Vraa, Og stod op med Kraft og Ære! Hvad kan større Glæde være!	3. Jeg kan finde i mit hjerte, at min sjæl har trøst deraf, som kan lindre al min smerte, når jeg mindes kun din grav og betænker, hvor du lå udi dødens mørke vrå og stod op med kraft og ære, hvad kan større glæde være!

- Kingo slipper aldrig den eksistentielle erkendelse af menneskelivets vilkår som foreløbige og ufuldkomne i forhold til den himmelske salighed. Grundtvig projicerer derimod konsekvent det himmelske, paradisiske frem og ind i kristenlivet. Her i form af ændringen, der lader mindet om Jesu tomme grav "læge" al livets smerte - hvor det, i Kingos oprindelige tekst, blot "kan lindre" den.

Også i denne strofe fortones modsætningen mellem "Dødsens fæle Vraa" og opstandelsens kraft, ære og glæde, idet Grundtvig med et poetisk førergreb gør påskeenglen til en lygtemand, der skal holde gravmørkets virkelighed på afstand af salmen.

Karakterskiftet spores helt ned i den ændrede tegnsætning, der forvandler Kingos retoriske, men også pædagogiske spørgsmål "Hvad kan større Glæde være." til en indiskutabel kendsgerning ved hjælp af Grundtvigs udråbstegn - som Den Danske Salmebog 1953 har arvet!

4. Ligger Jeg i syndsens Boye, Ligger Jeg i Armod ned, Ligger Jeg i sygdoms Koye, Ligger Jeg i Uselhed; Ligger Jeg fortrængt, forhadt, Og aff Verden slet forladt, Skal Jeg Huus i Graven tage, O her er dog haab tilbage.	4 Snubler jeg paa glatte Veie, Synker jeg i Armod ned, Ligger jeg paa Syge-Leie, Vaandes jeg i Usselhed, Ligger jeg fortrængt, forhadt, Og af Verden slet forladt, Skal jeg Huus i Graven tage, O, der er dog Haab tilbage!	4. Ligger jeg på syndens veje, ligger jeg i armod ned, ligger jeg på sygdoms leje, ligger jeg i usselhed, ligger jeg fortrængt, forhadt og af verden slet forladt, skal jeg hus i graven tage, o, her er dog håb tilbage.

- Grundtvigs redaktion af str. 4 består fortrinsvis i variation af de handlingsbeskrivende verber, og afslører, at han ikke har opdaget hvorfor Kingo stædigt og vedholdende bruger samme udsagnsord: "ligger". Det gør han bevidst, for at understrege realiteten i alle de

negative tilværelsesforhold, der kan strække et menneske til jorden, så det ikke selv kan rejse sig.

I 5. strofe resumeres netop disse negitive livssituationer - og konfronteres så med opstandelsen. Det af synd, armod, sygdom, trængsel, had, ensomhed og død nedlagte menneske genrejses af Kristus i kraft af opstandelsen. Hele strofens anden halvdel er, linie for linie, gennemsyret af `oprejsning´, `opretning´, oplivelse og `forlettelse´:

5. Du for synden engang døde,
Der med er min synd betalt;
Armod, Uselhed og Møde,
Ja min sygdom bar du alt;
Jeg ved dig opreyses skal,
Og aff Dødsens dybe Dal
Skal Jeg hovedet oprette,
Ald min Nød kand det forlette.

- Men det havde Grundtvig ikke blik for i 1837 - for han udelod strofen; og dermed gik den tabt for de følgende salmebøger. I forslaget til ny dansk salmebog står denne vægtige opstandelsessalmen atter med alle sine 10 strofer.

6. Synd og Død og alle Pile,
Som at Satan skyde kand,
Ligger brudte ved din hvile
Udi Gravens mørke Land!
Der begrov du dem, og gav
Mig en sikker Trøste-stav,
At ved din opreisnings ære
Jeg skal Seyer-Palmer bære.

5 Synd og Død og alle Pile,
Som fra Helved skydes kan,
Ligge brudte ved din Hvile
I det skumle Dødens Land,
Der begrov Du dem, og gav
Mig en sikker Støtte-Stav,
Thi til din Opreisnings Ære
Palmer jeg skal evig bære!

5. Synd og død og alle pile,
som af Satan skydes kan,
ligger brudte ved din hvile
udi gravens mørke land!
Der begrov du dem og gav
mig en sikker trøstestav,
at ved din oprejsnings ære
jeg skal sejersplamer bære.

7. Som Guds Søn Jeg dig nu kiender,
Og seer din Aldmægtighed,
Din opstandelse indspender
Hvad Jeg troer og hvad Jeg veed,
Mig til salighed og haab,
Ja min Christendommes Daab
I din Død er som et Billed
Og opstandelse fremstilled.

6 Som min Frelser jeg Dig kiender,
Og seer Din Almægtighed,
Din *opstandelse* indspænder
Hvad jeg troer og hvad jeg veed,
Sprunget ud af den min *Daab*
Bringer Salighedens Haab,
Saa af den til mig udspringer
Evigt liv med Engle-vinger!

8. Du til Livet mig skal vekke
Ved din stor´ opreisnings Krafft!
Lad kun Jorden mig bedekke,
Orme tære ald min safft,
Ild og Vand opsluge mig!
Jeg døer i den Troe til dig,
At Jeg skal til Liv opstande
Udaff Dødsens grumme Lande.

7 Lad kun Muldet mig bedække,
Lad kun smuldre mine Been!
Dog mig skal din Røst opvække,
Reise op foruden Meen;
Selv i Fiendens Orme-Gaard
Talt er mine hoved-Haar,
Og forklaret denne Tunge
Evig skal din Priis udsjunge!

6. Du til livet mig skal vække
ved din stor´ oprejsnings kraft,
lad kun gravens jord mig dække,
orme tære al min saft,
ild og vand opsluge mig,
jeg døer i den tro til dig,
at jeg skal til liv opstande
udaf dødens grumme lande.

9. Søde JEsu, giv mig Naade
Ved din gode hellig Aand,
At Jeg saa min Gang kand raade
Og Veyledes ved din haand,
At jeg ey skal falde hen
Udi Dødsens svelg igien,
Hvor aff du mig engang rykte,
Der du Døden undertrykte.

7. Søde Jesus, giv mig nåde
ved din gode Helligånd,
at jeg saa min gang kan raade
og vejledes ved din hånd,
at jeg ej skal falde hen
udi dødens svælg igen,
hvoraf du engang mig rykte,
da du døden undertrykte.

10. Tak for ald din Fødsels Glæde,

8 Tak da for al Jule-Glæde!

8. Tak for al din fødsels glæde,

Tak for dit det guddoms Ord, Tak for Daabens hellig Væde, Tak for Naaden paa dit Bord, Tak for Dødsens bittre Vee, Tak for din Opstandelse, Tak for Himlen du har inde, Der skal Jeg dig see og finde.	Tak for hvert dit Guddoms-Ord! Tak for Daabens Himmel-Væde! Tak for Sædet ved dit Bord! Tak for Dødens bittre Vee! Tak for din Opstandelse! Tak for Dig i himlen inde Salig jeg skal see og finde!	tak for dit det guddoms-ord, tak for dåbens hellig' væde. tak for nåden ved dit bord, tak for dødens bitre ve, tak for din opstandelse, tak for Himlen, du har inde, der skal jeg dig se og finde!

Til trods for, at Grundtvig kunne hylde Kingo som "Psalmisten i det danske Kirke-Kor", mente han sig alligevel nødet til at foretage væsentlige indgreb i digtenes poetiske fremstilling af deres forkyndelsesmæssige anliggende; indgreb, der dermed ikke kunne undgå at få brugsmæssige konsekvenser.

Den første samling, der genoptrykte Kingos salmer uændrede i forhold til originalen (bortset fra ortografien) var P. A. Fengers *Salmer og aandelige Sange af Thomas Kingo* 1827 - som blev genudgivet i det interessante salmeår 1845, hvor også *Københavns geistlige Psalmekomite* udgav sine *Kirke-Psalmer udgivne til Prøve*. Men Fengers hensigt var dokumentation, ikke brug. De brugbare salmer stod i Prøve-heftet. Fenger påpeger i det omfattende forord til 2. udg., at han helt anser de Kingo-salmer, som er optaget i Prøve-Heftet, for at have

"fundet en Bearbeidelse i samme Aand, i hvilken de ere forfattede fra først af ... at her spores Mesteren, der formaaede at sætte sig ind i den Aand, som hvilede over den gamle Skjald, og med øvet Haand at sætte det til, som manglede, og borttage det, der var overflødig eller vanheldet; ret ligesom vi hører om Thorvaldsen, der formaaede at røre ved Antikerne og restaurere dem paa en saadan maade, at man næppe kunde kende, hvad der hidrørte fra den gamle Mester, og hvor den unge havde lagt sin Haand paa. Det ernoget andet, end naar man retter store Digteres Arbejde, som man i skolen retter en Stil, og ikke agter paa om Aanden farer ud, naar kun Formen glattes."

- Man fornemmer, hvem "Mesteren" med den øvede hånd til "Bearbeidelse", må være - nemlig Grundtvig. Men man får også det tydeligste indtryk af Fengers og hans samtids opfattelse af Kingos salmer: At disse salmer både i deres form og indhold, fremtræder med mangler, og med noget både overflødigt og uheldigt.

Fenger er klar over faren ved at gribe ind i et færdigt digterværk; men hans poetiske, æstetiske idealer fordrer, at der sker en bearbejdelse. Sammenligningen med Thorvaldsens restaurering af gamle, romerske marmorstatuer og relieffer træffer netop ikke salmerne. De antikke statuer manglede arme, ben og næser. Det gjorde salmerne ikke. Salmerne forefandtes tværtimod i deres oprindelige helhed - den, Fenger ville dokumentere i og med sin udgivelse. Men det oprindelige må alligevel vige for en ny tids formkrav. Og så blev der netop "rettet stil" på Kingo:

Vinter-Parten, 1689 Langfredag. Effter Prædiken.	**Kirke-Psalmer udgivne til Prøve, 1845** nr. 84	**Den Danske Salmebog, 1953** nr. 166
4. Hand først for sine Fiender bad, O kiære Fader dem forlad, Thi hvad de giøre veed de ey, Saa blind´ er de på syndsens Vey.	Han først for sine Fiender bad: Tilgiv dem, Fader, og forlad! Thi hvad de giør, det veed de ei, Gaa blinde paa den brede Vei.	2. Han først for sine fjender bad: "O kære Fader, dem forlad, thi hvad de gøre, ved de ej, så blinde gå de syndens vej!"

- Den bibelparafraserende strofe er nu blevet refererende. Bibeltekstens egen ordlyd er kaldt frem: "tilgiv" ... "den brede Vei". Derved er der skabt en distance til salmens anliggende.

5.		
O JEsu, beed du og for mig,	O Jesus! beed du og for mig!	3. O Jesus! bed du og for mig,
Du seer hvor blind og skrøbelig	Thi om ei fiendsk, dog skrøbelig	du ser, hvor blind og skrøbelig
Jeg er i ald min Vey og Verk,	Jeg er i alt mit Syn og Værk,	jeg er i al min vej, mit værk;
Men ved din Bøn Jeg bliver sterk.	Kun ved din Bøn jeg bliver stærk.	men ved din bøn jeg bliver stærk.

- Hvor Jesu bøn for sine fjender, hos Kingo, har aktualitet for den, der synger salmen, er der i Prøve-Heftet tydeligt tale om, at Jesu fjender ikke indbefatter dem, der nu synger. Oplysningstiden er kommet imellem Kingo og Københavns geistlige Convents Psalme-Comitee, der ikke længere kan anse sig selv selv for fjendske og blinde - men nok en smule skrøbelige i "Syn og Værk".

13		
Guds Vredes Ild ham tæred op,	Al Verdens Synd bar det Guds Lam,	11. Al verdens synd bar det Guds Lam,
Og safften aff hans usle Krop!	Guds Vredes Ild fortæred ham:	Guds vredes ild fortæred ham;
Mig tørster, sagde hand, og fik	Mig tørster, sagde han, og fik	"Jeg tørster!" sagde han og fik
Aff Edike så suur en Drik.	Til Lædskelse en Malut-Drik!	af eddike så sur en drik.

- Kingo vurderer generelt kroppen lavt. Men det kan eftertiden ikke overføre på Jesu krop. I stedet sker der en `kirke-sprogliggørelse´ af strofen. Den tillægges et klassisk dogmatisk udsagn: "Guds Lam", som bærer verdens synd; hvilket straks udvisker Kingos krasse realisme.

Som salmedigter bruger Kingo bibelstoffet dynamisk. De bibelske fortællinger og scenerier tages af salmerne ind i den syngendes nutid, og sætter dermed denne i perspektiv:

Vinter-Parten, 1689	**Psalmebog til Kirke- og Huus-Andagt, 1855**
Psalmer i dend Første Uge i Faste.	Nr. 191
1	
Hører til I Høye Himle,	1. Hører til, I høie Himle,
Hører til I Engle-Koor!	Hører til, I Englechor,
Hører O I folk som vrimle	Lytter, alle Folkevrimle,
Og som Jordens Klod beboer!	Hvor I færdes trindt paa Jord,
Høre hver som høre kand,	Høre hver, som høre kan,
Hver som Sands har og Forstand,	Alt, hvad Aand har og Forstand,
Alt det som har Aand og Øre	Tier alle Engletunger!
Lave sig nu til at høre.	Jesus nu sin Lovsang sjunger!
2.	
JEsus, O vor JEsus siunger!	
O en meer end Engle-Sang!	
Tier alle engle-Tunger!	
JEsu Røst maa have gang!	
Himlens heele Harmoni	
Sættes nu i Melodi	
Ved vor JEsu Mund og hierte,	
Før ham Døden skulde smerte.	

- Indledningsstroferne er en sproglig spejling af titelkobberstikket til Vinter-Parten - der igen er en billedlig skildring af SI 148 - og inspirationsmomentet i evangelieberetningen om skærtorsdag: "Og da de havde sunget lovsangen, gik de ud til Oliebjerget" (Matt 26,30. Mark 14,26). Men den himmelske og jordiske "Harmoni" får sin rette tone i kraft af Jesu sang. Dette perspektiv er forkortet ud i 1855-salmebogen.

3.
O I Guds Apostel-skare!
O hvad Eders hierte-grund
Maatte med forstand opklare!
Der I sang aff Jesu Mund,
Med et stort Hallelu-jah:
Priste Gud for Frelse fra
Det Ægyptisk´ Aag og Plage,
Og for Kanaans Fryde-Dage.

2. O, du Guds Apostelskare,
Hvor dog Eders Hjertegrund
Maatte sig med Fryd opklare,
Da I tog af Jesu Mund
Israels Halleluja,
Priste Gud for Frelse fra
Pharaoners Aag og Plage,
Og for Kana´ns Frydedage!

4.
Men, O søde himmel-Sanger!
Du har vel opladt din Røst
For ald Verdens Folk og Fanger,
Takket Gud for denne Trøst;
At de skulle Frihed faa,
Og udi Guds Rige gaa,
Ved dit Fengsel, Død og smerte,
Og ved Blodet aff dit hierte.

- Igen er det aktualiserende, universelle perspektiv forkortet til en rent historisk, deskriptiv reference til de syngende apostle Skærtorsdag aften.

5.
O hvad søde Himmel-Toner
Dog oppaa din Tunge laa!
Du som Verdens Synd forsoner,
Sang ræt som Du Døden saae!
Adam gik aff Paradiis,
Græd for HErrens Vredes Riis,
Du igien med Sang oplukker
Himlens Dør, og Slangen sukker.

3. O hvad søde Himmeltoner,
Jesu, paa din Tunge laae,
Da, vor Frelser og Forsoner,
Døden du for Øie saae!
Adam ud af Paradis
Gik med Suk for Vredens Riis,
Du igjen med Sang oplukker
Paradis, og slangen sukker.

6.
Men Du da aff Sang begynder,
Og Du est i siælen froe,
Søde JEsu, det forkynder,
Liise for min svage Troe,
At naar Jeg min Død og Vee,
Skal for mine Øyne see,
Jeg i Dig skal trøstig blive,
Og i Sang min Død fordrive.

4. Evangelium forkynder
Saa du for min svage Tro,
Med din Lovsang alt begynder
Livets Træ hos mig at groe;
Ei jeg meer med Ak og Vee
Skal for Øine Døden see,
Jeg i dig skal trøstig blive,
Med din Sang min Død fordrive.

- Kingos fascination - at Jesus indledte sin lidelse og død, og dermed forsonings- og frelsesværket med sang - er grundtemaet gennem hele originalsalmen. Selve det, at dette tema gøres til genstand for en sanglig eksplikation, indfælder den, der til enhver tid synger salmen i dette perspektiv.

Der sker imidlertid en betydningsfuld ombøjning med gengivelsen i Roskilde Konvents Salmebog 1855. Hvor Kingo lader Jesu skærtorsdags-sang og den nutidigt syngende smete sammen til en frelsens og fortrøstningens grundakkord, bevarer 1855-

salmebogen den historiske distance, nu udtrykt ved at Jesu sang gøres til et trøste-instrument, hvormed livets træ alt begynder at gro, og døden fordrives.

Forskellen består i originalens dynamiske aktualisering - overfor den bearbejdede versions passive og i grunden statiske gentagelse af skærtorsdagssangen.

7.
Stem da op mit svage Hierte,
Stem min Tunge, Siæl og Aand,
At Jeg siunger om din smerte,
Vri mig med din egen Haand,
At din Død dend blive maa
Alt hvad Siælen Nyner paa,
Saa Jeg drive kand og dræbe
Døden, med din Død paa Læbe.

8.
Siung min siæl, og lad dig høre!
Glem dog ey andægtig Graad!
JEsu Aand dend dig skal røre,
Siung om Eblet Adam aad!
Siung saa om det JEsus leed,
Om hans Kors, hans blod og sveed,
Siung og troe, saa skal du stige
Siungendes i Himmerige.

5. Stem mit Hjerte, rør min Tunge,
Frelser, med din Guddomshaand,
Til i Liv og Død at sjunge
Med din Røst og med din Aand!
Syng, min Sjæl, at al din Nød
Fandt sin Grav ved Herrens Død,
Syng og tro, saa skal du stige
Syngende til Himmerige!

- Evangeliet er, at Jesus ikke blot sang før sin egen lidelse og død, men også før vores. Vor salmesang må derfor gribe, og gøre sig til ét med hans sang - og han må selv stemme den, så den kan det. Kingo kan netop ikke bede om at komme til at "siunge" *med* Jesu "Røst" - det drejer sig ikke om at imitere den bibelske situation - men om at Gud vil give vor stemme klang, så den kan dræbe døden ved at synge om frelserens. Derfor slutter salmen med at udspænde det store, frelseshistoriske perspektiv, i forhold til det ene, enkelte bibelvers, salmen focuserer på. Netop ved at gribe kontrasten mellem syndefald og genoprejsning, kan salmen hæve sig mod Himmerige.

Også denne, Kingos salmemæssige `programsalme´, er optaget med alle strofer i det nye salmebogsforslag.

Et tredje eksempel - en af morgensangene fra det første Siunge-Koor 1674 - skal her sammenlignes i redaktionen fra Psalmebog til Kirke- og Huus-Andagt 1855, Psalmebog for Kirke og Hjem 1899; og i Den Danske Salmebog 1953:

Aandelige Siunge-Koors første Part 1674	**Psalmebog for Kirke og Hjem, 1899**	**Den Danske Salmebog 1953**
1. Rind nu op i JEsu Naun, Du Livsalig Morgen-røde, Jeg vil i Basunen støde Hos min Seng og hvile-staun! Ald min Inder-deel sig røre Med ald Tak for Natte-ly, Og min Frelsers Lov opføre Til dend høye Himmel-sky.	1. Rind nu op i Jesu Navn, Du livsalig´ Morgenrøde! Jeg i Aand og Bøn vil møde Herren fra min Hvilestavn; Sjæl og Hjerte skal sig røre Med al Tak for Nattely Og min Frelsers Lovsang føre Til den høje Himmelsky.	(som KH) Jeg med sang vil dagen møde fra min seng og hvilestavn; (som KH)

- Der er unægtelig forskel på Kingos morgenluftige basunstød i husandagtssangbogen 1674, og den højmesse-anæmiske "Aand og Bøn" i Psalmebog for Kirke og Hjem 1899. Kingo tager det i Guds billede skabte menneske så bogstaveligt, at også hans "Inder-deel" kan takke for beskærmelse gennem natten; med salmebogen er vi gået hen i kirken, hvor kun "Sjæl og Hjerte" er salonfähige nok.

2. Nattens mørke Taage gik, Jeg har dagen alt i syne, Og min hvilte Øyen bryne Soolen nu i sigte fik: Nattens skrækkelse er borte, Død og Dievel for mig svandt Som mit Levnet ville korte, Jeg dem alle overvandt.	2. Nattens mørke Taage gik, Dagen straaler fra det høje, Og mit atter aabne Øje Solen nu i sigte fik;	(som KH) atter kan jeg dagen skue og den gyldne solelue jeg nu alt i sigte fik.

- Der er forskel på, hvor tidligt man stod op i 1674 og 1899! Det poetiske har måttet vige for det pædagogiske. Hvor Kingos vers rummer billedet at det sovende øje, hvis bryn hviler i lukket tilstand, får vi med 1899-versionen den noget overflødige forklaring, at der må et åbent øje til at få solen i sigte. Den Danske Salmebog 1953 har mærket sig pinligheden, og sender Kingos påskesalme en `gylden´ hilsen, men havner i et arkaiserende ordvalg, som hverken Kingo eller 1800-tals-bearbejdelsen er belastet af.

Nattens "skrækkelse", døds- og djævleangst er imidlertid blevet bortcensureret, til fordel for en sammensyning med sidste halvdel af originaldigtets 3. strofe:

3. Ach! min Siæl, fremstil dig nu, Giør at alle Bloode-Draaber Varmes op og at du raaber Af dit fulde Hiert og Hu: Halleluja! evig Ære Være dig Treenig GUD Som paa Hænder vilde bære Mig fra Mørkets Hærskab ud.	Tak og Pris og evig Ære Være dig, treenig Gud, Som paa Hænder ville bære Mig af Nattens Mørke ud!	(som KH)

- Der kunne bringes talrige eksempler på lignende bearbejdelser. 1800-tallets salmeredaktører har benyttet Kingos tekster som en palimpsest. Man har frejdigt udraderet, hvad man fandt smagløst eller ude af trit med tidens kirkelighed og teologiske præferencer, og har rask væk foretaget sammensyninger af strofer i originaldigtet, som ikke har nogen saglig sammenhæng.

Dette syn på salmerne fik konsekvenser for brugen af dem. Kingos receptionshistorikere har hovedsagelig studeret udviklingen i de officielle salmebøger.[v] Men der kunne føjes endnu en anvendelses-type til, for da der, med Grundtvigs og Fengers udgivelser og bearbejdelser var peget på dem, blev visse af Kingos salmer optaget i salme- og sangsamlinger udarbejdet med særlige funktioner for øje. I den hymnologiske forskning har denne side af Kingo-receptionen hidtil ikke været belyst:

Kingo-salmer i salmebøger til særligt brug fra ca. 1800 - 1900:

SALMEBØGER TIL TRØST OG OPMUNTRING

Psalmer for Syge og Sorrigfulde.
Udgivne af Foreningen til christelige Opbyggelsesskrifters Udbredelse i folket. Kbh. 1842

I. Omvendelse og Tro:
3. *Sorrig og glæde*
8. *Far Verden, far vel*

II. Om en Christens Kors og Frimodighed:
0

III. Om Døden og opstandelsen
37. *Som den gyldne Sol*

Psalmebog til Brug i Arrester og Straffeanstalter, samlet og udarbeidet ved C. H. Visby. Kbh 1843.
55 *Hvor saligt var det ægtepar*
70 *Som den gyldne Sol*
71 *Tak for al Din Fødsels Glæde*
124 *Nu bør ej Synden mere*
157 *Min sjæl, om du vil nogen tid*
208 *Far, Verden! Farvel!*

Christendommens Trøst i mørke og mødefulde Timer. En Haandbog for lidende Christne
af J. F. Boesen, 2 opl. Kbh. 1849.
41 *Far Verden, farvel*

SALMEBØGER FOR SKOLE, BØRN OG KONFIRMANDER

Psalmer til Brug for Metropolitanskolen, Kbh. 1856. (44 nr.)
XIX *Nu rinder Solen op* (3. str.)

Hundrede Psalmer til Brug ved Undervisning, udgivne nærmest efter den nye Psalmebog "til Kirke- og Huus-Andagt" af M. Hammerich, Prof. skolebestyrer. Kbh. 1857.
31 sl. af Kingo. Forordet gør rede for kilderne - og røber, at udg. har været i Siunge-Koret for at hente *Gak Sjæl, og tag dit Regnebræt.* Pædagogiske overvejelser over flere salmer, bl. a. *Sorrig og glæde.*

Sange og Salmer for Børn ved P. P. Smidt. Thisted 1875.
Den gamle Pagt: 0
Den nye Pagt:
73 *Hvad er det for en Snekke*
84 *Vor Frelser frit sin Fjende* (5 str. af *Se, hvor nu Jesus træder*).
91 *Det lifligt er for os at gaa*
96 *Søde Jesus, Julens Fyrste*
119 *Nu staar jeg op i Herrens Navn*
124 *Hvilestunden er i vente*
142 *Kom Sandheds Aand*

Salmebog for Søndagsskoler og Bibelklasser udgivne af kirkelig Forening for Indre Mission i Kjøbenhavn. 3. Forøgede Oplag. Kbh 1879.
55 *Nu kom der Bud fra Englekor*
57 *Søde Jesus, Davids Rod*
73 *Iblandt de lærdes skare*
83 *Se, hvor nu Jesus træder*
85 *Mørket skjuler Jorderige*
89 *Gak under Jesu kors*
90 *Skriv dig, Jesus, på mit Hjerte*
111 *Tak for al din Fødselsglæde*
114 *Nu rinder op vor Pinsefest*
120 *Enhver, som tror og bliver døbt*
133 *Min Sjæl, om du vil nogen Tid*
197 *Tak du store Sejerherre*
198 *Dig vandrer jeg saa gjærne med*

Sangbog for Konfirmander, samlet og udgivet af J. Richter og P. S. Schousboe. 3. forøgede Udg. Kolding 1887
111 *Hav tak, o Gud, vor Skabermand*
218 *Nu staar jeg op i Herrens Navn*

- Kingo-citat som motto på titelbl.: "Syng og tro, saa skal du stige / syngende til Himmerige!". Salmerne i bogen er altovervejende af Grundtvig. Muligvis er udgivelsen tænkt som en modvægt til de stærke jyders eksklusive brug af Kingos Salmebog.

Gud Ske Lov! En liden Salmebog til Brug ved Husandagt og i Børneskolen. Samlet af C. J. Brandt og Frederik Nielsen. 4. Udg. Kbh 1898.

4 *Enhver. som tror, og bliver døbt*
(22 *Søde Jesus, Davids Rod* + Gr.)
39 *Gak under Jesu kors*
45 *Skriv dig, Jesus paa mit Hjerte*
49 *Livsalig Paaskedag*
52 *Hvor lifligt er det dog at gaa*
(59 *Kom, sandheds Aand* + Gr.)
70 *Nu staar jeg op i Herrens Navn*
71 *Nat, Søvn og slum og Seng farvel*
72 *Op min Sjæl, thi sol er oppe*
73 *Farvel, du hvilesøde Nat*
74 *Nu rinder solen op*
75 *Vaagn op og slaa paa dine Strænge*
76 *Søde Gud, min Lyst og Glæde*
77 *Rind nu op i Jesu Navn*
92 *Dagen nu sin Afsked tager*
93 *Tiden skrider, Dagen rinder*
94 *Se, hvor sig Dagen atter skynder*
95 *Hvilestunden er i vente*
96 *Aftenstjærnen hisset tindrer*
129 *Aldrig er jeg uden Vaade*
175 *Tak for al din Fødsels Glæde*
177 *Gud, tænk du paa os arme Smaa*

Børnenes Salmebog. 65 Salmer udvalgte til Skolebrug af Paul Hedemann. Kbh 1901.
Morgen: 4 *Nu rinder solen op* Paaske: 30 *Gak under Jesu Kors* Pinse: 41 *Kom Sandheds Aand*

SALMEBØGER TIL YDRE MISSION

Missions-Salmer og Sange, udgivne af det danske Missionsselskab. Kbh 1897.
43 *Vær trøstig, Sion, Jesu Brud*
47 *Luk Øjne op, o Kristenhed*

Salmer og aandelige Sange til missionsmøder. Udgivet af Den danske Komite for Santhalmissionen. Kbh. 1903.
Mission i almindelighed: 86 *Vær trøstig, Sion, Jesu Brud*

SALMESAMLINGER, DER PROFILERER DE KIRKELIGE RETNINGER

Psalmer udgivne af Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark. Sorø 1866.
(Nummereringen begynder med nr. 571, og viderefører således Psalmebog til Kirke- og Huus-Andagt 1855. Samlingen må derfor ses som et supplement til denne).
615 *Sove I, hvor kan I sove*

- 1ste og 2den Samling. Middelfart 1868.
659 *Guds godhed og barmhjertighed* (bearb. af: Guds nåde og årvågenhed)
694 *Hvilestunden er i Vente*
615 *Sove I, hvor kan I sove*

Salmer og Sange udgivet af Kirkeligt Samfund af 1898. Kbh. 1900
3. *Nu rinder solen op*
50 *Hav tak, o Gud, vor skabermand*

- Man kunne i visse tilfælde forvente, at versionerne af Kingosalmerne i disse funktions-salmebøger ville have bevaret mere af originalsalmernes indhold, hvor dette kunne svare til den specifikke brug af salmern. Men det er ikke tilfældet. Versionerne er alle påvirkede af den samme litterære bearbejdelse, som salmerne var undergået i løbet af 1800-tallet.

Udenfor hovedstadens litterære cirkler vedblev Kingos salmer i 1699-Salmebogens form at være et identifikations- og "bekendelses"-grundlag i menigheder og i de gudelige forsamlinger mange steder i landet. Mogens Helmer Pedersen nævner tre kredse med særdeles lang Kingo-tradition[vi]: Nabosognene Bording og Gjellerup ved Herning, Lyø i det sydfynske øhav, samt hos de såkaldte "stærke jyder" mellem Vejle og Horsens, hvor man holdt ved "Kingos Salmebog" helt frem til 1960-erne. Jeg kunne tilføje en interessant tradition fra Mors - hvor man i beg. af 1870-erne lokalt optrykte tre tillæg fortrinsvis med Grundtvig-salmer - men indbandt dem sammen med Kingos Salmebog i de Odenseanske genoptryk af forlægger Milo fra 1820-erne! Jeg har fundet to sådanne kombinationsindbindinger i privateje, hvor ejerforholdet til og dermed brugen af de pgl. salmesamlinger kan føres tilbage til Mors.

Endelig kan nævnes det kuriosum, at Kingos salmer *endnu* er i brug hos de såkaldte "højhellige dømmere" nordvest for Herning, hvor man som husandagtssangbog benytter et privat genoptryk af 2. udgaven af P. A. Fengers samling. Det seneste genoptryk af denne art, jeg har set, er trykt så sent som 1977. Ved gudstjenesterne bruges 1699-salmebogen uændret genoptrykt; sidst i 1983.

Kingosangen har tradition også udenfor det danskprogede. I den grønlandske salmebog fra 1971: *Tugsiuttit* er der 13 Kingosalmer oversat til grønlandsk, og i den Færøske *Sálmabók* fra 1990 er der 31 salmer af Thomas Kingo.

På Færøerne fandtes tidligere en særlig sangtradition, der knyttede sig til salmerne i Kingos Salmebog. I isolerede bygder udviklede der sig egne meloditraditioner, som så sent som slutningen af 1950-erne brugtes i kirkerne. Med orglernes indtog forstummede denne særlige færøske Kingo-tradition de fleste steder; men så sent som i maj måned 2000 oplevede jeg i bygden Tjørnuvík på nordsiden af Eysturøy, at den yngre del af den lokale menighed havde genoptaget den lokale Kingosang. Denne gang uden tvivl som et politicum - en manifestation af noget egen-kulturelt, som skal ses i sammenhæng med den nye nationale bevidsthed, der vinder frem blandt den yngre generation på Færøerne i netop disse år. Kingo-sangen er dermed - for anden gang - blevet et middel i en kulturkamp.

Også den nyeste islandske *Sálmabók* 1994 rummer salmer af Kingo; i alt 7.

I de norske salmebøger har der været en ubrudt repræsentation af Kingos salmer i kirkesalmebøgerne. I *Norsk Salmebok*, 1986, er der 24 salmer af Thomas Kingo. I den nyeste svenske, *Den Svenska Psalmboken*, 1986, er der 4 - hvilket er 1 mere, end i forgængeren fra 1937. - Faktisk drejer det sig om to nye, idet den ene af de ældre Kingo-oversættelser ikke er taget med, men til gengæld to nyere oversættelser.

Den finsksprogede finske salmebog fra 1986 viderefører én salme af Kingo (*Herra Jeesus Hengelläsi* - en oversættelse af *Herre Jesus, kom at røre mig ved din den gode Ånd*). Den finlands-svenske salmebog fra samme år rummer ligeledes 1 Kingosalme. I ny-pietistiske, svensk-finske sangbøger findes yderligere to Kingo-salmer gengivet på svensk; medens den nyeste samiske salmebog fra 1993 minsandten opviser hele 53 oversættelser af Kingo-salmer til samisk![vii]

III. receptionshistorisk status

Der er formodentlig tale om en vis svækkelse i brugen af Kingos salmer på linie med den reducerede salmekendskab, der må konstateres generelt. Årsagerne til den salmemæssige degeneration skal ikke behandles her, men jeg vil pege på et enkelt forhold, der tydeligt illustrerer den, nemlig sangen i skolen.

I så henseende er det seneste dokument, der præciserer et sang-pensum for den danske folkeskole, *Undervisningsvejledning for Folkeskolen 1963* - den såkaldte "Blå Betænkning". I det 12. kapitel: `SANG (MUSIK)´ er en række børnesange, fædrelands- og årstidssange, bibelhistoriske sange og salmer fordelt på de respektive aldersgrupper af skolefbørn fra 1. - 7. skoleår; altså grundskolen.

Fra 1. skoleår er der salmer med, i alt 40 fra 1. t. o. m. 4. skoleår; men først til 5. skoleår har man medtaget salmer af Thomas Kingo: 2 morgensalmer: *Op, min sjæl, thi sol er oppe..*, *Nu rinder solen op..*; og en enkelt evangeliesalme: *Nu kom der bud fra englekor..* Til 6. skoleår føjes endnu 2; - nok en morgensalme: *Vågn op, og slå på dine strenge...* samt passionssalmen *Gak under Jesu kors at stå..* Til 7. skoleår ingen.

Men denne faglige sikring af et ganske vist begrænset udvalg Kingo-salmer er passé med næsten en generation. Idag eksisterer der ingen sådanne normative anvisninger på et sang- og salme-"pensum". Der kan end ikke henvises til særlige skolesangbøger, som kan siges at være repræsentative for, hvad der synges i den danske folkeskole. Indlæringen af salmer i skolen i dag må derfor siges at være aldeles tilfældig og vilkårlig.

Den receptionshistoriske redegørelse må naturligvis afrundes med en status: Hvorledes står Kingo-salmerne sig i de sang- og salmebøger, der bruges i dag?

Den Danske Salmebog 1953 rummer 92 salmer af Kingo, heraf 8 morgen- , og 10 aftensalmer.

Folkehøjskolens Sangbog (17. udg.) 1989: 10 Kingo-salmer (+ Chrysilis-digtet), heraf 3 morgen- og 5 aftensalmer. De to øvrige er h.h.v. "Sorrig og glæde.." og "Som den gyldne sol..."

Indre Missions sangbog *Hjemlandstoner (rev. udg.) 1989*: 14 salmer af Kingo; heraf 3 morgen- og 3 aftensalmer.

Perioden efter Den Danske Salmebog 1953

Kun i et af Tillæggene til DS har man fremdraget "nyt" materiale, nemlig i salmebogstillægget *129 Salmer* 1981, udgivet af en komite med tilknytning til Forening for den Indre Mission i Danmark og til højkirkelige kredse. Her peger man på tre salmer af Kingo: Pinsesalmen: *Klar op mit hjerte, sjæl og sind...* - som står i DS i en bearb. af Grundtvig (DS 254) - fremlægges her i en anden bearbejdelse. Epistelsalmen til Midfaste søndag: *Lad andre hen i trældom gå...* og nadversalmen fra SKII: *Ser I Guds engle, ser herned...* som er en bearb. af salmen *O, Jesus, på din alterfod* (DS 427). På nær

epistelsalmen til Midfaste Søndag tilføjer tillægget intet nyt. Bearbejdelserne er ligeså tendentiøse, som dem, vi hidtil har truffet, og skal tjene til at underbygge tillæggets højkirkelige profil.

I børnesalmebogen *Gud ske tak og lov. Den Danske salmebog for Børn og Unge*, 1993, har man medtaget 5 centrale Kingo-salmer, som altså fremhæves som væsentlige i den kirkeligt pædagogiske sammenhæng, denne salmesamling hører hjemme i.

SALMEVALGSUNDERSØGELSEN 1988-91

Hvilken brugsmæssig status har Kingos salmer i dag? I årene 1988-91 foretog man, i et samarbejde mellem Kirkeministeriet, Institut for Kirkehistorie ved Københavns Universitet og Center of Kunst og Kristendom, en undersøgelse af salmevalget ved gudstjenester og kirkelige handlinger i 13 provstier fordelt over hele Danmark. Både hovedstads- og større byprovstier og genuine landsognsprovstier i såvel øst- som vestlige landsdele var repræsenteret.

Denne salmevalgsundersøgelse giver det nyeste billede af brugen af de xx Kingo-salmer i Den Danske Salmebog. Jeg vil referere nogle tal fra denne undersøgelse, som blev publiceret i Hymnologiske Meddelelser 1993-94[viii]

Negativt anskuet, viste undersøgelsen, at 15 salmer i DDS slet ikke var blevet brugt, hverken ved gudstjenester eller kirkelige handlinger i de to kirkeår, undersøgelsen omfattede. Blandt dem er der dog ingen Kingo-salmer. Samtlige Kingo-salmer i Salmebogen er altså i brug.

Ser man bort fra salmer til dåb og nadver, er der, blandt de 200 hyppigst valgte salmer i DDS ved gudstjenester, 11 salmer af Thomas Kingo. Blandt de 50 hyppigst valgte, er der to - hos mandlige præster er det nr. 258: *Kom sandheds Ånd*.. og nr. 150: *Se, hvor nu Jesus træder*.. Blandt kvindelige præster: Igen nr. 258 og nr. 690: *Nu rinder solen op ad østerlide*..

Den tilsyneladende beskedne popularitet er netop bare tilsyneladende. Kingos salmer er, for langt hovedpartens vedkommende, nært knyttet til bestemte søn- og helligdages tekster. Brugen af epistel- og evangeliesalmerne og salmerne til passionen rækker derfor næsten ikke ud over disse bestemte dage. Til gengæld indtager de tekstnære salmer efter alt at dømme en solid position som årligt tilbagevendende salmer på de gudstjenestedage, hvor de hører til.

For aftensalmernes vedkommende reduceres hyppigheden i brugen af det enkle forhold, at aftensangstjenester og egentlige aftengudstjenester ikke forekommer med nær samme frekvens som de almindelige søndagstjenester, der normalt finder sted om morgenen og formiddagen. Hvis undersøgelsen havde omfattet brugen af salmebogen ved kirkelige møder, ville Kingos aftensalmer formodentlig være væsentlig stærkere repræsenterede i brug; en antagelse, Hjemlandstoners og Højskolesangbogens h.h.v. 5 og 5 aftensalmer må tages som indikation for.

Ganske interessant er den information, at blandt de 48 mest brugte salmebogssalmer ved børne-, ungdoms- og familiegudstjenester, er der tre salmer af Kingo: Nr. 150, nr. 430: *O Jesus, søde Jesus, dig..* (som nadververs!) og nr. 63: *Nu kom der bud fra englekor..*

Ved vielser optræder nr. 41: *Sorrig og glæde de vandre tilhobe..* blandt de 48 mest anvendte; og i øvrigt 3 af Kingos morgensalmer, samt ved vielser med dåb nr. 397: *Enhver, som tror, og bliver døbt...*

Ved begravelser og bisættelser er der brugt 21 Kingosalmer, hvoraf nr. 725: *Dig vandre vi så gerne med..* er valgt 11 gange, nr. 178: *Skriv dig, Jesus, på mit hjerte..* 9 gange, nr. 41, samt en håndfuld morgen- og aftensalmer hver 3 gange.

Set under ét må det konstateres, at Kingos salmer synges i alle sammenhænge, hvor salmebogen bruges.

IV. kommissionsarbejdet 1993-99:

Kommissionsarbejdet forud for det forslag til ny dansk salmebog, som i disse måneder er til høring i Den danske Folkekirkes menigheder, betød fornyet og skærpet opmærksomhed overfor de salmer, 300 års brug og bearbejdelse har efterladt med Thomas Kingos navn under.

Markant har hymnologen Jens Lyster påvist en tendens i bearbejdelsen af netop Kingos salmer - bort fra det konkret sansbare og virkelighedsnære - som i alle måder har betydet en reduktion af salmernes struktur og teologiske indhold, såvel som deres originale, sproglige udtrykskraft[ix]. Med kommissoriet for Salmebogskommissionen fik man et værktøj i hænde til at foretage en hymnologisk gennemarbejdelse af hele Kingos salmestof med henblik på at restaurere en række af de salmer, der i tidens løb har lidt under amputationer og afsvækkende retoucheringer.

23. januar 1993 påbegyndte en af kirkeministeren nedsat kommission arbejdet med et forslag til ny salmebog. I december 1992 havde ministeriet udarbejdet kommissionens kommissorium, hvor det bl. a. hedder:

"Ved udvælgelsen af salmer fra tidligere tider bør der lægges vægt på salmer, der er i fortsat brug, ligesom der bør tages fornødent hensyn til, at de forskelige perioder i den danske salmedigtnings historie er kvalificeret repræsenteret. I den forbindelse bør det tilstræbes, at tidligere tiders salmetekster gengives i en så oprindelig form som muligt, i det dog også salmernes anvendelighed i en gudstjenstlig sammenhæng må tages i betragtning, bl. a. ved udvælgelsen af antallet af vers fra de enkelte salmer."

Navnlig når det gælder Kingos salmer, har kommissoriets retningslinier betydet et omfattende og indgående arbejde med teksterne. Som det er fremgået, har netop Kingos salmer været udsat for gentagne, metodiske bearbejdelser, der har fjernet lag på lag af salmerne oprindelige sproglige udtryk, indhold og forkyndelse. For at opfylde kravet om en oprindeligere form er samtlige Den Danske Salmebogs 92 Kingo-tekster blevet

gennemarbejdet, således at virkningshistorien fra de oprindelige førstetryk, gennem salmebøgerne frem til 1953, er blevet afdækket og drøftet.

Der er tale om 3 kategorier af restaureringer: 1) Salmer, hvor Kingos komposition er ødelagt - og nu genskabt. 2) Salmer, hvor Kingos sprog er ombøjet - men nu genoprettet. 3) Salmer, hvor Kingos teologi og forkyndelse er omstøbt - nu tilbagegivet.

Som afsluttende eksempel på en salme, hvor alle disse tre forhold er til stede, skal vi se på passionssalmen *Over Kedron Jesus træder...* fra Vinter-Parten 1689 - Den Danske Salmebog, nr. 171. Originaldigtets overskrift er: *Om JEsu Sveed udi Urte-gaarden.* Overskriften angiver såvel tematik som billedbrug: Det frelseshistoriske perspektiv fra GT til NT - med "sveden" som det prisme, hvori perspektiv og identifikation samles og spaltes til ny erkendelse.

Uudtalt tages der udgangspunkt i Guds dom over den syndefaldne Adam 1 Mos 3,19: "I dit ansigts sved skal du spise dit brød indtil du vender tilbage til jorden.." Adam, urmennesket, i hvem al menneskelig virkeligheds grundvilkår er repræsenterede, er i originalsalmen den kontrastfigur, som sætter evangelieberetningens Jesus i relief.

Dette forhold har man ikke haft blik for igennem salmens virkningshistorie. Allerede komissionen af "de fornemste Geistlige udi Kiøbenhavn" som redigerede 1699-salmebogen, greb ind og svækkede denne reliefvirkning, da de ændrede 2. lin. i indledningsstrofen, og lod Jesus gå til Getsemane "med frivillig ånd og mod" - hvilket savner enhver både bibelsk og saglig baggrund.

Der er jo en velovervejet grund til, at Kingo lader Jesus vade barfodet over bækken i Kedrondalen. Han er jo på vej til Gethsemane Have - (Have-motivet er klart fremhævet i str. 4) - og digteren tilkalder nu den første Adam for, på den syndefaldne menneskehed vegne at overvære og overveje, hvad det er, der sker i den have. Hvorfor - jo, som den første Adam efter syndefaldet blev drevet barfodet ud af Edens Have for gennem den dødelige menneskehed historie at æde sit daglige brød i ansigtets sved; således træder nu Jesus Kristus, den anden Adam, barfodet ind i Getsemane Have, for genem dødsangstens blodige sved - et forvarsel om blodet på korset - at påbegynde genoprejsningen af det, den første Adam tabte i Paradisets Have. Derfor er originaldigtets ordvalg og billedbrug nu, for første gang i en dansk salmebog, givet tilbage til denne salme:

Vinter-Parten 1689	**Den Danske Salmebog 1953, nr. 155**	**Salmebogsforslaget 2000, nr. 171**
1. Over KEdron JEsus træder, Vader med sin bare Food, Græder, alle Øyne, Græder, Græder, om I kunde, Blood! See hvor Bladet er nu vendt, Alle Buer nu er spendt, Som paa JEsum ene sigter, Og til Døden ham forpligter.	1. Over Kedron Jesus træder med frivillig ånd og mod; græder, alle øjne, græder, græder, om I kunne, blod! Se, hvor bladet nu er vendt, alle buer er nu spændt og på Jesus ene sigter, mens ham hele verden svigter.	1. Over Kedron Jesus træder, vader med sin bare fod. Græder, alle øjne, græder, græder, om I kunne, blod! Se, hvor bladet er nu vendt, alle buer nu er spændt, som på Jesus ene sigter og til døden ham forpligter.
2. David engang tung om Hierte Gik hen over Kedrons Vand, Fuld af Harm, aff Graad og Smerte Flugtig i sit eget Land! Men, O JEsu, motte Du Ikke ændstes mere nu? Du som Dig til døden skynder,	2. David engang, tung om hjerte, gik hen over Kedrons vand, fuld af harm, af gråd og smerte, flygtning i sit eget land; men, o Jesus, måtte du ikke ængstes mere nu, du, som dig til døden skynder,	2. David engang tung om hjerte gik hen over Kedrons vand, fuld af harm af gråd og smerte, flygtning i sit eget land.* Men, o Jesus, måtte du ikke ængsted mere nu, du, som dig til døden skynder,

Bær ald Verdens sorg og synder.	bærer verdens sorg og synder!	bær al verdens sorg og synder.
3. Vil du i din Nød og Møye Hen til Oli-Bierget gaa, Der er intet Træ for Øye Hvor Freds Frugter er at faa! Kriig og Striid og Mord og Død, Pidske, Plager, Spot og Nød Synes aff hver Knop at sprude, Freden er for JEsus ude.		
4. Gaar du ind udi en Have, Som er Folkes Fryde-sted, Angist vil sig strax tillave, Følger dig i Hælen med! Kom, o Adam, kom at see Ind udi Gethsemane! See hvor Paradises Lyster Helved-Angist aff ham kryster.		3. Går du ind udi en have, som er folkets frydested, angest vil sig straks tillave, følger dig i hælen med. Kom, o Adam, kom at se ind udi Getsemane! Se, hvor paradisets lyster helvedangest af ham kryster!
5. See hvor skielver Jesu Lemmer, See hvor ryster Gud og Mand! Tænk hvor Syndsens Byrde klemmer, Døden stormer Livsens Land, Trænger sig i Jesu Blood, Kniber ved hans Hierte-rood, Slider, Saver, Skiær og stinger, Som Ti Tusind gifftig Klinger.		4. Se, hvor skælver Jesu lemmer, se, hvor ryster Gud og mand! Tænk, hvor syndens byrde klemmer, døden stormer livets land, trænger ind i Jesu blod, kniber ved hans hjerterod, slider, saver, skær og stinger som ti tusind giftig klinger.
6. See hvor Vaande-fuld han falder Ned med Bøn udi sin Nød, Trende gange Gud paakalder Beder at dend bittre Død Og den Kalk maa vige hen, Er dog strax tilfreds igien, Hvad hans Fader kun behager Der imod hand gierne tager.	3. Se, hvor våndefuld han falder ned med bøn udi sin nød, trende gange Gud påkalder, beder, at den bitre død og den kalk må vige hen, er dog straks tilfreds igien! hvad hans Fader kun behager, derimod han gerne tager.	

- Str. 6 / DS 3.6: udråbstegn! 3.8: derimod - betyder i st. f. / hos K. er betydningen snarere: `...det, som behager hans Fader, tager han gerne imod..´ Indholdsmæssigt er strofen blot en apposition til den foregående, hvorfor Forslag 2000 har fundet det muligt at afkorte salmen genem udelaldelse af denne strofe.

7. See, hvor hand med Døden strider Ængstet i sit Hierte-rood, See, hvor Otterslangen bider Og ophidser alt hans Blood! See, O see hvor ængstes hand! See, hvor gifftig vaar dend Tand Som med Dødsens kolde smerte Brød Guds Søns det rene Hierte.	4. Se, hvor han med døden strider, ængstet i sin hjerterod, sjælekval ham sønderslider og oprører alt hans blod!	5. Se, hvor han med døden strider ængstet i sin hjerterod, se, hvor slangen ham nu bider og ophidser alt hans blod! Se, o se, hvor ængsted han! Se, hvor giftig var den tand, som med dødens kolde smerte brød Guds Søns det rene hjerte.

- Her bliver det tydeligt, at Den Danske Salmebogs version bevidst har udeladt det primære gammeltestamentlige perspektiv i salmen. Henvisningen til Jesu forfader, kong David (str. 2), er inspireret, men af sekundær betydning i forhold til den gennemgående reference til syndefaldsberetningen i 1 Mos. Det er netop i spændingen mellem denne og

evangeliestykket om Getsemanekampen, der rummer salmens forkyndelsesmæssige og teologiske tyngde.

8. Ah, I Himle, vil I give
Hid en Hierte-sterkning snart!
Snart det endelig maa blive!
JEsus Døer! Hand Døer med fart!
Kom, Guds Engel, kom og see!
Styrk ham dog mod Dødsens vee!
See hvordan hans kinder falme,
For de grumme Dødsens qvalme.

9. See, Hvordan at Blodet dryber
Udaff hvert hans Svede-hull!
Døden i hver Aare kryber,
Giør hans Ansigt sort som Kull!
Græsset, hvor min JEsus laa,
Fik en Blodig Dugg oppaa
Aff hans Aarers Purpur-kilde,
Ah! hvor leed da JEsus ilde.

Græsset, hvor min Jesus lå,
blodig duggen drypped på
af hans årers purpurkilde;
ak, hvor led da Jesus ilde!

- Str. 7 / DS 4: Hvor man tidligere frejdigt skar halve og kvarte strofer ud og komponerede dem sammen til nye, har SlbgK nu respekteret originalstrofernes integritet, og medtaget eller udelaldt hele strofer. Derved genindvindes ikke så lidt af salmernes oprindelige indhold og form. I dette tilfælde bevares referencen til syndefaldet - som er bortretoucheret i Den Danske Salmebogs version.

10. Nu, saa vil jeg mig da vende
Hen til Kedrons sorte Bek,
Og fra Verdens Vellyst rende
I en Poenitentzes Sek!
Ind udi Gethsemane
Skal mit Hierte Daglig see,
Med hans Pine, Blood og Møye
Overstryge Siælens Øye.

6. Nu, så vil jeg mig da vende
hen til Kedrons sorte bæk
og fra verdens vellyst rende
i en bods og angers sæk!
Ind udi Getsemane
skal mit hjerte daglig se,
med hans pine, blod og møje
overstryge sjælens øje.

str. 10 / DS 0. Boden er udeladt. Dette er tilfældet med en lang række salmer af Kingo. Boden hørte til ortodoksiens program. Ofte er den udeladt af en eftertid, der satte tvangfri oplysningsidealer i stedet for den programmerede andagtsmetodik. Hos Kingo er der dog i mindre grad tale om en programmæssig automatik. Boden opfattes nok som nødvendig, men ikke i form af en udvendig skematisk bodsøvelse, men som et naturligt led i en erkendelsesproces. Boden er en følge af den indsigt, der er vundet gennem salmens skildring af Jesu lidelse for det faldne menneskes skyld. Således fungerer poenitentsen også i denne salme.

Det er den såkaldte `engelske homili´, der kan genfindes som skabelon for flere af Kingos salmer. Her er begrebet `conformitas´ - ligedannetheden med Kristus i livets lidelser, dødens nat og opstandelsens morgen, det afgørende.

11. Bort I Verdens Leeg og Lyster!
Til Gethsemane Jeg gaar,
Og vil see hvor JEsus ryster,
Samle mig en trøste Taar
Aff hans Blodig Angist-sved,

Som til min Retfærdighed
Jorden vilde for mig væde,
Dend opsanker Jeg med glæde.

12. O I Blomster, I som funde
JEsu Sveed for Dødsens Mord,
I Lyksalig stund I runde
Op ud aff den tørre Jord!
Blomsterne i Paradiis
Bær mod Eder ingen Priis!
Thi det Blood, som Eder Farved,
Giør at Jeg har Himlen Arved.

5. Men, o blomster, I, som kunne
vædes af den dug så ren,
i lyksalig stund oprunde
I dog under oliegren!
Blomsterne i Paradis
bær' mod eder ingen pris,
thi det blod, som eder farved,
gør, at jeg har Himlen arvet.

- Boden, troskaben og lydigheden er grundtræk ved denne kristendomsformidling. Skabelonen for den engelske prædikemåde er et simpelt program, hvor der indledes med en fremstilling af evangeliet, koncentreret om et tema - i dette tilfælde `ansigtets sved, som siden Adams fald har været det legemlige tegn på menneskets jordbundenhed og dødelighed:

13. Naar Jeg som et Blomster visner,
Naar jeg fældes skal som Høe,
Naar at Blodet i mig issner,
Naar Jeg daane skal og døe,
Naar den kolde Sveed gaar ud
Aff min gandske Krop og Hud,
Da min Jesu Svede-draaber
For min Siæles Frelse raaber.

6. Når jeg som et blomster visner,
når jeg fældes skal som hø,
når udi mig blodet isner,
når jeg dåne skal og dø,

7. Når jeg som et blomster visner,
når jeg fældes skal som hø,
når at blodet i mig isner,
når jeg dåne skal og dø,
når den kolde sved går ud
af min ganske krop og hud,
da min Jesu svededråber
for min sjælefrelse råber.

- derefter omsættes den i evangeliet fremhævede tematik i en personlig tiltale, udtrykt med sjælesørgerisk indsigt og udlægning, som til slut munder ud i en appel til vilje og moral:

14. Endelig naar Hiertet brister,
Naar min' Øynes Lyvs forgaar,
Naar min Tunge Maalet mister,
Stryg min Siæl da med en Taar
Aff din røde Sveed og Blood!
Salve da mit Hierte-rood,
Saa skal jeg i Dødsens Vaade
Finde salighed og Baade.

når mit hjerte stille står,
når mit øjes lys forgår,

da skal jeg i dødens våde
finde salighed og nåde!

* 2 Sam 15,30

- str. 13 / DS 6.5-8: I salmebogsversionen afstrejfes svede-temaet helt i salmens slutstrofe. I stedet er løsrevne linier fra den originale slutstrofe puslet sammen til et temmelig banalt kirkeligt kling-klang - "dødens våde / salighed og nåde" - som i denne forkortede form slet ikke forbinder sig med salmens intensitet.

V. konklusion

De talrige udgaver af Kingos salmebog efter 1699 slog salmerne fast i såvel gudstjenstlig som privat sammenhæng. Lægmandsrørelserne - de gudelige forsamlinger, de tidlige vækkelser på øerne og i flere jyske egne - gjorde salmerne til et kampmiddel.

Det afgørende brud skete med netop den æstiticerende (gen)opdagelse af Kingo (og Brorson) hos 1800-tallets litterater.

Det er på denne baggrund afslørende, at den modvilje, der i debatten om forslaget til ny dansk salmebog har vendt sig kritisk mod tilbageføringerne i navnlig salmer af Kingo, udelukkende har kritiseret det sproglige - æstetisk forståelsesmæssige - og kun i forsvindende grad har haft blik for, at det, der står på spil, i grunden er selve salmernes bibelske, teologiske, og forkyndelsesmæssige indhold. Dermed afsløres mere end tydeligt, hvilken bedøvende langtidsvirkning tidligere tiders forkortelser og sproglige friseringer af disse salmer har afstedkommet.

På denne baggrund må konklusionen derfor være den, at skal disse salmer have en chance for pånyt at træde i karakter som brugskunst i overensstemmelse med deres oprindelige, egentlige sigte, bør salmebogskommissionen stå fast i troen på, at der er genvundet og reddet noget afgørende i disse tekster gennem arbejdet med at bevare disse salmers oprindelige, sprogkraft, indhold og bibelske dybdeperspektiver.

Hvad skal vi med Kingos salmer i dag? - Vi skal akkurat det, disse salmer er skrevet til, nemlig *bruge* dem - i den personlige kristendom som i kirkens gudstjeneste og handlinger. Jeg har påvist, at svækkelsen i brugen af Kingos salmer gennem de seneste 200 år er sammenfaldende med den ændrede opfattelse som har fulgt Kingo-salmerne siden begyndelsen af 19. årh. - At disse salmer er blevet opfattet som historiske tekster, der i indhold og form ikke svarede til en ny tids krav. Den eneste redelige konsekvens af et sådant synspunkt er imidlertid ikke at redigere salmerne - men at opgive dem! I modsat fald må man respektere dem for det, de har at sige.

Skal denne udvikling vendes - og det mener jeg, salmernes tyngde berettiger - kan det, efter min opfattelse kun ske ved, at man tilkender disse salmer den agtelse, de i deres oprindelige indhold og sprogkraft fortsat hævder sig med. Anerkender dem som netop brugstekster efter deres eget pålydende. - Sagt på en anden måde: Frem for at pege fingre af Kingo-salmernes alderdom, må vi må respektere dem som tekster, der kræver noget af deres brugere. Digte, der i bedste forstand, involverer og flytter den, der synger dem. Som Benny Andersen har sagt om det at synge danske sange:

> *"Fællessang er ikke nogen harmløs foreteelse. Man, inklusive indvandrerbørn, risikerer at blive en lille smule dansk for hver sang.."*[x]

- Det gælder også når sangen er en salme. Man risikerer at blive en lille smule mere "kristnet" for hver salme - hvis salmen vel at mærke lader én synge kristendom!

Kun på deres egne betingelser står de gamle salmer i et frugtbart spændingsforhold til moderne, mere enstrengede salmer, der ofte er udarbejdede efter et tilstræbt forståelighedsideal, hvor teksterne rendyrker enkle - forenklede? - eksistentielle og kristelige temaer både udtryksmæssigt og sprogligt. Det gør Kingos salmer ikke. I dem vandrer sorrig og glæde side om side, medgang og modgang råber til hinanden... Og således tager de vor tilværelses barokke virkelighed i al dens fortvivlende og herlige komplexitet alvorligt. Det har vi, cyber- og virtual-reality-dyrkere, om nogen brug for.

Det skal vi derfor bruge Kingos salmer til i dag.

[i] Bearbejdet foredrag holdt på seminaret "Kingo og Dass 300 år efter" Schæffergården, september 2000.
[ii] Hans Brix, Paul Diderichsen, F. J. Billeskov Jansen (udg.): Thomas Kingo. Samlede Skrifter III. Det danske Sprog- og Litteraturselskab, Kbh 1975, s. 6.
[iii] *Verdens Krønike 1812*. N.F. S. Grundtvigs Værker i Udvalg, udg. v. G. Christensen og Hal Koch, I. Kbh 1940, s. 475.
[iv] N.F. S. Grundtvigs Prædikener 1822-26 og 1832-39. Udg. af Christian Thodberg. Bd IX. Kbh. 1985, s. 330.
[v] Magnus Stevns: *Grundtvig og Kingos salmer*. Grundtvig-Studier 1949, s. 16-34. Genoptrykt i: Magnus Stevns: Fra Grundtvigs Salmeværksted. Kbh 1950, s. 86-105. Jens Lyster: *Den skjulte Kingo*. Aarhus Stiftsbog 1984, s. 7-23. Carsten Bach-Nielsen: *Kingo mellem teologer og litterater*. Præsteforeningens Blad 1988 nr. 33, s. 677-693.
[vi] Mogens Helmer Pedersen: *Kingosangen i folkelig dansk tradition*. Dansk Kirkesangs Årsskrift 1965-66. s. 25-42.
[vii] Karl-Johan Hansson: *Thomas Kingo i svensk och finländsk psalmtradition*. Hymnos. Hymnologian ja liturgiikan vuosikirja. Kuopio 1999, s. 47-53.
[viii] Hymnologiske Meddelelser, udg. af Salmehistorisk Selskab og Nordisk Institut for Hymnologi. 22 årg. December 1994, nr. 4 og 23. årg. april 1994, nr. 1.
[ix] Jens Lyster:*Den skjulte Kingo*.
[x] Benny Andersen: "Fællessang", i: *Efter Grundtvig, hans betydning i dag*. Red Henrik S. Nissen. Kbh. 1983, s. 174f.

MARIE BJERRUM

En ny salmebog?

Indledning

Da vi i begyndelsen af 1990erne havde fået en ny bibeloversættelse og en ny alterbog, begyndte planerne om udgivelse og autorisation af en ny salmebog at tage form. Der blev udformet et kommissorium og nedsat en kommission til at arbejde med sagen, i første omgang af kirkeministeren i samarbejde med de daværende biskopper både med hensyn til kommissorium og kommissionsmedlemmer, men senere blev antallet af kommissionsmedlemmer forøget med nogle repræsentanter for brugere i skoler, højskoler og lign., og det var på kirkeministerens initiativ. I 1993 begyndte så arbejdet; i 1996 udsendte kommissionen sin *Statusrapport*, hvor jeg havde læst korrektur på salmeteksterne med baggrund i, at jeg som en lille bidsk hund havde været i hælene på kommissionen med mine breve efter hver af dens radioudsendelser fra salmeværkstedet, ikke altid lige blid, men med stor interesse og en vis viden både sprogligt og litterært. Jeg var derfor meget spændt på resultatet af kommissionens arbejde, da *Forslag til ny Salmebog* forelå marts 2000. Jeg skrev en omtale af det til sognebladet Skovshoved-Ordrup Avis, som blev trykt i august-nummeret 2000 (s. 3). Det er denne artikel, jeg i udvidet og omarbejdet form og efter yderligere studier af forslaget hermed udsender, ikke på eget initiativ, men efter opfordring og med inddragelse af nogle af de resultater af min granskning af *Forslag til ny Salmebog*, som jeg har tilsendt kommissionen.

DDS 1953 og 1988

Den danske Salmebog 1953 (i det følgende DDS) blev genudgivet og nyautoriseret 1988 med nogle rettelser af forfatternavne og navne på bearbejdere, men ellers stort set uforandret med hensyn til inddelingen af kirkeårets salmer, salmernes antal og form, registre osv. En fordel ved denne udgave er, at det alfabetiske register over salmerne står sidst i bogen. En ulempe ved udgaven er, at melodierne anføres til sidst under salmerne, efter forfatternavne osv.; de er svære at få øje på. Og endnu en ulempe er, at der i mange tilfælde står *Bearbejdet* (evt. + et årstal) under forfatternavnet (-navnene); enten skal der stå, hvem der har bearbejdet salmen, hvis bearbejdelsen har betydning for den tekst, som er anført, eller også skal der ingenting stå. Hvis man ud fra et årstal efter *Bearbejdet* skal slå op i listen senere i salmebogen over kronologisk ordnede salmeudgivelser, er det kun af interesse for salmehistorikere, og sådanne oplysninger har den almindelige salmebogsbruger overhovedet ikke behov. En anden pladskrævende ulempe er efter min mening flere overflødige

henvisninger til skriftsteder; de bør indskrænkes af hensyn til brugerne, fordi de især er til glæde for teologerne; det er mere end nok med de henvisninger, der står i DDS, ligesom de oplysninger, der er om bearbejdelser i DDS, er fuldt tilstrækkelige. Det nye salmebogsforslag kan derfor reduceres i omfang ved at man stryger *Bearbejdet* og ved reduktion af bibelhenvisninger, som er overtaget fra 1988-udgaven af DDS.

Salmeinddelingen

Med hensyn til salmeinddelingen er den ændret i Salmebogsforslaget i forhold til DDS og absolut ikke til det bedre. Det er på ingen måde nødvendigt med den finere inddeling, som binder brugerne af salmebogen til bestemte emner, så de ikke bare vælger frit til fx dåb, begravelser, nadver, opstandelse (og halleluja, det sidste er dog det værste med kun én salme). Et andet eksempel på det forkerte i en så detaljeret inddeling er, at de to versioner af *Med sorgen og klagen hold måde*, som begge går tilbage til Prudentius's tekst, nu er anbragt i hver sin gruppe. I det hele taget er det meget forvirrende, at man nu skal finde salmer, der ligner hinanden meget, i flere forskellige grupper, og hvem er den minutiøse inddeling egentlig til glæde for? En af mine hovedindvendinger er for øvrigt, at *dåb* er anbragt under kirkelige handlinger, og at fx begravelse/bisættelse er skilt ud for sig.

Jeg har set det synspunkt fremført, at salmerne burde inddeles efter søndage, men hvis teologer, som gerne vil være præster, er så ukyndige på salmer, at de skal have en pegepind i salmebogsinddelingen, så er der noget i vejen med deres uddannelse, enten på universitetet eller på pastoralseminariet. I øvrigt fandtes der i DDS en liste med forslag til brug af salmer på de forskellige søn- og helligdage, men den er gået ud, selv om det måske ikke var nogen helt dårlig ide for de nyudklækkede præstespirer.

Hvis den gamle inddeling bibeholdes, kan man vist, som ønsket af mange, undgå at ændre salmenumrene, et stort plus, så de gamle og de nye salmebøger kan bruges sammen (som de to udgaver af den sønderjyske salmebog efter 1925). Hvor der ikke er nogen ny salme at sætte ind i stedet for én, der er gået ud, kan nummeret stå der, trykt med småt, ude til venstre uden salme.

Kommissoriet

Inden jeg går over til yderligere detailkritik: lidt om det umulige kommissorium. Dels skulle de gamle salmer føres tilbage til den form, som digterne oprindelig havde givet dem sprogligt og stilistisk, dels skulle der nye salmer ind, og nogle af de gamle skulle udgå. Der er et svælg mellem fx de gamle Brorson- og Kingosalmer i deres oprindelige form og så de fleste nye salmer fra det 20. årh., og det gælder både med hensyn til teologi og sprog og stil. Der kan ikke have været mange fornuftige salmebogsbrugere

imellem, når man har kunnet tænke sig en salmebog, der på én gang var en studiebog for de lærde og en brugsbog for almindelige kirkegængere. Desuden forstår jeg egentlig ikke, at salmebogskommissionen ikke har sagt nej til at arbejde efter dette kommissorium; det må da på forhånd have stået klart, at det kunne der ikke komme en homogen salmebog ud af. Lad os dog beholde de gamle salmer i stort set den form, som traditionen har givet dem i Den danske Salmebog, og forskån os til gengæld også for moderne såkaldte salmer, som hverken teologisk eller stilmæssigt har noget med salmer at gøre.

Forfattere og forfatterregister

Alle de fornavne til forfatternavnene under salmerne bør ikke skrives helt ud. Forbogstaver er mere end nok; jeg manglede kun N. F. S. Grundtvig skrevet helt ud; så havde målet været fuldt. Jeg ved godt, at moderne digtere endelig vil have deres fornavne skrevet helt ud, men vi kunne sagtens nøjes med Kingo, Brorson, Ingemann, Grundtvig uden fornavne og forbogstaver.

Forfatterregistret bør gennemgås meget nøje. Der er flere steder uoverensstemmelse mellem navnet under salmen og det samme navn i registret (fx Frederiksen/Friederichson); der er trykfejl, fx *bådsav* i stedet for *båndsav* (under Tierstegen), *Hernnhut* i stedet for *Herrnhut* (under Gregor), *Tumasøn* under nr. 529 i stedet for *Tumason* (som i registret). Jeg har også fundet et eks. på, at der er anført et forkert salmenummer, nemlig under P. C. Kierkegaard, hvor der skal stå 469 (i stedet for 470). Under Schrader skal der stå hans årstal 1684-1737, og der skal stå *tysk* præst, provst i Tønder 1728-1737, udgav 1731 den såkaldte Tondernsches Gesangbuch (Schrader *var* tysker, og det var ham, der kaldte Brorson til Tønder som dansk præst for de danske i menigheden; jeg ved godt, at udgaven 1988 af DDS har strøget tysk, men det *skal* med). NB: jeg har ikke gennemgået forfatterregistret systematisk, og der er sikkert flere fejl, men dem må kommissionen altså selv finde ved en systematisk gennemgang af navne og numre; det er simpelt håndværk.

Desuden bør der være konsekvens i forfatterregistret med hensyn til brugen af stort eller lille bogstav: *født, død, omkring, antagelig* bør skrives med lille, som det er sket et par gange, og det ser meget pænere ud; når forfatternes ansættelsessted er en bestemt kirke, bør *Kirke* skrives med stort, som det er gjort nogle gange, fx under N. J. Rald, Lisbeth Smedegaard Andersen; men det bør gennemføres hele vejen.

Salmeregistret

Det er en fundamental fejl, at der ikke er linjeafstand mellem de forskellige begyndelsesbogstaver i den alfabetiske rækkefølge (ord med A-

går direkte over i ord med B- og disse igen i ord med D- osv., og det er meget anstrengende at finde den salme, man har brug for; det er ikke brugervenligt).

Desuden: Undgå ændringer i salmernes førstelinjer, for det er dem brugerne kender salmer på. Fx er det helt unødvendigt at ændre *Nu har jeg vunden* til *Nu! Jeg har vunden*, og *Kom, Sandhedes konge, Kristus kom* til *Kom, verdens konge, Kristus kom*. Det er også meget uvenligt over for brugerne at tilføje nye svære vers i begyndelsen af en salme og dermed give salmen en ny opslagsform (trods henvisning i registret fra den gamle førstelinje til den nye). Jeg har kun fundet én salme, hvor det har været et plus at ændre førstelinjen, nemlig nr. 579 *Jesus dig alene sigter* (og her står den nye førstelinje i nærheden af den gamle i registret), og kun én salme, hvor det har forøget salmens kvalitet og religiøse indhold at tage det første vers ud; det er *Ransager eder selv*, som der er kommet en lysfyldt trossalme ud af, nemlig nr. 568 *Vor tro den er et lys*. Og jeg har ikke fundet nogen salme, hvor en tilføjelse af et eller flere vers i begyndelsen afgjort har været et plus; mange lange Brorson- og Kingo-salmer består i forvejen af udvalgte vers, og lad os blive ved dem, vi kender, trods udvalgsmedlemmers subjektive opfattelse af, hvad der er mest ægte Brorson og Kingo. Sommetider er en bearbejdelse i øvrigt bedre end originalen, fx nr. 273 i DDS i Grundtvigs bearbejdelse sammenholdt med Søren Jonæsøns original (nr. 300 i forslaget). Man skal passe meget på med Søren Jonæsøn og andre gamle salmeskrivere; deres gammeldags sprog er meget svært for nutidsmennesker at gengive forståeligt, og der er kludret med den rette forståelse i flere af Søren Jonæsøns salmer.

Direkte fejl i registret + førstelinjer:

Beder! og I skulle få: erstat det udråbstegn med komma, så bibelcitatet træder klart frem.

Blåt lys vælded ...: i nr. 121 står der *Blåt vælded lys*, hvad der formodentlig er det rigtige.

Brat, Herre Jesus, blandt dine du stod: lad os beholde den salme i Grundtvigs form og stryg de 3 første vers; den nye førstelinje er en underlig mindelse om en verdslig vise, når den lyder: *Kom, lad os tømme et bæger på ny*.

Den sande tro i striden er jo ikke helt udeladt, men indføjet i *Den tro som Jesus favner*. Skal der ikke en henvisning: Se ...? Tilsvarende fra *Vor tro den er et stærkt bevis* til *Vor tro er den forvisning på*. Hvorfor ikke lade det hele blive, som det er (i stedet for at rode sådan rundt med det)?

Det hellige kors ...: behold *vor Herre han bar* (det passer bedre til det følgende *hans*).

Din kirkemark, o Gud passer så fint til salmens indhold, så lad os beholde den indledningslinje trods Kingo.

Du guddomssol, fuldstærk og blid: kommaet efter *-sol* skal med.

For dig, o Herre, som dage kun: behold den formulering fordi *Herre* her betyder Gud, ikke Jesus (som *vor Herre* kunne friste til at tro).

Guds nåde og årvågenhed i stedet for *Fra verdens morgenstund udgår*: udelad 1. og 4. vers og indled med *Fra verdens morgen da opgik / Guds nådes stråler vide* (så kommer der en fin helhed over salmen).

Gud aldrig dem forlader: behold det indledningsvers i stedet for det egocentriske *Hvorfor vil du dog klage* (som for øvrigt kræver tryk på *for* i *hvorfor*).

Drag ind ad dine porte: den vil uvægerligt blive blandet sammen med *Drag ind ad disse porte*. Lad os beholde de 3 sidste vers af *Drag ind ad dine porte* under titlen *Gud Helligånd, du giver* (der er flere vers i DDS, men de kan med fordel udgå).

Ingen blive skal til skamme: lad os beholde dette almene vers først. Der sker jo ikke noget ved en ombytning, når det alligevel ikke er en hel salme, vi har for os.

Kom, store Gud, o Helligånd: Lad os endelig beholde Grundtvigs gengivelse *Kom, Helligånd, vor trøstermand* (DDS nr. 273). Søren Jonæsøns tekst er fuld af knuder, og Grundtvig er god!

Kom, sandheds konge er mere udtryksfuldt i kristen sammenhæng end *verdens konge*.

Lær os, frelser, livets væld: frelser skal med lille.

Nu har jeg vunden: linjen bør ikke laves om (trods Brorson).

Nu kom her bud fra englekor: stryg den; det er en vidensdemonstration, som ingen salmebogsbruger har glæde af. Alle vil finde den for lang, og nogle vil grine ad den.

Nu ville vi os samle: brug den gamle førstelinje.

O guddomsord, fuldstærk og blid: *god* er forkert, der skal komma foran *fuldstærk*, og jeg ser ingen grund til at ændre *O* til *Du*.

O, lytter til, I folk: bør ikke ændres til *giver lyd*; at *give lyd* er et gammelt nordisk udtryk, som betyder 'være stille'; nu til dags vil det blive opfattet som *give lyd* (fra jer), derfor noten 'lytte', men hvorfor i alverden ikke bare beholde den gamle omskrivning; *lytte til* findes også i GT.

Os fører korsets smerte: dette gamle udtog af den lange Brorson-salme er lige så godt som det nye, så lad os beholde det i stedet for *korset der gør sure miner* (hvordan det så skal forstås af en nutidig kirkegænger). Jeg er meget skuffet over kommissionsmedlemmernes dårlige sprogfornemmelse.

Længe haver Satan spundet: udelad 1. vers og lad salmen hedde *Se, hvordan de Jesus slæber*.

Stå fast, min sjæl! stå fast: ! erstattes af komma med mellemrum efter.

Sving dig op, min sjæl, til Gud: Jeg gad vide, hvad der er udgangspunkt for den dårlige salme. Er det *Boye*? Det er i hvert fald ikke Brandt (som i DDS 583). Lad os beholde Brandt.

Til klart Guds ansigt vi skal se: er det Grundtvig der har *ansigt*? Behold dog *åsyn*!

Usporlig er vor Herres vej: *vor* skal med lille. *Vor Herre* her er Gud, ikke Jesus. Fjern det første vers og helst også de to sidste. Salmen er blevet

meget dårligere af de manipulationer. Der skal stå: *Se: Som fisk i hav og fugl i luft* hvis det skal med, det vers, men det bør det ikke.

Vaj nu, korsets flag, på voven: Det er ikke min yndlingssalme, og hvis der nu skal stå *Dannebrog*, så kan den ikke engang bruges i de andre nordiske lande med korsflag. Ud med *Dannebrog* og helst ud med hele salmen. På Grundtvigs tid var *Dannebrog* noget helt specielt ligesom i gamle dage i Sønderjylland. Nu er det bare et isbods- og fødselsdagsflag.

Vor frelser går til kors og grav: behold denne begyndelseslinje i den salme; *han står* osv. kommer så i sidste vers i salmen, og det er fint.

Den sande tro i striden (DDS 481): hvis den skal udgå, skal det være med en henvisning til *Den tro som Jesus favner*. Jeg synes, begge skal med som i DDS.

Morale: Der skal ikke ændres for ændringens skyld. Se på resultatet!

Tegnsætningen

Som allerede påpeget for forfatterregistrets og salmeregistrets vedkommende er der adskilligt, der skal gås efter, hvis der skal komme en ny salmebog ud af det salmebogsforslag, og det gælder også tegnsætningen. I DDS er tegnsætningen ret konsekvent og rimelig, selv om der er lidt for mange af de såkaldte grundtvigske og teologiske udråbstegn. Det er, som om der for eftertrykkets skyld skal sættes udråbstegn efter fx Gud og Jesus og efter særlige religiøse udtryk og i påkaldelser med *O*; og den slags udråbstegn er aldeles overflødige; et komma eller punktum, afhængigt af sammenhængen, er nok, fx *Gud, du fra dine de herlige højenloftssale, Jesus, frelser og befrier, O kristelighed, du skænker vort hjerte, Fred være med eder alle.* I udtryk med *O*, ligger påkaldelsen i *O*. I bønfaldende udtryk som *lad os..., lad mig...*, i ønskemåder som *du være, komme dit rige*, ja, selv i bydemåde i bønner er udråbstegn overflødigt (*Giv os i dag vort daglige brød*). Udråbstegn efter bønfaldende udtryk forvandler bønnen til en ordre, hvad der er uforeneligt med bøn, så udråbstegn efter bydemåde må højst anvendes, når det er en selv, ens sjæl eller et menneske, bønnen er henvendt til. I forbindelse med *O* skal der ikke komma efter *O*, når der følger et navn efter, kun når der følger en sætning efter, fx *O Gud*, men *O, lad din Ånd nu med os være*. På dette sidste punkt er der konsekvens i DDS, men ikke i Salmebogsforslaget, og med hensyn til udråbstegn er forslaget vildt inkonsekvent og med en urskov af udråbstegn som resultat, hvad mange har kritiseret. Så vidt jeg kan bedømme er det sket ud fra den opfattelse, at hver gang vi har en bydemåde, skal der være et udråbstegn (bøn eller ej) og ligeledes hver gang vi har en ønskemåde, og det er jo altså en forkert generalisering af brugen af bydemåde og ønskemåde, når det gælder det religiøse sprog i salmerne. Ca. 90 % af udråbstegnene bør stryges; i en salme som *Du som går ud fra den levende Gud* kan alle udråbstegn stryges, for det er én lang bøn til Helligånden.

Notetegn og noter

Jeg har allerede været inde på, at der er for mange noter med henvisninger til bibelsteder, og der er også for mange noter, som henviser til oversættelse af nu uforståelige ord. Når Kingo fx i nr. 604 skriver *hvister* hvor der lige så godt kunne stå *kaster*, så sæt *kaster* ind i stedet for *hvister* (som i DDS), og spar den note. Til gengæld mangler der mange steder noter til ukendte ord eller ord, som nu har en anden betydning. Ordet *plat* hos Brorson har note et enkelt sted, men det skal enten oversættes eller havde note alle de steder, hvor det forekommer. Ordet *idræt* i betydningen 'gerning' eller 'handling' er med note i hvert fald ét sted, men det skal have note alle steder, hvor det forekommer. Et ord som *dårlig* i den gamle betydning 'tåbelig' forekommer mange steder og bør have note med oversættelse alle steder; det samme gælder substantivet *dårlighed* i betydningen 'dårskab'. Det er egentlig en fejl, at DDS ikke har været klar over det.

Notetegnene med disse store grimme tal ser forfærdelige ud, og placeringen af tallene er fejlagtig og forvirrende. Tallene skal stå uden ophold efter det ord + sætningstegn, som de angiver note til, fx *idræt*[1], *tegne.*[1], *rart!*[1] (brug placeringen af stjerner (asterisker) i DDS som mønster).

Retskrivning og bøjningsformer af verberne

Med hensyn til retskrivningen må jeg gøre opmærksom på, at når man har vedtaget at skrive *sejr* og ikke *sejer*, skal ændringen ske alle steder, hvor ordet forekommer, hvad enten det står alene eller som led i sammensætninger; der er begået en del fejl, og de *skal* rettes; fejlene må være lette at finde, hvis man har et søgeprogram. Endvidere må man finde ud af, om sammensætninger med *Gud* skal skrives med stort eller lille, og om de skal med eller uden bindestreg. *Gudsordet* er skrevet på mindst tre forskellige måder: *Gudsordet, Guds-ordet, Guds-Ordet.* Endvidere: ord i bestemt form om Jesus, fx *Frelseren, Midleren, Genløseren, Frelsermanden* skal med stort. *Himmel* i betydningen 'Himmerige' og *Helvede* skal vel konsekvent skrives med stort.

Når man har vedtaget at ændre de gamle pluralisformer på *-e* af verber til *-er* som i singularisformerne, må det kun ske, hvis der virkelig er tale om pluralis indikativ. Optativformer ender nemlig også på *-e*, men de må ikke ændres til *-er* (*Kongen leve* er nu engang ikke det samme som *Kongen lever*, bare for at tage et eksempel). Der er begået fejl ved disse ændringer af *-e* til *-er*, og desuden er ændringer kun sket, hvor formerne ikke står i rimstilling, og det virker meget rodet, fordi *-e* også er bevaret i salmer, hvor det ville føles forkert at rette til *-er*, fx i visse kendte og indsungne Ingemann-salmer. Man skal heller ikke rette fx *funden, vunden,*

kommen til *fundet, vundet, kommet*; det er respektløst over for salmestilen, ligesom det ville være respektløst at ændre det gode højtidelige *vor, vort, vore* til det pjattede, dagligdags *vores*.

Salmebogens indhold

Som det vil være fremgået af de foregående afsnit, er det altså en kæmpeopgave at få bragt orden i meget rod, inden der foreligger en trykfærdig salmebog. Dertil kommer, set fra et brugersynspunkt, en vurdering af salmebogens indhold. Der er en del af de udeladte salmer i forhold til DDS, som jeg absolut vil have med; det gælder flg. numre i DDS: 332, 211, 481, 576, 256, 14, 534, 182, 737, 676, 699, 630, 275, 327, 631, 369, 385, 58, 739, 317, 302, 632, 681, 21, 393, 653, 330, 329, 362, 196. Når jeg vil have dem med, er det på grund af bekendthed og brug. Til gengæld er der mindst lige så mange af de nye salmer i Salmebogsforslaget, som jeg mener bør udelades, nemlig numrene: 14, 20, 46, 51, 62, 63, 136, 141, 143, 178, 184, 185, 186, 231, 237, 241, 271, 308, 320, 346, 443, 484, 490, 503, 512, 526, 527, 528, 554, 558, 578, 597, 598, 652, 669, 689, 699, 700, 712, 728, 731, 752, 762, 764. Desuden bør de bibelske salmer og sange (nr. 401 f.) udelades, da de udpræget er til korsang og ikke til menighedssang, og de har også den fejl, at teksten er den nye bibeloversættelses tekst, som passer elendigt til de gamle melodier. Hvis Frans af Assisi-salmen skal med, skal det være i Johs. Jørgensens kongeniale oversættelse. Stub-salmer har vi overhovedet ikke brug for, fordi vi har Kingo og Brorson, og vi har bestemt heller ikke brug for nyoversættelser af gamle salmer, når disse nyoversættelser er lavet af folk, som bestemt ikke mestrer salmesproget, fx nr. 27, 510 og 606 (salmebogskommissionsmedlemmer bør holde deres fingre langt væk, også når de ændrer *åsyn* hos Grundtvig til *ansigt* eller moderniserer nr. 297 vers 3.1 til *Gør vores levnedsvandring ny* (for Søren Jonæsøn ville aldrig nogensinde skrive *vores*).

Bemærkninger til enkelte salmer

Jeg har tilsendt Salmebogskommissionen en næsten 20 sider lang redegørelse for fejl i og bemærkninger til de enkelte salmer fra nr. 1 til nr. 769; den skal jeg ikke gentage her, men jeg vil gerne her anføre bemærkninger derfra til enkelte af salmerne, så læserne kan danne sig et skøn over nogle vigtige kritikpunkter (til dels som illustration af, hvad der allerede er nævnt i det foregående).

nr. 11 *Nu takker alle Gud*: *takker* er imperativ pl., *stå* og *få* i vers 2 er pl. og må ikke ændres til *får* og *står*.

nr. 14 er ikke en salme. *Tænk, at livet koster livet* er et digt med et religiøst anstrøg: må udgå.

nr. 15 *Op al den ting*: behold denne måske mest populære salme af alle, i fuldstændig uændret form; ordet *kige* er Brorson, ikke *kigge.*

nr. 18 *Usporlig er vor Herres vej* bør med uden det første og de to sidste påklistrede vers. Salmen er ikke helstøbt nu; det hele flimrer.

nr. 19 *O Gud, fornuften fatter ej*: udelad vers 4, som er blevet uforståeligt, fordi præs. pl. *lære* i vers 1.5 er ændret til *lærer*, hvorved *ile* i 1.7, som er parallelt med *lære*, ikke opfattes som sådant, og derved forsvinder enhver mening. Brug dog tegnsætningen i DDS.

nr. 41 *Sorrig og glæde*: vers 2.4 *veje* bør skrives *hvege*; i nr. 604 har vi en anden Kingo-salme med præs. partc. *hvegende* med noten 'vajende, viftende'; *hvege* betyder egtl. 'røre sig', og *vifte* er en ganske god oversættelse, derimod hverken *veje* eller *vaje*. Skriv *hvege* her med note *vifte* og stryg *vajende* i noten til 604. Slutningen af sidste vers i nr. 41: vi må vist forlade den *vævebom*, men omskrivningerne i DDS og i Den sønderjyske Salmebog er ikke gode; jeg tror, at *bom* på dette sted her er *bom* i betydningen *fangeblok, fængsel*, og jeg foreslår omskrivningen *Tidernes bom / bliver dog tom / himlen skal vende på alle ting om*, dvs verdens fængsel (i dette liv) bliver dog tomt, for himlen skal vende op og ned på det hele, og så en note *fængsel* til *bom* (jeg har drøftet stedet med en Kingo-ekspert, som mente, det var en god løsning (*bom* i den betydning har Kingo et andet sted, og Brorson kender det også).

nr. 50 *Nu velan, et frejdigt mod*: i 3.6 står *frelse-navn*; det skal ganske givet være *frelsernavn* (som i nr. 55 vers 11.2); vers 5: *bleven, skreven* bør bevares; i sidste linje skal stå *dejlig* (ikke *dejligt*); adv. på *-ig* var det almindelige i gammelt sprog (fx også hos Sthen) og bør bevares. I moderne dansk sætter man *-t* på alle vegne, en uskik.

nr. 58 *I Jesu navn skal al vor gerning ske*: *ansigt* i stedet for *åsyn* i vers 3 næstsidste linje er mærkeligt. Jeg tror, det skyldes en pilfinger! Og det er fejlagtigt sket flere steder, fx nr. 72 vers 1.6.

nr. 69 *På Jesu død og blodig sår*: vers 3.3: *rart* skal have note 'sjældent fint eller godt'. Det står i rimstilling her og kan ikke oversættes, men fx nr. 477 vers 8.4 bør det oversættes med *godt* som i DDS nr. 609. Det gamle *rart* havde overhovedet ikke den betydning, som *rart* har i moderne dansk.

nr. 97 *Et barn er født*: vers 5.1 *Forvunden* bør bevares (med note 'overvundet').

nr. 99 *Af højheden oprunden er*: vers 5.1-2: Skal det *Bearbejdet* under salmen være 1950, siden der er brugt bolle-å? Hvis det er Grundtvigs bearbejdelse i 1850, bør der stå N. F. S. Grundtvig 1850. Har Sthen *a* og *ø*? Hvis man kunne rette vilkårligt, burde der stå: *Jeg er nu glad i troen på, min frelser er mit a og å.*

nr. 108 *En rose så jeg skyde*: alle 3 vers bør med af hensyn til salmens popularitet, ud fra et brugersynspunkt og brugen af den som begravelsessalme.

nr. 114 *Her kommer, Jesus, dine små*: lad det nye vers 4 udgå igen; det ødelægger brugen af salmen som dåbssalme. 8.2 *frydesang* bør ikke ændres til *-klang*.

nr. 134 *Hvor saligt var det ægtepar*: den korte version i DDS er bedst som salme efter prædikenen, hvor der skal resumeres, ikke fortsættes med dybsindigheder.

nr. 143 *Lazarus lå i sin grav*: jeg synes ikke den Møllehave-salme er god; lad den udgå.

nr. 146 *Så skal dog Satans rige*: 2.8 *himmel-art* med bindestreg for læselighedens skyld. 7.6 *åben* ville Kingo have skrevet.

nr. 148 *En sædemand*: note til 4.4 *svange* 'golde'.

nr. 149 *O Gud, hvor jammerlig*: hvis begyndelsen af vers 1 ændres som i DDS nr. 135, og vers 5 udelades, er det en fin salme om klinten i hveden; noterne: 1 ÷ indhegnet, 2. ÷ jubler, 4. vogter (i st. for passer på); der skal note til *klinte* som i nr. 150, men der bør stå *ukrudtsplante*, for *klinte* er en bestemt plante, hvis blade ligner hvedens, og hvis frø er vanskelige at skelne fra hvedekorn. Oversættelsen *ukrudt* i den nye bibeloversættelse er forkert. Kingo har fat i det helt rigtige (med den flotte rødlilla blomst og de farlige frø, der ikke er frugtbar hvede).

nr. 157 *Hører I, vor Herre kalder*: note 'dødelig sygdom' til 9.3 *helsot* (ligesom i nr. 202).

nr. 162 *Med strålekrans om tinde*: skal der stå *kirkely* som i DDS nr. 149 eller *kirkeby* i sidste strofe?

nr. 168 *Han står på randen af sin grav*: der er pillet ved den salme. Lad os dog beholde DDS nr. 152 *Vor frelser går til kors og grav*. Gad vide, hvad der er Michael Schmidth, og hvad ikke i redaktionen her.

nr. 210 *I døden Jesus blunded*: 4.7 skal der ikke stå *vi palmer kan i hænde ... få*?

nr. 260 *Rejs op dit hoved, al kristenhed*: vers 1.3 *haver* må af rytmehensyn ikke ændres til *har*. I andre salmer har *haver* ikke kunnet rettes og er blevet stående.

nr. 262 *Dommer over levende og døde*: vers 3.6 *kendes fri, af nåde*: der skal stå komma efter *fri*. Det er i øvrigt ikke nogen god salme; jeg ville udelade den.

nr. 271 *Hør himmelsus i tredie time*: det er ikke en salme; det religiøse er påklistret; ud med den.

nr. 283 *I kristne, som bekende*: brug tegnsætning som i DDS, og tryk salmen uden linjeindrykninger, som strider imod rimene.

nr. 284 *Helligånden trindt på jord*: brug DDS's formulering; 3.5 *lever højt* er vel Grundtvig, men det moderne *leve højt* er helt ude af trit med salmen i øvrigt.

nr. 291 *Kom Gud Helligånd, kom brat*: noten til tilje; ordet *tilje* betyder ikke 'bund' her; det er jorden på den tilkastede grav, der skal overgros med liljer; *jord* eller *flade* ville være en bedre oversættelse.

nr. 300 *Kom, store Gud, o Helligånd*: behold Grundtvigs bearbejdelse. Salmen er et typisk eksempel på, at originalteksten er svær at forstå for os brugere.

nr. 309: behold denne meget brugte salme *Kirken den er et gammelt hus* aldeles uændret, men tilføj vers 8 (i Højskolesangbogen) om *ordet*, der *helliger huset.*

nr. 320 *Vort liv blev reddet*: dårlig tekst, udgår!

nr. 321 *Den kristne kirkes alderdom*: 4.6 skal stå *hende det til gode hold*, en forkastelig fejl, som viser, at teksten ikke er forstået.

nr. 342 *Al magt på jorden og i Himlen*: 4.4 *fået på* i st. for *taget på*; 5.4 der mangler *n* i *sønderskudt.*

nr. 346 *Du fylder mig med glæde*: 1.3 *Du, Gud* (som om Gud var en kammerat, man går hen og klapper på skulderen). Skriv dog *O Gud, Min Gud* eller noget andet i salmestil.

nr. 362 *Guds riges evangelium*: 1.2 *sødt som honningkage* må udgå; behold formen i DDS nr. 347. Man skal være fuldstændig forgabt i Brorsonsk pietisme for at kunne synge om evangeliet som *honningkage*!

nr. 363 *Gud, lad dit ord i nåde lykkes*: vers 4.1 skal lyde: *Guds ord er for os dyre vundet* dvs 'dyrebart bevidnet'; ordret står: *Guds ord er dyre* (dvs dyrebart) *for os vundet* (dvs bevidnet).

nr. 381 *Op til Guds hus vi gå*: lad vers 10 udgå; der er i forvejen så megen overfølsomhed i den salme; vers 8.2 skal der stå *så det er vist og sandt* som i Statusrapporten og i DDS nr. 376; v. 11.1 *synge* betyder *lad os synge*, og det må ikke rettes til *synger.*

nr. 390 *Herre Jesus, kom at røre*: vers 1.2 skal der stå *åben*, for rytmens skyld.

nr. 426 *Mindes vi en fuldtro ven*: Den salme er så indsunget som nadversalme, at den under ingen omstændigheder bør ændres fra formuleringen i DDS nr. 415.

nr. 443 *Så går nu sjælens højtid an*: endnu sværere og inderligere og længere end i DDS; lad den udgå.

nr. 457 *Fyldt af glæde over livets under*: 6.3 bør der stå *skænk os troen, fuld af glæde*, med komma foran *fuld*, så det bliver klart, at troen *er fuld* af glæde og ikke skal *skænkes fuld.*

nr. 488 *Med sorgen og klagen hold måde*: 7.2 *frelseren* skal med stort som betegnelse for Jesus, altså *Frelseren.*

nr. 497 *Guds nåde højt jeg prise vil*: hvorfor ikke Sthen i vers 3 som i DDS? *-t* i *-lig*-ordene i 3.5 og 3.7 er ikke Sthens.

nr. 498 *O søde Gud, din kærlighed*: vers 6 er uforståeligt, bør udelades; 3.1 *hjerte* betyder 'kære', note tak!

nr. 500 *Guds igenfødte ny-levende sjæle*: vers 1.4 er indført Brorsons *øve sig nok*, men *sig* er forkert, hvis der står *I* i 1.3, for så hedder det *øve jer nok* som i DDS nr. 464. Hvorfor dog ikke rette den åbenbare trykfejl i 1735-heftet, så der står *Herrens nyskabningers liflige mæle*, for så er *sig* rigtigt.

nr. 501 *Gud Herren så til jorden ned*: 7.2 *ånde* skal med lille.

nr. 510 *Herre jeg har handlet ilde*: lad os beholde den gamle form. Oversættelsen her er fuld af rytmiske fejl, rimfejl og floskler.

nr. 512 *Jeg har en angst*: H. C. Andersen er ikke salmedigter. Ud med den.

nr. 517 *Nu har jeg fundet det, jeg grunder*: hvorfor er der valgt nogle andre vers af Brorsons lange salme? De er måske mere Brorson. I vers 4.4 mangler der af rytmiske grunde et tryksvagt ord i begyndelsen; skal der stå *kun altid til Guds hjerte se*?

nr. 526 *På nåden i Guds hjerte*: ikke særlig god, og hvem har oversat den? Bør udgå.

nr. 532 *Når tid og time er for hånd*: 2.1 *svar* kræver note her som andre steder.

nr. 539 *Når mit øje*: 5.1 jeg tror at *hjertemilde* er *hjerte, milde* 'kære, milde'. I det udeladte vers i *Guds igenfødte ny-levende sjæle* (v. 15) står *hjerteste, mildeste, sødeste gud*, hvad der viser, at Brorson ligesom Kingo har kendt *hjerte* adj. 'kære'.

nr. 559 *O kære sjæl*: alt for lang; vælg DDS nr. 565. Vers 6.4 skal der vel stå *sejrskirke* (med *-s-*)?

nr. 561 *Den store hvide flok*: 2.4 *slagtefår* går ikke. Hvis der endelig skal ændres, så: *for tronen stå / de arme små*, hvad der vil redde salmens brug som begravelsessalme.

nr. 582 *I dag er nådens tid*: lad 4. vers udgå; ellers skal der note på *pund*. DDS nr. 471 omskriver klogeligt.

nr. 586 *Kender du den livsens kilde*: 4.4 skal der stå: *komme hver en mødig sjæl*; *komme* er ønskemåde ligesom i Fadervorbønnen: *Komme dit rige*. De andre steder, hvor der står *kommer*, er det rigtigt, for der er det bydemåde i flertal. – Man må ikke rette til noget andet, når det, der står, er korrekt fra forfatterens hånd på hans tid.

nr. 590 *O Jesus, går du da din vej*: *han* i 7.4 er slangen, skriv *den*, så man ikke tror, at *han* er Jesus.

nr. 597 *Jesus Krist, du overvandt*: forfatterskabet er tvivlsomt, og salmen er unødvendig, så jeg vil ikke rette fejlene i den.

nr. 598 *Stod med Krist vi op af døde*: vi har så mange gode Grundtvig-salmer, og hvis denne her skal med, skal det være i DDS' form i nr. 537. 5.1 skal der stå *Over alt* = frem for alt (det er ikke stedsbetegnelsen *overalt*).

nr. 604 *Far, verden, farvel*: Lad vers 7 udgå og vers 11-15; dermed reduceres noternes antal betydeligt, idet note 6-7 og 10-11 udgår; note 8 er overflødig, idet *hviste* 'kaste' er nævnt i note 1; der er en trykfejl i 8.2: der skal stå *kyss't* (det er *kysset*, ikke *kyst*). Her som andre steder er brugerne fuldstændig gået i glemmebogen hos de kloge hoveder i kommissionsudvalget.

nr. 614 *Du er, Gud! før jorden skabtes*: i noten 'huskebrev'; det er ikke en rykkerskrivelse.

nr. 615 *Op, I kristne, ruster eder*. Hvis den salme skal med, skal det være i Grundtvigs bearbejdelse. Her er der alt for mange svære bibelord, søde Brorsonord og voldsomme udbrud. Udelad det *sønderjysk* foran *sværm* i

noten. Det hører ingen steder hjemme, for hvis man vil stemple Brorsons ordforråd som sdrjy., skal det gøres mange steder, og det skal der fin ekspertviden til at gøre.

nr. 619 *Vort kors gør sure miner*: vælg udtoget i DDS nr. 580. Den nuværende førstelinje er uforståelig for de fleste, og hvis vi skal have det udtog, så lad den udgå.

nr. 622 *Stå fast, min sjæl, stå fast*: i vers 6.2 skal stå: *ja, ham alene* (underforstået *ham være lov og pris*). Brorson har *ham*, og det hedder jo også *dig være lov og pris* (ikke *du*).

nr. 627 *Du som mætted tusind munde*: den salme er så upræcis i ordvalget, at den ikke bør stå i en salmebog, hvem er *du*, hvem er *dit* barn og således videre; det flimrer.

nr. 651 *Går hårdt en sorg os på*: ikke særlig god som menighedssalme. Udgår.

nr. 666 *Sov sødt, barnlille*: note til 2.1 *grande* bør være *vise*, ikke *prægtige*. Ordet *grand* forekommer mange steder og er svært at oversætte; *vis* eller *klog* er ofte bedst.

nr. 669 *Nu glæd dig i Herren, mit hjerte*: Enten er det en dårlig salme, eller den er dårligt oversat. Kan oversætteren ordentlig svensk?

nr. 670 *Guds fred er glæden i mit sind*: dårlig salme, alt for mange floskler, men prøv at oversætte *din* til *min* hele vejen; så kommer der et ganske andet lys over ordene, fordi jeg-et står inde for dem i stedet for at pådutte en anden dem. Ellers: udgå!

nr. 692 *Forlen os freden*: alle tre vers fra DDS nr. 754 bør med; salmen er kendt og brugt.

nr. 694 *For dig, o Herre, som dage kun*: så kendt og afholdt en salme bør overhovedet ikke ændres. Tryk den som i DDS med tegn og det hele. Vor Herre i 1.1 vil nu opfattes som Jesus, men det er Gud (også Det gamle Testamentes Gud).

nr. 699 er ikke en salme, og nr. 700 hører hjemme i Højskolesangbogen.

nr. 704 *Det dufter lysegrønt af græs*: må jeg bede om Åstrups oversættelse *Den blide maj* (nr. 895 i det grå tillæg). Johs. Johansens salme her er ikke en oversættelse af Wirséns salme, knap nok en gendigtning, og her er mange uklarheder, fx er 5.1 *Ord, liv af døde* og det eskatologiske spring til den evige sommer ikke indlysende. Hvordan en *livsfryd* i vers 2 kan være *høj som himlens lærker* er også underligt.

nr. 707 *Nu falmer skoven*: *e*-former af verberne skal bevares i *alle* tilfælde. I vers 8 står nu *da høster vi* og *kommer aldrig mer ihu / vi* ... er rettet fra *høste* og *komme*, som jeg oven i købet tror er ønskemåder. Det må ikke ske! Noten skal være 'kornhobe på marken'.

nr. 710 *Nu står der skum fra bølgetop*: det er velgørende, at der ingen teologiske udråbstegn er brugt til fremhævelse, men det er ikke nogen god salme.

nr. 711 *Skyerne gråne, og løvet falder*: alle *-e*-former i verberne bør bevares; *blus* i omkvædet (som ingen forstår) må være faklerne ved juleotten, den tidlige gudstjeneste julemorgen.

nr. 712 *Gud Fader og Søn og Helligånd*: ud med denne gamle svære tekst, når vi har: *Den signede dag* og *Som aldrig så lang er nogen dag*.

nr. 713 *Den mørke nat forgangen er*: Sidste vers handler ikke om den enkelte dag og den enkelte nat, men om dagen som livet og natten som døden, og det bør formuleres sådan: *Når denne dag da forgangen er / og natten den til os fremskrider / vi dig vil prise, o Herre kær, / af hjertet til alle tider* (nemlig i evigheden efter døden). Note 1: *muntre* er ikke nogen god oversættelse af *blide*; lad det stå uden note.

nr. 716 *Rind nu op i Jesu navn*: vers 5 i DDS, som er udeladt her, kan med fordel udgå. Men ellers: stryg alle ændringer i denne indsungne morgensalme; der er rent sprogligt sket en del, siden Kingo talte dansk.

nr. 721 *Morgenrøden sig udstrækker*: i vers 1.2 skal stå *strålehoved* (i et ord), dvs solen *når* med sit strålehovede ud over ...; det er baroktidens solbillede med stråler flammende ud fra, der er tale om, og *ikke* noget med at række hoved; *række* betyder 'nå'. – Udelad vers 2 med den uforståelige førstelinje, 2.2 skulle i øvrigt have været *bods og angers smerte*, men ud med det vers.

nr. 724 *Lysets engel*: vers 4.4 skal der stå *kysser barnet*, ikke *kysset*.

nr. 738 *Hvilestunden er i vente*: *dum* i vers 2.4 skal have note; det betyder 'døv'.

nr. 741 *Aftenstjernen hisset tindrer*: vers 4.1 *Jesulille* bør skrives *Jesus lille*; ingen forstår vokativformen *Jesu*; selv genitivformen *Jesu* er på vej ud.

nr. 742 *Se hvor sig dagen atter skynder*: vers 4.3 *ihvordan* havde tryk på *-hvor-*; bedre nu er *hvordan end*.

nr. 744 *Dagen viger og går bort*: vers 3.2 skriv *huskebrev* i noten (jf. nr. 614); 5.4 *til dig red* (af rimhensyn) med note *redt*.

nr. 752 *I fjerne kirketårne hist*: det er en højskolesang; udgår her.

nr. 755 *Lyksalig, lyksalig*: nøjes med de første 6 vers; vers 7-11 er overflødig gentagelse; med de første 6 vers er salmen god som begravelsessalme, og dem skal der også være nogle af.

nr. 758 *Dig vandre vi så gerne med*: v. 1.1 *vandre* med *-e*, ikke *-er*; vers 4.3 *dér* (rimer på *-færd*).

nr. 759 *Kirkeklokke* osv: udelad v. 1, 3, 8 og 9, så vi får den dejlige begravelsessalme tilbage. Evt: tryk den ved siden af uden de 4 vers.

nr. 762 *Nu går solen sin vej*: Jeg har meget svært ved at acceptere alt for meget dutteri med Vorherre. Nu har vi fået mange GT-tekster ind i gudstjenesten, og der er en vældig forskel mellem *Gud Herren* i GT og så *Far* og *du, Gud* i salmer og fra prædikestolen nu.

nr. 763 *Du som har tændt*: 5.3 bør ændres til det langt smukkere *Du er vor Fader, som vogter og værner* (jf. 1.3).

nr. 764 *Nu sankes overalt*: hvis den skal med, så 4-linjet.

Eventuelle nyere salmer

Af salmer i det grå tillæg, som kunne tænkes at komme med, vil jeg nævne: nr. 791 *Det var ikke en nat som de andre*, nr. 792 *Hør hvor englesangen toner*, nr. 815 *Kom med glæde, kom med sang*, nr. 825 *Han satte sig selv i de nederstes sted* (med *han* i st. for *du*, for at undgå associationer til folk af en bestemt politisk observans), nr. 912 *I blev skabt som mand og kvinde* (med *alle* versene).

Slutning

Hermed vil jeg slutte min redegørelse for nogle af mine synspunkter i min kritik af Salmebogsforslaget. Der vil være utroligt mange ting, der skal bringes i orden, hvis der skal komme en god salmebog ud af det forslag, og min egen mening er egentlig efter det kæmpearbejde, det har været at lave min undersøgelse af det, at jeg ønsker at bevare Den danske Salmebog uændret, og så kan man lave et kvalitetstillæg med nye salmer i stedet for det grå tillæg. Men husk: en salme er tilbedelses-, lovprisnings- og taksigelseshymne i højtidelig poetisk sprogdragt og rytmisk form, beregnet på at skulle synges af den kristne menighed, baseret på den fælles kirkelige, kristne grund.

Den til Salmebogsforslaget knyttede bønnebog har jeg læst, men ikke studeret i detaljer. Jeg kan foreløbig kun sige én ting: Den er alt for omfattende med alle de detaljerede bønner til enhver lejlighed, og bønnerne er gennemgående for lange. Alt det vigtige kan siges meget kortere. Og hvorfor tror alle nu til dags, at folk skal have alting ind med skeer? Noget så privat som ens bønsliv kan man da selv finde ud af uden pegepinde; det er en ynkeliggørelse af mennesker at tro andet, og mange salmer er bønner eller indeholder bønner. Syng dem! Og gerne efter Den danske Salmebog og uden de alt for mange udråbstegn.

Til slut: selv om en ny salmebog skulle blive autoriseret, er der, så vidt jeg ved, ingen myndighed, der kan tvinge sognene til mod deres vilje at anskaffe den (med mindre der virkelig skulle findes en myndighed, der kan udstede forbud mod genoptrykning af Den danske Salmebog, hvad der jo ville være et probat middel).

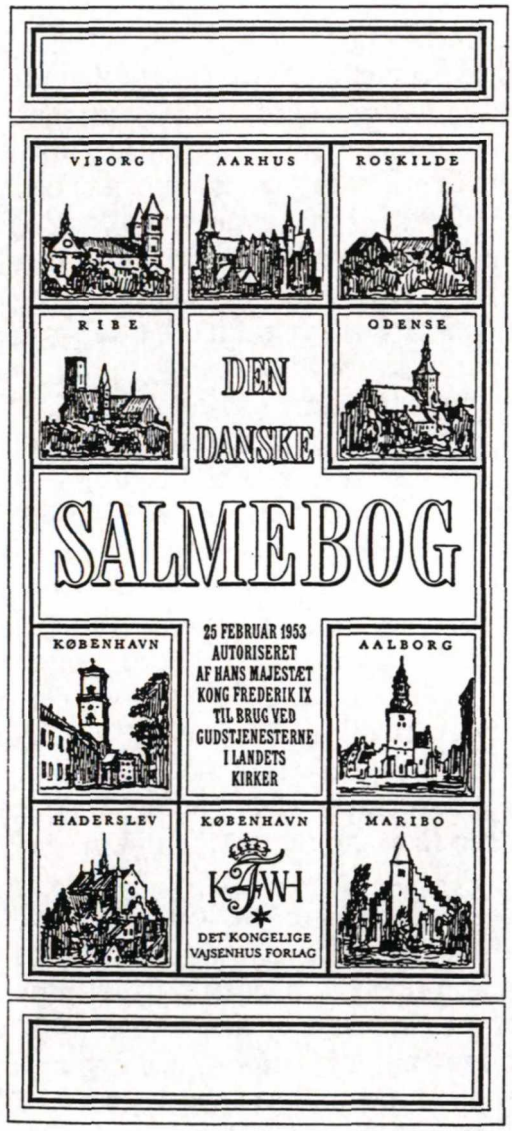
VIBORG
AARHUS
ROSKILDE
RIBE
ODENSE
DEN
DANSKE
SALMEBOG
KØBENHAVN
25 FEBRUAR 1953
AUTORISERET
AF HANS MAJESTÆT
KONG FREDERIK IX
TIL BRUG VED
GUDSTJENESTERNE
I LANDETS
KIRKER
AALBORG
HADERSLEV
KØBENHAVN
MARIBO
KAWH
DET KONGELIGE
VAJSENHUS FORLAG

Salmerne i Forslag til ny salmebog 2000
En liturgisk og praktisk vurdering

Af Ove Paulsen

Om kommissorium og indledning

I sin indledning til Forslag til ny salmebog 2000 (i det følgende kaldet Forslaget) fortæller salmebogskommissionen, at den har respekteret det grundige arbejde, der blev gjort i forbindelse med tilblivelsen af Den Danske Salmebog 1953. Tidligere salmetekster er gengivet i så oprindelig form som mulig i henhold til kommissoriets ordlyd: "tidligere tiders salmetekster gengives i en så oprindelig form som muligt, idet dog også salmernes anvendelighed i en gudstjenestelig sammenhæng må tages i betragtning, bl. a. ved udvælgelsen af antallet af vers fra de enkelte salmer". Indledningens formulering er, at underudvalgene har været fælles om "bestræbelsen på at gengive tidligere tiders salmetekster i en så oprindelig form som muligt, sådan som det henstilles i Salmebogskommissionens kommissorium ..., men der har samtidig i videst muligt omfang været tænkt på, at salmerne skal kunne bruges i en gudstjenestelig sammenhæng"[1]. 127 af salmerne i Den Danske Salmebog foreslås ikke medtaget. Udvælgelsen omfatter "dels meget lidt brugte salmer" (her har undersøgelsen *Salmer i brug. Salme- og melodiundersøgelsen 1988-91 ved Peter Balslev-Clausen, Steffen Kjeldgaard-Pedersen og Vagner Lund. Hymnologiske Meddelelser 1993 nr. 4 og 1994 nr. 1* været af stor betydning) "dels salmer, der ikke forekommer teologisk eller kunstnerisk overbevisende". 117 nye salmer er optaget efter "en såvel poetisk som teologisk kvalitetsvurdering" efter "ønsket om nye salmer til børne- og ungdomsgudstjenester", det "behov for nye salmer, der er opstået som en følge af indførelsen af gammeltestamentlige tekster ... 1992" og desuden er der "nyoptaget en række salmer af Hans Adolph Brorson, Ambrosius Stub, N. F. S. Grundtvig og B. S. Ingemann"[2]. Uden om kommissoriet har kommissionen opfordret Helge Severinsen til at gendigte et antal salmer fra de andre nordiske lande og Inger Christensen til at gendigte Martin Luthers Fadervor-salme[3].

Den praktiske og liturgiske synsvinkel

Denne undersøgelse vil hovedsagelig beskæftige sig med afgang og tilgang for således ud fra en samlet vurdering af den forandrede disposition at vurdere, om salmeudvalget i de enkelte afsnit har vundet eller tabt i praktisk-liturgisk anvendelighed, dvs. kvalitet, samling om emnet, alsidighed på indfaldsvinkler i det samme emne og anvendelighed ved gudstjenester og kirkelige handlinger. Sagt på en mere klassisk måde må interessen gælde muligheden for salmeudtryk i den bevægelige del af liturgien, den del af gudstjeneten, der hører den enkelte søn- eller helligdag til. De nye salmers tilgang til Forslaget gennem salmebogstillæggene anføres i fodnoter for at anskueliggøre tillæggenes betydning for det færdige resultat. De 17 indførte bibelske salmer, som 9 af kommissionens medlemmer, altså et stort mindretal, har protesteret imod, vil sammen med de 6 liturgiske prosaled blive behandlet efter vurderingen af de poetiske salmer.

---

[1] Side 5, jfr. side 9.
[2] Side 6.
[3] Side 13f.

Den danske salmetradition er en udløber af den salmesangsrevolution, der begyndte i Tyskland uafhængigt af Luther med Luthers første udgivelse af salmer 1524, blev oversat til plattysk 1525 og snart derefter spredtes med teologistuderende fra universitetet i Rostock til Danmark og Sverige. Den ældste dansksprogede liturgi er altså en salmesangsliturgi, hvor reformatorernes salmer blev brugt som gudstjenesteled, uanset hvad den oprindelige hensigt med dem var. Kirkeordinansen 1537/39 forsøgte at rette forholdene til efter Luthers forskrifter, Niels Jesperssøns graduale 1573 var endnu et forsøg på at sætte Luthers liturgiske tanker igennem, men kom til at virke som et kompromis, der skabte rum for salmesangsliturgien. Den i Hans Thomissøns salmebog 1569 beskrevne gudstjenesteform, der er en direkte efterkommer af de tyske salmemesser fra 1520'erne, blev sejrherren, og Kirkeritualet 1685 tager da også blot de faktiske forhold til efterretning, idet den dog foretager et par ændringer i gudstjenesteliturgien og knytter salmer og læsetekster endnu tættere til hinanden.

Det må derfor være både berettiget og naturligt at stille liturgiske spørgsmål til forslaget til en ny autoriseret salmebog og at behandle forslaget udfra liturgiske og praktiske synspunkter for at prøve dets bæredygtighed.

Hvilke liturgiske og praktiske krav må der stilles til en salmebog? Først og fremmest må salmebogens salmedel fremstå i en overskuelig inddeling, der bidrager med optimal liturgisk-praktisk tilgængelighed i afsnittenes navne med henvisning til, hvordan de enkelte salmer kan anvendes. Siden Roskilde konvents salmebog 1855 har inddelingen af salmerne i de autoriserede danske salmebøger på forskellig vis fulgt Apostolicum, Den apostolske trosbekendelse. Disse opstillinger har, så teologisk korrekte de også måtte være, ikke været de bedste til at give et liturgisk klart overblik over salmernes oprindelige intentioner eller deres liturgiske brug i historien og anvendelsesmuligheder i nutiden. I Den Danske Salmebog 1953 er salmer til kirkebrug og salmer til husandagt i stort tal anbragt i et tæt og noget uigennemskueligt naboskab i hovedafsnittet Troen på Gud Helligånd. Denne uoverskuelighed har det foreliggende salmebogsforslag mindsket væsentligt ved klart at udskille et antal regulære husandagtssalmer i det ny hovedafsnit Kristenlivet. Dermed er der opnået en større overskuelighed for brugeren. Man kunne forestille sig en betydelig mere liturgisk opstilling af salmerne, men dette ville næppe tjene gudstjenestelivet, hvor det i historiens løb har vist sig, at adskillige salmer gør god liturgisk fyldest ud over den funktion, digteren havde tiltænkt dem. Skellet mellem kirkesalmer og husandagtssalmer er på grund af faktisk historisk brug ikke lige klart i alle tilfælde.

Hånd i hånd med denne større overskuelighed er det ligeledes en hjælp, at nadversalmerne, i overensstemmelse med Ritualbogen 1992, er flyttet ind i gudstjenesteafsnittet, og at dåbs- og konfirmationssalmerne er blevet udvidet til et afsnit ved navn De kirkelige handlinger, hvortil salmer til bryllup, begravelse, præsteordination og kirkeindvielse er overført. Endvidere må det bemærkes, at der er opstået et selvstændigt afsnit Allehelgen, meget i pagt med den senere tids stigende interesse for den helligdag, der, som andre, blev forvist fra sin faste plads i kalenderen 1770.

I det hele taget fremstår de enkelte afsnit overskuelige og brugbare. Udvalget er gennemgående godt og alsidigt, og der er indført salmer til brug ved arrangementer for børn og unge og til særlige anledninger.

Som ovenfor bemærket fremstår forslagets inddeling af salmerne mere klart, end Den Danske Salmebogs. Kirkeårets højtider, jul, påske og pinse er tydeligt markeret og ikke omskrevet i formuleringer fra Den apostolske trosbekendelse som tidligere. En lille, men ikke uvæsentlig detalje, er, at der for første gang i de autoriserede salmebøger siden Guldbergs salmebog 1778, tales om Jesus som Kristus i forbindelse med hans opstandelse, himmelfart, kongegerning, nu kaldet herredømme, og genkomst, som nu hedder komme i herlighed.

I Helligåndsdelen har gudstjenesten fået sit eget overordnede afsnit, en klar styrkelse af inddelingens liturgiske karakter. Måske er det sket under indflydelse af ovennævnte indførelse af 17 prosasalmer fra bibeloversættelsen 1992, samt et antal gudstjenesteled, ligeledes i dansk prosa. Til dette afsnit er, som tidligere meddelt, nadversalmerne henført. Både indførelsen af liturgiske prosaled og flytningen af nadversalmer bunder i de 1992 ændrede regler for højmessen. Under alle omstændigheder må det anses for positivt, at de salmer, der hører de fast gentagne gudstjenesteled til, findes i samme afsnit.

På lignende måde er det med De kirkelige handlinger, der oven i købet følger direkte efter gudstjenesteafsnittet, med salmer til dåb, skriftemål, konfirmation, bryllup, begravelse, præstevielse og kirkeindvielse. Også denne praktisk orienterede samling af salmer, der ellers lå spredt i mindre portioner over et større område, dikteret af trosbekendelsens ordlyd, må i denne sammenhæng siges at være et positivt træk.

Problematisk kan det dog fremtidig blive, når man ved udvælgelse af salmer til begravelse eller bisættelse skal se emnet delt i to, idet de salmer, kommissionen anser for rene begravelsessalmer står under De kirkelige handlinger, medens salmer med lignende emner, som kommissionen formentlig anser for mere egnede til evangelie- eller prædikeemner, findes i det overordnede afsnit Kødets opstandelse og det evige liv, yderligere delt i afsnittene Død og opstandelse, Det evige liv og Allehelgen. Dette afsnit er ydermere, på grund af Trosbekendelsens ordlyd, blevet adskilt fra De kirkelige handlinger af afsnittet Syndernes forladelse. Denne deling er et tilbageskridt i forhold til salmebogen 1953, hvor hele emnekredsen er samlet under Kødets opstandelse og det evige liv, men den synes uundgåelig, hvis man vil lave praktisk-liturgisk orienterede afsnit og samtidig bevare Den apostolske trosbekendelse som salmernes overordnede fordelingsfaktor.

Hans Thomissøn indrettede salmebogen 1569 efter forskellige teologiske emner, som dog medførte, at en af hans i øvrigt fremragende oversigter handlede om salmer, der kunne henføres til mere end en af hans kategorier. Når det var nødvendigt for ham med de reformationstidssalmer, han administrerede, kan man forestille sig den forvirring et lignende fordelingssystem ville udløse i vore dage, efter Kingos, Brorsons og Grundtvigs salmedigtninger. Salmebogen 1699 med dens placering af alle salmer i faste liturgiske funktioner er ikke en realistisk mulighed idag, så meget mere som hovedmængden af de salmer, der er digtet siden, ikke er særskilt egnede til at blive lagt så hårdt ind i et fast liturgisk mønster. Ej heller er 1700-tallets salmebøger med deres væld af kristelige emner en inddeling, der kan føres videre i nutiden.

Her følger en kort vurdering af Forslagets enkelte afsnit i forhold til de tilsvarende afsnit i Den Danske Salmebog (DDS).

Lovsange
Lovsange svarer til afsnittet Lovsange i DDS. DDS 24 *Min sjæl, du Herren love* er blevet overført hertil, og 2 nye salmer, Britt G. Hallqvist/Holger Lissners *Måne og sol*[4], og Jørgen Gustava Brandts *Tænk, at livet koster livet*[5] er kommet til. Overførslen af DDS 24 er logisk, da det drejer sig om en Ps 103-parafrase, som DDS 2 og 3. Med overførslen styrkes afsnittet teologisk, medens de to nye salmer først og fremmest øger afsnittets alsidighed. Begge funktioner må imidlertid anses for positive i denne undersøgelses horisont.

1. trosartikel
Under *Troen på Gud Fader* følger, som i DDS, afsnittet *Skabelsen og forsynet*. Her er kun 7 af de 13 salmer i DDS bevaret, idet 4 salmer er gået ud, DDS 14 *Du er alene, store Gud*, 17 *Intet så stort, han det jo kan*, 18 *Alvidende! dit øje mig ransager* og 21 *Nærmere, Gud til dig*. 14, 17 og 18 har alle klaret sig dårligt i omtalte statistiske undersøgelse 1988-91, medens DDS 21 *Nærmere, Gud til dig* har været i god brug, og oven i købet er lægfolkets nr. 45 i Peter Balslev-Clausens undersøgelse Danskernes salmevalg[6]. Den må derfor tænkes at være faldet ind under den kategori, der "ikke forekommer teologisk eller kunstnerisk overbevisende" (jfr. ovf.). 2 salmer er flyttet til andre afsnit, nemlig ovennævnte 24 *Min sjæl, du Herren love* og 22 *Man siger, livet har bange kår*, der er flyttet til afsnittet Begravelse/bisættelse. 3 salmer er nyindført, nemlig Frans af Assisi/Johannes Jørgensen/Johannes Johansens *Almægtige og kære Gud*[7], Ambrosius Stubs *Jeg ser dit kunstværk, store Gud*[8] og K. L. Aastrups Ps 139-parafrase *Du følger, Herre, al min færd*[9]. Afsnittet er dermed blevet slanket. Indholdsmæssigt er det ikke blevet ringere, hverken teologisk eller med hensyn til udvalget af salmer, og Aastrups Ps 139-parafrase må anses for betydelig bedre, end Birgitte Boye/Edv. Storms (DDS 18). Ps 139 er aktualiseret af optagelsen i Alterbogen 1992[10].

Afsnittet *Guds omsorg* svarer ligeledes til afsnittet af samme navn i DDS. Her er én salme gået ud, 38 *Min sjæl, hvi vil du græmme dig*, der har været svagt repræsenteret ved undersøgelsen 1988-91. 2 salmer er fraflyttet afsnittet, 54 *Lov og tak og evig ære ofrer* til Gudstjenestesalmer og 55 *Lov og tak og evig ære ske dig* til Kristi efterfølgelse. 490 *Synes det i kors og pine* er tilflyttet afsnittet fra Fred og glæde. Flytningen synes logisk og fordelagtig. Brorson selv anbragte salmen under Troens Frugt/Om Tillid paa Gud. Som ny salme i afsnittet foreslås Holger Lissners tidlige salme *Kain, hvor er din bror*[11]. Afsnittet er i hvert fald ikke blevet svækket ved disse ændringer.

2. trosartikel
Under *Troen på Guds Søn* følger, som i DDS, afsnittet *Jesus Kristus*. Fra afsnittet udgår 53 *Jesu navn, mit hjertes lyst* og 58 *Jeg så ham som barn*. Begge har dårlige resultater i den statistiske undersøgelse. Sidstnævnte har dog klaret at blive nr. 28 i undersøgelsen Danskernes salmevalg. Fra afsnittet Jesu liv er overført 112 *Nu velan! et frejdigt mod!* Brorsons nytårssalme, der således kommer til at stå tæt på udsnittet *Jesus os til trøst og gavn*. For-

---

[4] Optaget i Salmer og kirkeviser (1984), Gud ske tak og lov (1993), samt Tillæg til Den Danske Salmebog (1994).
[5] Optaget i Tillæg til Den Danske Salmebog.
[6] Hymnologiske Meddelelser 2000, nr. 3, s. 229ff.
[7] '78-tillægget (1978), Salmer og kirkeviser, Gud ske tak og lov, samt Tillæg til Den Danske Salmebog.
[8] Ikke optaget i noget tillæg.
[9] '78-tillægget og Tillæg til Den Danske Salmebog.
[10] 16. s. e. trin. 2. række.
[11] Salmer og kirkeviser, Gud ske tak og lov.

delen herved er tvivlsom. Ikke mindre end 6 nye salmer sættes ind i afsnittet, nemlig Hans Christensen Sthen/Richard Fangels *Hav tak, o Herre, for evig trøst*[12], K. L. Aastrups *Hvad mener I om Kristus*[13], Ambrosius Stubs *Ved Jesu navn forlades alle synder*[14], Olov Hartman/Helge Severinsen *Herre, fordi du*[15], G. W. Sacer/Harald Vilstrups *Troens smykke, Jesus sød*[16] og Lisbeth Smedegaard Andersens *Du fødtes på jord*[17]. Af disse salmer er de 4 førstnævnte af så høj teologisk kvalitet, at det må anses for hævet over enhver tvivl, at afsnittet er styrket i forhold til DDS. Dertil kommer, at alsidigheden er øget. Spørgsmålet om udeladelsen af DDS 58 vedrører forholdet mellem sagkundskabens og menighedens salmeopfattelse, som vil blive behandlet nedenfor.

Afsnittet *Tidens fylde* svarer til afsnittet af samme navn i DDS. Underafsnittet *Bebudelsen af Guds Søns fødsel* svarer til afsnittene Bebudelsen og Johannes Døber. Dette afsnit har fået tilført Eyvind Skeie/Peter Balslev-Clausens Magnificat-parafrase *Vi synger med Maria*[18]. Denne Magnificat-form er således foretrukket frem for K. L. Aastrups Samler jer til kirkegang. Årsagen kan være, at denne tekst er en mere direkte gengivelse, og ikke forudsætter kendskab til speciel sprogbrug ("gaber munden fuld af jord", se 46 Salmer nr. 761).

Underafsnittet *Advent* svarer til DDS Forjættelserne og Advent. Desuden er overført 77 med let moderniseret førstelinie *Nu vil vi os forsamle* fra Jesu fødsel. Flytningen kan være svær at gennemskue, men måske er årsagen salmens futuriske præg. 4 nye salmer af varierende kvalitet er tilført. Det gælder Johannes Johansens *Det første lys er ordet talt af Gud*[19], Aastrups *Hør det, Zion, trøst for al din vé*[20], Johannes Johansens meget fri Benedictus-gengivelse *Vi sidder i mørket, i dødsenglens skygge*[21] og Aastrups salme om kvisten af Isajs stub (Es 11,1-10) *Det er, hvad Guds kirke i håbet véd*[22]. De 4 salmer øger sammenlagt den teologiske kvalitet, de ligger nær ved tekstlæsningerne, og de øger alsidigheden.

Afsnittet *Jul. Jesu fødsel* svarer til afsnittet Jesu fødsel i DDS, idet det dog indoptager DDS 116-19 fra Jesu liv. Af det således forøgede afsnit udgår 97 *Min sjæl er frelst fra synd og død*, 101 *Alle ting er underfulde*, 105 *Hil dig barn i krybben lagt*, 116 *Et helligt liv en salig død* og 118 *Da døden slog Herodes ned.* Alle har haft dårlige tal i undersøgelsen 1988-91. 112 *Nu velan! et frejdigt mod!* er overført til Jesus Kristus. Af de tilførte hører 117 *Med fred og fryd jeg farer hen* til kyndelmisse, men evangeliet er nu på julesøndag (1. række), 119 *Vorherre han er en konge stor* hører til det evangelium, Missale Romanum har på De uskyldige børns dag 28. december, men som i Alterbogen 1992 ligger på julesøndag (2. række). Der er optaget 4 nye salmer, Harald Vilstrups (fra tysk) *Et lille barn idag er fød*[23], H. C. Andersens *Barn Jesus i en krybbe lå*[24] Marcus Lauesens *Fredløs er freden*[25] og Lis-

---

[12] Ikke i tillæggene.
[13] 46 Salmer, '78-tillægget og Tillæg til Den Danske Salmebog.
[14] Ikke i tillæggene.
[15] Ikke i tillæggene.
[16] 129 salmer (1981).
[17] Tillæg til Den Danske Salmebog.
[18] Edith Allers gendigtning i Gud ske tak og lov, denne gendigtning i Tillæg til Den Danske Salmebog.
[19] '78-tillægget, Gud ske tak og lov og Tillæg til Den Danske Salmebog.
[20] '78-tillægget.
[21] Ikke i tillæggene.
[22] Ikke i tillæggene.
[23] 129 salmer.
[24] '78-tillægget og Gud ske tak og lov.
[25] '78-tillægget og Tillæg til Den Danske Salmebog.

beth Smedegaard Andersens *Blåt vælded lys frem bag skyers skred*[26]. Kvaliteten af de tilførte salmer er så varierende, at konklusionen må blive, at udskiftningen hverken gør afsnittet bedre eller værre.

Hellig Tre Konger er et nyt afsnit og består af DDS 113-15 fra Jesu liv, *Dejlig er den himmel blå, Det runde himlens stjernetelt* og *De hellig tre konger så hjertensglad*, samt Lisbeth Smedegaard Andersens epifani-salme *Gådefuld er du, vor Gud!*[27]. Indførelsen af det nye kirkeårs-afsnit på et logisk sted i trosbekendelses-strukturen er prisværdigt, så meget mere som denne fest synes at få stigende selvstændig betydning, sammen med den mørke årstids øvrige lysfester fra Allehelgen til fastens begyndelse.

Jesu liv svarer til resten af Jesu liv i DDS. Her udgår yderligere 139 *Et suk igennem verden går* og 144 *Livsalig er den tale*. Begge har vist sig at være meget lidt i brug i undersøgelsen 1988-91. 591 *Èt fornødent er; det ene*, med tydeligt Marta-Maria-motiv, er overført fra Kærlighed til Gud og næsten, og 527, B. S. Ingemanns højmessesalme til 2. søndag efter trinitatis (Den store nadver), *Til nådens store åndefest*. Det er en fordel, begge salmer konkretiseres derved i brug. Der er indført 7 nye salmer, Jørgen Michaelsens *Velkommen de Jesus i Nazaret bød*[28] (evangeliet på 1. s. i advent, 2. række), K. L. Aastrups *Betesdasøjlernes buegange*[29](14. søndag efter trinitatis, 2. række), Gustav Bierings salme om stormen på søen *Mit hjerte er så bange*[30] (4. søndag efter Helligtrekonger, 1. række), Johannes Møllehaves salme om Lazarus' opvækkelse *Lazarus lå i sin grav*[31](16. søndag efter trinitatis, 2. række), K. L. Aastrups salme om forklarelsen på bjerget *Det var kun en drøm*[32](Sidste søndag efter Helligtrekonger, 1. række), Paul Nilsson/Helge Severinsens *Se, vi går op til Jerusalem*[33], der for sin klare medleven i passionen må foretrækkes for Henrik Ellegård Frederiksens fordanskning i Tillæg til Den Danske Salmebog (nr. 807), og K. L. Aastrups salme over samme tekst, den blinde ved Jeriko (evangeliet til fastelavn, 2. række, Missale Romanums fastelavnsevangelium) *Ét vidste han om vejen frem*[34]. Alle nye salmer er af høj kvalitet, og spredningen på kirkeårets hidtil lidt uoplyste tekster er, som det ses, fornem. Kun kan man undre sig lidt over salmernes rækkefølge i dette afsnit. De følger hverken kirkeåret, de enkelte evangelier eller nogen form for diatessaron. Dette er et væsentligt drawback ved et ellers meget velindrettet afsnit.

Det overordnede afsnit Påske indeholder afsnittene *Jesu lidelse og død*, der svarer til DDS-afsnittet af samme navn, og *Kristi opstandelse*, der svarer til Jesu opstandelse. I førstnævnte afsnit udgår 7 salmer, 157 *Ind i haven Jesus gik*, 158 *Ét jeg ønsker fremfor alt hernede*, 179 *Mind, o Jesus, tit mit hjerte*, 180 *Lær os, frelser, livets væld!*, 181 *Jesus, jeg dit kors vil holde*, 186 *Jesus, hvor du bange stred*, som alle havde slette resultater ved undersøgelsen 1988-91, og 182 *Et kors det var det hårde, trange leje*, som tilsyneladende falder ind under den kategori, der "ikke forekommer teologisk eller kunstnerisk overbevisende". De erstattes med 8 nye salmer, Lisbeth Smedegaard Andersens *Så bøjed den dødsdømte*

---

[26] Ikke i tillæggene.
[27] Ikke i tillæggene.
[28] '78-tillægget.
[29] 46 Salmer, '78-tillægget og Tillæg til Den Danske Salmebog.
[30] Tillæg til Den Danske Salmebog.
[31] Tillæg til Den Danske Salmebog.
[32] 46 Salmer og Tillæg til Den Danske Salmebog.
[33] Anden version i Tillæg til Den Danske Salmebog.
[34] 46 Salmer, '78-tillægget, Gud ske tak og lov og Tillæg til Den Danske Salmebog.

nakken[35], 3 passionssalmer af Ambrosius Stub, *Bedrøvet verdens glæde, O høje råb, hvis lige aldrig hørtes* og *Lyksalig endte da min frelser sine dage*[36], Grundtvigs Stabat Mater-gendigtning *Under korset stod med smerte*[37], Forslagets eneste salme af Hans Anker Jørgensen, *"Min Gud, min Gud, hvorfor har du forladt mig!"*[38], hvorfra vv. 5-6 i Tillæg til Den Danske Salmebog endda er fjernet, måske pga. revolutionært indhold i v. 5 og en uheldig brug af ordet "ramaskrig" i v. 6, Grundtvigs Cædmon-gendigtning *I kvæld blev der banket på Helvedes port*[39], en af Forslagets meget lange salmer på 20 vers og Aastrups påskelørdagsmeditation *Der venter bag langfredags nat*[40]. På grund af den høje kvalitet i Grundtvigs, Stubs og Aastrups salmer, må afsnittet siges at have vundet ved udskiftningen.

Det andet påskeafsnit Kristi opstandelse er blevet større. Kun én salme er gået ud, 211 *"Bliv hos os, mester, dagen hælder!"*, der var svagt repræsenteret i undersøgelsen 1988-91. En enkelt anden er flyttet bort, 203 *Jesus Krist, du overvandt*, der i Forslaget indgår i Kristi efterfølgelse. Til afsnittet er flyttet 561 *Du er, opstandne sejers-helt*, der er skrevet til påske, fra Kamp, og 388 *Jesus, som iblandt os står*, med Thomas-motiv, fra Slutningssalmer. De nye salmer er, Wipo/Helge Severinsens *Lov og tak for påskens offer!*[41] en bedre gendigtning, end Vilstrups i 129 salmer, K. L. Aastrups *Nu ringer de klokker ved daggryets komme*[42], og hans *Det er så sandt, at ingen så*[43], Edmund Louis Budry/Arne Fjelberg/Oluf E. Paaskes *Dig være ære*[44], Aastrups *Vor Jesus lå i graven kold*[45], Johannes Johansens Emmaus-salme *Opstandne Herre, du vil gå*[46] og Lisbeth Smedegaard Andersens Thomas-salme *Med thomaskravet står vi her*[47]. Alt i alt er afsnittet beriget med både kvalitet og variation.

Kristi himmelfart svarer til DDS-afsnittet Jesu himmelfart. Afsnittet har fået én ny salme, Svein Ellingsen/Helge Severinsens *Din himmelkrone ser vi stråle*[48]. Afsnittet er forbedret.

Kristi herredømme svarer til DDS' Jesu kongegerning. 222 *Gud har fra evighed givet sin Søn os til Herre* er overført til Kirkens mission.

Kristi komme i herlighed svarer til DDS-afsnittet Jesu genkomst. Fra Forsagelse er overført 529 *I lemmer, hvis hoved har himlen i vælde*, der givetvis er overført pga. sit genkomstmotiv. Brorson har den i Troens Kamp og Seyer. Fra Årvågenhed og bøn er overført 546 *Uforsagt, vær på vagt*, også med et genkomstmotiv. Nye salmer er, Johannes Johansens *Dommer over levende og døde*[49], over 1 Kor 4,3-5 (epistel til 3. s. i advent 1. række),

---

35 Tillæg til Den Danske Salmebog.
36 Ingen af dem i tillæggene.
37 129 salmer.
38 Tillæg til Den Danske Salmebog.
39 46 Salmer.
40 46 Salmer, '78-tillægget og Tillæg til Den Danske Salmebog.
41 Ikke i tillæggene.
42 46 Salmer, hvor den dog er anbragt som gudstjenestesalme. Aastrup selv har den som epistelsalme til 2. påskedag II tekstrække (1 Kor 15,12-20).
43 46 Salmer, '78-tillægget, Gud ske tak og lov og Tillæg til Den Danske Salmebog.
44 Tillæg til Den Danske Salmebog. 129 Salmer har Jørgen Glenthøjs version.
45 Ikke i tillæggene.
46 Ikke i tillæggene.
47 Tillæg til Den Danske Salmebog.
48 Ikke i tillæggene.
49 '78-tillægget og Tillæg til Den Danske Salmebog.

Svein Ellingsen/Holger Lissners *Herre, når din time kommer*[50] og Eyvind Skeies domssalme *En dag skal Herrens skaberdrømme møde*[51]. Det større udvalg af domssalmer skyldes formentlig den liturgiske nyskabelse i Alterbogen 1992, der hedder Sidste søndag i kirkeåret med domsevangelier 14 dage før den ligeledes domsprægede 2. søndag i advent.

3. trosartikel

Troen på Gud Helligånd har i forhold til samme hovedafsnit i DDS afgivet en del salmer til det nye hovedafsnit Kristenlivet. Afsnittet *Helligånden* svarer til afsnittet af samme navn i DDS. *Pinse. Helligåndens komme* har i forhold til Helligåndens komme i DDS afgivet 246-47 til det næste afsnit. 2 salmer er gået ud, 237 *"Sidder rolig i Jerusalem!"* og 244 *Klar op, vort hjerte, sjæl og sind!*, begge på baggrund af den statistiske undersøgelse 1988-91. Eneste nye salme er Jørgen Gustava Brandts *Hør himmelsus i tredie time!*[52], der næppe helt opvejer de 4, der har forladt afsnittet, der derfor må anses for svækket.

Helligåndens gerning, som i DDS. 256 *Det skal ej ske ved kraft og magt* udgår, måske fordi den "ikke forekommer teologisk eller kunstnerisk overbevisende". Overførslen af 246 *Nu bede vi den Helligånd* og 247 *I al sin glans nu stråler solen* betyder til gengæld en ubetinget styrkelse af afsnittet.

Bøn til Helligånden svarer til samme afsnit i DDS. Der udgår 2 salmer, 266 *O Helligånd, o søde trøst* og 275 *Helligånd, hør, hvad vi bede.* Begge på grund af ringe brug. Afsnittet svækkes næppe ved ændringen.

Det overordnede afsnit *Den hellige almindelige kirke* og dets underafsnit *Guds rige*, svarer til afsnit med samme navne i DDS. Sidstnævnte afsnit er forøget med følgende 2 nye salmer af K. L. Aastrup, *Guds rige kommer ikke så*[53] og *Vil natten nu vige*[54]. Til sidstnævnte angives skriftgrundlaget som Acta 1,6-8, med forbillede i 46 Salmer. Aastrup selv angav Rom 3,11-14 og indordnede den som epistelsalme 1. søndag i advent I tekstrække. Konsekvensen af omtydningen i 46 Salmer var, at den dér blev anbragt på Kristi himmelfartsdag.

DDS-afsnittet Kirken er delt. En del salmer findes i Forslaget under *Kirken.* Herfra er yderligere udgået 283 *Herren taler: Øer, hører!* og 284 *Der stander et hus i vort høje Nord*, der begge viste sig at være meget lidt brugt i undersøgelsen 1988-91. 290 *Den kristne kirkes alderdom* er overført til Kirkens bevarelse. Indskrænkningerne har styrket afsnittet.

Resten af DDS Kirken er blevet til *Kirkens enhed.* Udskillelsen styrker den praktiske anvendelig og må anses for fordelagtig.

DDS *Kirkens bevarelse* er blevet til et afsnit af samme navn. Herfra udgår 297 *Forfærdes ej, du lille hob*, og 299 *Du gamle af dage!* Begge på grund af ringe brug. Der overføres 290 *Den kristne kirkes alderdom* fra Kirken og 353 *Det lakker nu ad aften brat* fra Ordet. Begge taler om kirkens bevarelse. Som ny salme indføres Jørgen Michaelsens Ps 124-parafrase *Vort liv blev reddet*[55]. Placeringen er god, skønt salmen ikke eksplicit taler om kirkens be-

---

[50] Tillæg til Den Danske Salmebog.
[51] '78-tillægget og Tillæg til Den Danske Salmebog.
[52] Tillæg til Den Danske Salmebog.
[53] 78-tillægget og Tillæg til Den Danske Salmebog.
[54] 46 Salmer og Tillæg til Den Danske Salmebog.
[55] Ikke i tillæggene.

varelse. Til gengæld supplerer den Var Gud ej med os denne stund, afsnittets anden Ps 124-parafrase. I alterbogen 1992 er Ps 124 læsning til 4. søndag efter påske 2. række. Tidligere indgik den i Taksigelsesdagen 11. februar.

Afsnittet *Kirkens fornyelse* svarer til DDS-afsnittet Kirkens fornyelse, reformationen. Her udgår 302 *Lover Gud, I kristne fromme* som har vist sig at være meget lidt anvendt i undersøgelsen 1988-91.

DDS-afsnittet Mission er blevet til *Kirkens mission*. 6 salmer udgår, det er 315 *O Herre Krist, din stjerne står*, 316 *Mørke over jorden ruger*, 317 *Kristne, som har frelse funden*, 319 *O, måtte Jesus snart dog træde*, 320 *For dine vidner, som budskab skal bære* og 321 *Én alene har vort hjerte* - alle på grund af dårlige resultater i undersøgelsen 1988-91. Fra Jesu kongegerning er overført 222 *Gud har fra evighed givet sin Søn os til Herre*, der har et missionsmotiv i v. 3, og fra Fædrelandet 747 vv. 1-2 *Lad dit rige allevegne*, der også i de bevarede vers indeholder et missionsmotiv. Der er 2 nye salmer, nemlig K. L. Aastrups *Lov, pris og tak, at du har givet*[56] og Johannes Johansens *Al magt på jorden og i himlen*[57] over Matth 28,18-20. Ændringerne har resulteret i et mere ensartet afsnit med flere indfaldsvinkler.

DDS-afsnittet Diakoni er blevet til *Kirkens diakoni*. Af DDS-afsnittets indhold kasseres 70%, hovedsagelig salmer, der klarede sig dårligt ved meromtalte undersøgelse. Det drejer sig om 324 *O, send os ikke ud alene*, 326 *Jesus, Herre! på dit ord*, 328 *Kundskabs fader, visdoms væld*, 329 *Ungdommens frelser, hør os, når vi bede*, 330 *Ud går du nu på livets vej*, 332 *Arbejd, til natten kommer*, mens 327 *Herre Jesus, stærk og mild* synes udeladt af teologisk-æstetiske årsager. I stedet indsættes 3 nye salmer, Svein Ellingsens *Nogen må våge i verdens nat*[58], Svein Ellingsen/Peter Balslev-Clausens *Vi rækker vore hænder frem*[59] og Holger Lissners *Du fylder mig med glæde*[60].

Det overordnede afsnit *De helliges samfund* består i Forslaget kun af afsnittene *Fællesskabet* og *Ordet*, idet afsnittene Gudstjenesten og De kirkelige handlinger har opnået samme overordnede status, hvorved den liturgiske del af salmeskatten, der ikke er knyttet til kirkeåret eller kirkens væsen og funktioner er samlet i disse afsnit på en ny og mere overskuelig måde.

Afsnittet Fællesskabet er som i DDS, idet dog 3 salmer er udgået, alle med dårlige resultater i den statistiske undersøgelse, 334 *Din kærlighed, o frelser, os forene*, 337 *Hvor kan jeg noksom skønne på* og 344 *Udrundne er de gamle dage*. Ændringerne kan ikke siges at have svækket afsnittet.

Afsnittet Ordet har mistet 353 *Det lakker nu ad aften brat*, der er overført til Kirkens bevarelse. Det har fået tilført 556 *Jesus, se til os i nåde* fra Kamp. Begge flytninger synes velbeg-

---

[56] 46 Salmer og '78-tillægget. I 46 Salmer under Kirken, i '78-tillægget under Mission og diakoni.
[57] Ikke i tillæggene.
[58] Tillæg til Den Danske Salmebog.
[59] Tillæg til Den Danske Salmebog.
[60] '78-tillægget, Salmer og kirkeviser, Gud ske tak og lov, Tillæg til Den Danske Salmebog. I '78-tillægget under Kristenlivet, i Salmer og kirkeviser under Tvivl, tro og håb, i de 2 sidste under Konfirmation(en).

rundede. Som ny salme kommer K. L. Aastrups *Så vældigt det mødte os først i vor dåb*[61] over 1 Pet 1,3-9. Afsnittet er forbedret.

Det overordnede afsnit *Gudstjenesten* rummer afsnittet *Gudstjenestesalmer*, der svarer til Gudstjenesten i DDS. 10 salmer fra afsnittet udgår, det er 385 *I Herrens hus er godt at bo*, formentlig af teologisk-æstetiske årsager, mens de resterende 9 havde dårlige resultater i undersøgelsen 1988-91. Det er 362 *Vi tro, vi alle tro på Gud*, 369 *Himlen åbnes, mørket svinder*, 370 *Herre Gud, du er og bliver*, 375 *Som hønen klukker mindelig*, 379 *Vi samles for dit åsyn her*, 381 *Verdens børn har mangt et sted*, 386 *Fader milde! lad din rige nåde*, 393 *Så vil vi nu sige hverandre farvel*, og 394 *Amen, siger nu tilsammen*. Fra afsnittet flyttes 365 *O du Guds lam* til Nadver og 388 *Jesus som iblandt os står* til Kristi opstandelse. Til afsnittet flyttes 54 *Lov og tak og evig ære*. Der indføres 4 nye salmer, Jørgen Michaelsens *Som vintergrene*[62], Lisbeth Smedegaard Andersens *Vi kommer, Herre, til dig ind*[63], Holger Lissners *Den mægtige finder vi ikke*[64] og Harald Vilstrups Sanctusgendigtning *Dig ske al ære, Herre Krist*[65]. Forandringerne har overvejende forbedret afsnittet.
Afsnittet *Bibelske salmer og lovsange til kirkeårets gudstjenester* er nyt. Disse prosagendigtninger vil sammen med prosaleddene i de følgende afsnit *Kyrie* og *Gloria*, dvs. alt i disse afsnit, undtagen DDS 360 *Aleneste Gud i Himmerig*, blive behandlet nedenfor. Til afsnittet Kyrie er overført DDS 364 *Litaniet*. Anbringelsen er vanskelig at forstå. I samme afsnit indgår desuden 3 prosatekster fra ritualbogen 1992. I afsnittet Gloria indgår tilsvarende 2 prosatekster fra samme ritualbog.

Afsnittet *Halleluja* rummer som i DDS kun 361 Gladelig vil vi halleluja kvæde.

Afsnittet *Nadver* svarer indholdsmæssigt til afsnittet af samme navn i DDS, men er, i overensstemmelse med, at ritualbogen 1992 indbyggede nadveren i højmesseliturgien, blevet flyttet ind sidst i det overordnede afsnit Gudstjenesten. Denne anbringelse tjener både overskueligheden og den liturgiske sammenhæng. Afsnittet er udvidet med tilførslen af DDS 365 *O du Guds lam* fra DDS-afsnittet Gudstjenesten, og 5 nye salmer, Olov Hartmann/N. J. Ralds nadverbøn *Du, som gik foran os*[66], Svein Ellingsen og Helge Severinsens *Vor lovsang skal møde dig, Kristus! Her er du at finde*[67], Den gamle danske Agnus Deisalme *O Guds lam uskyldig*[68], Svein Ellingsen/Holger Lissners *Kornet, som dør i jorden*[69] og Anders Frostenson/Per Lønning/Poul Dams *Som korn fra mange marker*[70]. Forøgelsen af afsnittet har betydet større mangfoldighed, en ikke ubetydelig modernisering og flere gode nadversalmer.

Det overordnede afsnit *De kirkelige handlinger* indledes med afsnittet *Dåb*. I hovedsagen som underafsnittet i DDS. Der udgår 2 salmer med dårlige resultater i undersøgelsen

---

[61] 46 Salmer, '78-tillægget og Tillæg til Den Danske Salmebog. I de første 2 tillæg under Dåb, derefter under Ordet.
[62] '78-tillægget og Tillæg til Den Danske Salmebog.
[63] Tillæg til Den Danske Salmebog.
[64] Ikke i tillæggene.
[65] Ikke i tillæggene.
[66] '78-tillægget og Tillæg til Den Danske Salmebog.
[67] Ikke i tillæggene.
[68] Ikke i tillæggene.
[69] Tillæg til Den Danske Salmebog.
[70] Tillæg til Den Danske Salmebog.

1988-91, 399 *Kommer hid kun med de små* og 403 *Dig takke vi, o Jesus Krist.* Fra underafsnittet Konfirmationen er overført 409 *Barnelivets fagre dage.* Der er indført 2 nye dåbssalmer Svein Ellingsen/Jens Kristian Krarup/Jens Lysters *Fyldt af glæde over livets under*[71] og Johannes Johansens *Du kommer, Jesus, i vor dåb*[72]. Afsnittet er forbedret. De 2 nye salmer repræsenterer forskellige teologiske tilgange til dåben.

Afsnittet *Skriftemål* er nyt. Hertil er overført 440 *O Herre, udslet min synd så svar* og 441 *O Gud, vi falder dig til fode,* begge fra DDS-afsnittet Synd og nåde. Som ny er indført Svein Ellingsen/Peter Balslev-Clausens *Kristus, du er alt mit håb*[73]. Det nye afsnit er en god idé. Den nye salme er kortfattet, instruktiv og god.

Afsnittet *Konfirmation* svarer til Konfirmationen i DDS. Eneste ændring er, at 408 *Guds Ånd er kraftbeviset,* der havde dårlige tal i undersøgelsen 1988-91, er udgået.

DDS, der ikke havde noget afsnit for kirkelige handlinger, havde anbragt Brudevielse uden for Trosbekendelsessystemet i det afsluttende opsamlingsafsnit Jordelivet. I Forslaget ligger *Bryllup/Vielse* mellem Konfirmation og Begravelse/bisættelse, en afgjort styrkelse af den praktiske anskuelighed og den liturgiske sammenhæng. Af 3 udgåede salmer har 734 *Vi ønske vor brudgom nu og brud* og 737 *Glæderig og underfuld* haft dårlige resultater i den statistiske undersøgelse, 739 *Jert hus skal i bygge* er snarere udgået på grund af teologisk-æstetiske forhold. 740 *Kærlighed fra Gud* er af forståelige årsager flyttet til afsnittet Guds kærlighed. Eneste nye salme er Strauss und Torney/Jørgen Kristensens *Vi beder, Herre, for de to*[74]. En enkel bønsalme. Afsnittet må alt i alt anses for styrket.

Afsnittet *Begravelse/bisættelse* er en del af DDS-afsnittet Døden. Udskillelsen og nyanbringelsen tjener helt klart anskueligheden og det praktiske overblik, men medfører, at begravelsessalmerne bliver delt i to. Afsnittets 4 udgåede salmer har alle haft dårlige resultater i den statistiske undersøgelse. Det er 615 *Fremmed er vi alle dage,* 616 *Se, døden alle dage,* 621 *Den nærmer sig, den time forudsat* og 622 *En dalende dag, en stakket stund.* Til afsnittet er overført 520 *Vær du mig nær* fra Sorg og trøst og 22 *Man siger, livet har bange kår* fra Skabelsen og forsynet. Afsnittets nye salmer er Svein Ellingsen/Helge Dahns *Nu er livet gemt hos Gud*[75], K. L. Aastrups *Han kom til os fra Himmerige*[76] og Holger Lissners *Nu har du taget fra os*[77]. Også her må vi sige, at afsnittet er blevet styrket.

Afsnittet *Præstevielse* er identisk med DDS. Det styrker den praktiske og liturgiske tilgang, at afsnittet nu er anbragt mellem De kirkelige handlinger.

Afsnittet *Kirkeindvielse* er identisk med DDS Kirkevielse. Vurdering som ovenfor.

Det overordnede afsnit *Syndernes forladelse* svarer til DDS-afsnittet Synd og nåde. Afsnittet *Guds kærlighed* er udskilt som en del af Synd og nåde. Udskillelsen er ikke direkte liturgisk relevant, men kan have homiletisk betydning. Fra Brudevielse er overført 740 *Kær-*

---

[71] '78-tillægget, Gud ske tak og lov og Tillæg til Den Danske Salmebog.
[72] Gud ske tak og lov.
[73] Tillæg til Den Danske Salmebog.
[74] '78-tillægget.
[75] '78-tillægget, Gud ske tak og lov og Tillæg til Den Danske Salmebog.
[76] '78-tillægget.
[77] Ikke i tillæggene.

lighed fra Gud. Eneste nye salme er Anders Frostenson/Jens Lysters *Guds kærlighed er strand og grønne enge*[78].

Afsnittet *Syndsbekendelse* er udskilt fra DDS-afsnittet Synd og nåde. Udskillelsen skaber klarhed og har først og fremmest homiletisk interesse. 3 salmer udgår. Alle har klaret sig dårligt i undersøgelsen 1988-91. Det er 439 *Afvend din vrede, Herre Gud, af nåde,* 443 *Vor sjæl er dertil født og båren* og 448 *Jeg er en fattig fange.* 440 *O Herre, udslet min synd så svar* og 441 *O Gud, vi falder dig til fode* er overført til Skriftemål. 474 *Jeg råber fast, o Herre* er overført fra Omvendelse og tro. Det drejer sig om en Ps 130-parafrase, der kommer i samme afsnit som en anden, 437 Af dybsens nød. Ligeledes 476 *O Gud, min synd du sænke ned.* 662 *Kom, hjerte, tag dit regnebræt* er overført fra Året. Salmen er skrevet til nytår, men dens indhold er syndsbekendelse. Eneste nye salme er H. C. Andersens *Jeg har en angst som aldrig før*[79]. En følelsesfuld og appellerende salme.

Af afsnittet Synd og nåde er desuden udskilt afsnittet *Guds tilgivelse.* 2 salmer udgår: 456 *Du, som freden mig forkynder* og 457 *Syndernes forladelse.* Begge er dårligt repræsenterede i den statistiske undersøgelse. Nye salmer: H. A. Brorsons *Guds Søn har gjort mig fri*[80], C. O. Rosenius' *På nåden i Guds hjerte*[81], Johannes Møllehaves *Nåden er din dagligdag*[82] og Johannes Johansens salme over 2 Kor 12,9, *Min nåde er dig nok*[83]. Afsnittet er ikke svækket af ændringerne.

Det overordnede afsnit *Kødets opstandelse og det evige liv* svarer til afsnittet af samme navn i DDS, undtagen det udskilte begravelsesafsnit. Afsnittet *Død og opstandelse* svarer sammen med de øvrige nye afsnit *Det evige liv* og *Allehelgen* til DDS-afsnittene Døden, Opstandelsen og Saligheden. Den nye inddeling hjælper på overskueligheden. Alle 10 salmer, der forsvinder fra Død og opstandelses salmerække, synes at være fravalgt på basis af den statistiske undersøgelse, det er 612 *O Herre Jesus, mit levneds lys,* 626 *Når jeg betænker tid og stund,* 630 *Gå nu hen og grav min grav,* 631 *Herrens venner ingensinde,* 632 *Lær mig, o skov, at visne glad,* 633 *Den er slet ikke af Gud forladt,* 635 *Med sorgen og klagen hold måde,* 639 *Jeg ved mig en søvn i Jesu navn,* 644 *Stå som en klippe* og 647 *Lad os ile.* Fra Omvendelse og tro er overført 486 *Sejervindersken på jorden,* der oprindelig er digtet som trøstesalme ved et barns død. Nye salmer er Kolbeinn Tumassøn/Helge Severinsens *Hør mig, skaber mild*[84], En formidabel læsesalme på dødslejet og ansigt til ansigt med døden, Joachim Neander/H. A. Brorsons *Jeg er rede til at bede*[85], som Brorson selv har i afsnittet Om Bønnen, men i 129 salmer findes under Kødets opstandelse og det evige liv, og Holger Lissners *Der er en vej, som vi alle går alene*[86], en trøstesalme, velegnet f. eks. ved sygebesøg. Afsnittet har vundet i teologisk kvalitet og alsidighed.

I afsnittet Det evige liv udgår 652 *O, Gud ske lov, det hjemad går* efter dårligt undersøgelsesresultat, og *653 Tænk, når engang den tåge er forsvunden,* tilsyneladende på teologisk-

---

[78] Salmer og kirkeviser.
[79] Ikke i tillæggene.
[80] 129 salmer.
[81] 129 salmer.
[82] Ikke i tillæggene.
[83] Ikke i tillæggene.
[84] Poul Dams gendigtning i Tillæg til Den Danske Salmebog.
[85] 129 salmer.
[86] Ikke i tillæggene.

æstetiske kriterier. Af nye salmer er der Laurentius Laurentii Laurinus/M. B. Landstads *I Himmelen, i Himmelen*[87], Ambrosius Stubs *O min sjæl, du går og vanker*[88] over Åb 21, og Karl Marthinussens *Ja, engang mine øjne skal*[89], over Åb 21,2. Afsnittet er ikke forringet.

Til afsnittet Allehelgen er overført 565 *O kære sjæl, frygt aldrig mer* fra Kamp. I salmebogen 1699 var den alternativ indgangssalme til aftensang Allehelgens dag. Udskillelsen af afsnittet Allehelgen svarer godt til den stigende interesse for denne dag. Afsnittet består iøvrigt af DDS 648, 657 og 659-61.

Kristenlivet
Uden for Trosbekendelsesdispositionen er samlet en række husandagtssalmer under overskriften *Kristenlivet*. Indholdet svarer til Syndernes forladelse (med undtagelse af Synd og nåde) og Troens lydighed i DDS. Afsnittet *Tro* svarer til en del af Omvendelse og tro i DDS. Følgende lidet benyttede salmer udgår: 481 *Den sande tro i striden* og 485 *Vor tro den er et stærkt bevis*. 486 *Sejervindersken på jorden* overføres til Død og opstandelse. Ny salme: K. L. Aastrups *At tale om livet*[90] over 1 Joh 5,4-12, den gamle episteltekst til 1. søndag efter påske (I tekstrække). Afsnittet styrkes.

Afsnittet *Bøn* svarer til en del af Årvågenhed og bøn i DDS. Nye salmer er Martin Luther/Inger Christensens *Fader vor i himmerig*[91] og Johannes Johansens *Herre, gør mit liv til bøn*[92]. Afsnittet styrkes.

Omvendelse svarer til en del af Omvendelse og tro i DDS. 466 *O, vågner op af verdens drømme* udgår efter dårlig placering i undersøgelsen 1988-91. 469 *Vågn op, du, som sover* flyttes til Modgang og håb, 474 *Jeg råber fast, o Herre,* og 476 *O gud, min synd du sænke ned* til Syndsbekendelse.

Kristi efterfølgelse er som i DDS. 3 salmer udgår efter dårlige undersøgelsesresultater, 534 *Du kære sjæl, som vanker,* 538 *Har vi toppet, må vi dale* og 539 *Evig sand er Herrens tale*. 55 *Lov og tak og evig ære* er overført fra Jesus Kristus, 577 *Det koster mer, end man fra først betænker* er overført fra Kamp og 203 *Jesus Krist, du overvandt* er overført fra Jesu opstandelse. Ny er Tore Littmarck/Holger Lissners *Herre, du vandrer forsoningens vej*[93].

Forsagelse og kamp svarer til DDS-afsnittene Forsagelse, Årvågenhed (og bøn) og Kamp, idet der dog er sket betydelige udskiftninger. Her udgår 8 salmer med dårlige resultater i undersøgelsen 1988-91. Det er 555 *Jesus, giv sejer, livsfyrste og kilde,* 557 *O Jesus, hør mig for min død,* 563 *Ak, bliv dog med din nåde,* 569 *Stadig kamp vort liv må være,* 570 *Drag ud, hver kristensjæl på jord,* 573 *Kæmp alvorlig, nu Guds nåde,* 576 *Det koster megen kamp og strid* og 579 *Livsens krone at erholde*. Fra afsnittet flyttes 13 salmer, nemlig 527 *Til nådens store åndefest* til Jesu liv, 529 *I lemmer, hvis hoved* og 546 *Uforsagt, vær på vagt!* til Kristi komme i herlighed, 556 *Jesus, se til os i nåde* til Ordet, 558 *O, kommer*

---

[87] 129 salmer.
[88] Ikke i tillæggene.
[89] Tillæg til Den Danske Salmebog.
[90] Ikke i tillæggene.
[91] Ikke i tillæggene.
[92] Tillæg til Den Danske Salmebog.
[93] '78-tillægget, Salmer og kirkeviser, Gud ske tak og lov og Tillæg til Den Danske Salmebog.

hid dog til Guds Søn til Modgang og håb, 561 *Du er, opstandne sejers-helt* til Kristi opstandelse, 564 *Når i den største nød vi stå* til Modgang og håb, 565 *O kære sjæl, frygt aldrig mer* til Allehelgen, 566 *Midt igennem nød og fare* og 568 *Vor klippe vi slippe umulig* til Modgang og håb, 577 *Det koster mer, end man fra først betænker* til Kristi efterfølgelse, 578 *Det koster ej for megen strid* til Trøst og fred, og 584 *Skal fri og frelst vi hist* til Modgang og håb. Nye salmer er Svein Ellingsens *Vær stærk, min sjæl, i denne tid*[94], Svein Ellingsen/Helge Severinsens *Midt i alt det meningsløse*[95] og Johannes Johansens *Du som mætted tusind munde*[96].

Afsnittet *Modgang og håb* svarer til Sorg og trøst i DDS. 4 salmer med dårlige resultater fra 1988-91 udgår, 508 *Ak, min rose visner bort*, 512 *Tålmodighed behøves*, 514 *Vor alderdoms trøst og støttestav* og 516 *Vær stille, hjerte, bi på Gud.* 520 *Vær du mig nær* flyttes til Begravelse/bisættelse. Der overføres 8, nemlig 558 *O, kommer hid dog til Guds Søn*, 564 *Når i den største nød vi stå*, 566 *Midt igennem nød og fare*, 568 *Vor klippe vi slippe umulig* og 584 *Skal fri og frelst vi hist* fra Kamp, 491 *Som lilliens hjerte kan holdes i grøde* og 492 *Det er en daglig trøst, hvormed* fra Fred og glæde, og 469 *Vågn op, du, som sover* fra Omvendelse og tro. Nye salmer er Michael Nicolai/N. F. S. Grundtvigs *O hør os, Herre, for din død!*[97], N. F. S. Grundtvigs *I falmede blade, du kølige vind!*[98], Svein Ellingsen/Holger Lissners *Din fred skal aldrig vige*[99], K. L. Aastrups epistelsalme til 2. søndag i fasten (II tekstrække) efter den gamle alterbog, over Jak 5,13-20, *Går hårdt en sorg os på*[100] og Svein Ellingsen/Helge Severinsens *Nu åbner savnet sine øde vidder*[101].

Afsnittet *Trøst og fred* svarer til DDS Fred og glæde. Ud går 494 *Den sjæl, som Gud i sandhed kender* efter dårligt resultat i den statistiske undersøgelse. Fra afsnittet flyttes 490 *Synes det i kors og pine* til Guds omsorg, 491 *Som lilliens hjerte* og 492 *Det er en daglig trøst* til Modgang og håb. Til afsnittet flyttes 578 *Det koster ej for megen strid* fra Kamp. Nye salmer er Einar Billing/Holger Lissners *Nu glæd dig i Herren, mit hjerte*[102] og Holger Lissners *Guds fred er glæden i dit sind*[103].

Kærlighed til Gud og næsten er som i DDS, bortset fra at 5 salmer udgår, alle har haft dårlige resultater i undersøgelsen 1988-91, 590 *Bort, verden af mit sind og øje*, 593 *Hvor salig er den lille flok*, 594 *Vil du have ro, min sjæl*, 603 *Det er det rette tegn, hvorpå* og 606 *Hvor blev Guds jord et dejligt sted.* 591 *Ét fornødent er; det ene* flyttes til Jesu liv.

Menneskelivet

Det nye hovedafsnit *Menneskelivet* svarer til Jordelivet i DDS, idet dog Brudevielse er flyttet til De kirkelige handlinger og Bordbønner er flyttet til bønnebogen. Afsnittet *Fædrelandet* reduceres stærkt i forhold til DDS, 7 af de 10 salmer udgår. Alle har haft dårlige tal i undersøgelsen 1988-91. Det er 744 *Jeg véd en urt både dejlig og bold*, 748 *Bo hos os, o*

---

94 '78-tillægget og Tillæg til Den Danske Salmebog.
95 Ikke i tillæggene.
96 Ikke i tillæggene.
97 Ikke i tillæggene.
98 Anden udgave i 46 Salmer.
99 Tillæg til Den Danske Salmebog.
100 Ikke i tillæggene.
101 Ikke i tillæggene.
102 '78-tillægget.
103 Tillæg til Den Danske Salmebog.

Gud, i nåde, 749 *Din kirke, gode Gud*, 750 *Kongernes konge og herrernes herre!* 751 *Alfader! du, hvis navn i Nord*, 752 *Dig, store Herre Sebaot* og 753 *Kriste, lad din ædle fred.* Til Kirkens mission flyttes 747 *Lad dit rige alle vegne.*

Afsnittet *Årstiderne* svarer til Året i DDS. 3 salmer udgår, 665 *O Fader god af evighed* og 668 *Træd frem, min sjæl, på årets morgen* på grund af ringe brug, 676 *Gud, du fra dine de herlige højeloftssale* formentlig af teologisk-æstetiske grunde. Fra afsnittet flyttes 662 *Kom, hjerte, tag dit regnebræt* til Syndsbekendelse. Der indsættes 5 nye årstidssalmer, Ole Sarvigs *Som året går*[104], Morten Børup/Fr. Moths *Frydeligt med jubelkor*[105], Carl David af Wirsén/Johannes Johansens *Det dufter lysegrønt af græs*[106], Lars Busk Sørensens *Nu står der skum fra bølgetop*[107] og N. F. S. Grundtvigs *Skyerne gråner og løvet falder*[108]. Afsnittet er dermed væsentligt forbedret.

Afsnittet Dagen i DDS er delt i *Morgen* og *Aften*. Der udgår igen 3 salmer, 2 pga. ringe brug, 681 *Nu sol i øst oprinder mild* og 685 *Nu står jeg op i Herrens navn*, én af teologisk-æstetiske årsager, 699 *Gud, du, som lyset og dagen oplod.* Der indsættes 3 nye Ingemanns Gud ske tak og lov[109], og 2 salmer af Aastrup, Gud ske lov for nattero[110] og Nu gløder øst i morgenskær[111]. Bortset fra, at Aastrups salmer er et virkeligt plus, kan man undre sig over, at Gud, du, som lyset og dagen oplod må lade livet til fordel for Gud ske tak og lov.

I afsnittet Aften udgår 4 lidet brugte salmer, 705 *Skriv på min seng og sovetræ*, 712 *Vort timeglas det alt nedrinder*, 728 *Jesus, mit liv* og 731 *Sov nu, mit barn, så sødelig.* Nye salmer er Ingemanns *Der står et slot i vesterled*[112], *I fjerne kirketårne hist*[113] og *Den store, stille nat går frem*[114], Lissners *Nu går solen sin vej*[115], Johannes Johansens *Du, som har tændt millioner af stjerner*[116] og Jørgen Michaelsens *Nu sænkes overalt*[117], samlingens perle og hovedårsagen til, at dette afsnit er styrket.

Teologien i de nye salmer

En samlet teologisk vurdering af de nyindførte salmer er, som det fremgår, ikke nogen enkel sag. De nyindførte salmer dækker et stort tidsrum, flere lande og meget forskellige teologiske retninger. Sammenfattende kan dog siges, at salmebogskommissionen har haft held til at opveje den massive subjektivisme i arven efter de gudelige forsamlinger ved indførelsen af salmer med objektivistisk indhold. Dette gælder ikke blot den forholdsvis store indførelse af K. L. Aastrups og til dels Johannes Johansens salmer, men i høj grad nyindfø-

---

104 Tillæg til Den Danske Salmebog.
105 Ikke i tillæggene.
106 Gud ske tak og lov. Anden version K. L. Aastrups *Den blide maj med sommergrønt* i Tillæg til Den Danske Salmebog.
107 Tillæg til Den Danske Salmebog.
108 46 Salmer og Gud ske tak og lov.
109 '78-tillægget og Gud ske tak og lov.
110 46 Salmer, '78-tillægget, Gud ske tak og lov og Tillæg til Den Danske Salmebog.
111 46 Salmer og '78-tillægget.
112 Ikke i tillæggene. Nr. 41 i Danskernes salmevalg.
113 Ikke i tillæggene.
114 Ikke i tillæggene.
115 Salmer og kirkeviser, Gud ske tak og lov og Tillæg til Den Danske Salmebog. Nr. 78 i Danskernes salmevalg.
116 Salmer og kirkeviser, Gud ske tak og lov og Tillæg til Den Danske Salmebog.
117 Ikke i tillæggene.

relsen af Ambrosius Stub og Helge Severinsens nordiske salmebearbejdelser. Salmebogen har dermed fundet en teologisk balance, som skulle kunne give den et langt liv. Ambrosius Stubs Jeg ser dit kunstværk, store Gud (Forslagets nr. 20) blev sunget ved Stiftsmenighedsrådsmødet i Aalborg 19. maj i år, og vakte glæde og overraskelse hos lægfolket ved sit "moderne", dvs. tidløse, sprog. Glæden omfattede tydeligvis også det teologiske indhold.

På den anden side er subjektivismen talrig. Ganske vist er der f. eks. objektivistiske salmer af Holger Lissner, og de to teologiske synspunkter veksler frodigt med hinanden, ikke kun i Grundtvigs salmer, men vækkelserne har sat deres spor. I den forbindelse kan det være vanskeligt at forstå, at man har ladet Lisbeth Smedegaard Andersen få 6 salmer med, generelt præget af store, tunge (natur-)lyriske billeder, der næsten fortrænger en lidet markant, næsten farveløs teologi, hvor det lyriske hos B. S. Ingemann formidler en enfoldigt fortalt teologi på fremragende vis, udkæmper lyrik og teologi en ulige kamp i Lisbeth Smedegaard Andersens salmer. Det lægger det spørgsmål nær, hvorfor der kun kunne blive plads til én salme af Hans Anker Jørgensen, oven i købet beskåret (og langt fra tilbageført til digterens originale udtryk!) og én af Lars Busk Sørensen. Ganske vist er en hel del af disse digteres salmer af et så politisk-teologisk indhold, at det næppe harmonerer med kommissionens øjensynlige bestræbelser på en klassisk salmebog med optimale chancer for at blive brugt årtier ind i fremtiden, men, sammenholdt med Lisbeth Smedegaard Andersen måtte dog et par salmer af hver af de 2 digtere, måske efter redigering, have kunnet finde plads. Ligeledes er det vanskeligt at forstå, at overhovedet ingen af Sten Kaaløs eller Jens Rosendals salmer kunne optages.

En undersøgelse af de 5 dåbssalmer i Tillæg til Den Danske Salmebog, som jeg foretog i 1997, fordi jeg var blevet bedt om at lede en gruppe om "Gamle og nye dåbssalmer" ved Aalborg stiftspræstemøde, hvis emne det år, umiddelbart efter Snedsted-sagens afslutning, var Dåben, viste at ingen af disse dåbssalmer talte om Helligånden[118], hvad der netop på baggrund af Snedsted-sagens udfald måtte siges at være yderst uheldigt. Af disse 5 salmer er kun Svein Ellingsens Fyldt med glæde over livets under (nr. 457) kommet med i Forslaget. Der står stadig intet om Helligånden i den, men den er en god, subjektivistisk dåbssalme centreret om forældrenes følelser i anledning af fødsel og barnedåb. At Jens Lyster så til '78-tillægget har lavet en artistisk omformulering af sidste vers, så troen igen er, hvad den var i luthersk teologi før Konkordieformlen, og altså i overensstemmelse med folkekirkens bekendelsesskrifter, gør den ikke ringere. En islandsk oversættelse har foretaget en lignende forandring. Den eneste anden nye dåbssalme er Johannes Johansens Du kommer, Jesus, i vor dåb (nr. 458). Den indeholder en tydelig henvisning til Helligånden og er iøvrigt præget af trinitarisk teologi og objektivisme.

Statistik og udvælgelse

Den statistiske undersøgelse 1988-91 er øjensynlig basis for næsten alle udeladelser af salmer fra Den Danske Salmebog. I de fleste tilfælde er sagen ganske enkel, men der er undtagelser. Præster og lægfolk synes ikke altid at være helt enige om, havd der er gode og dårlige salmer. Et klart, men også ret enestående, eksempel er Vilh. Birkedals Jeg så ham som barn med det solrige øje (DDS 58), som havde dårlige tal i undersøgelsen, dvs. det faktiske salmevalg til gudstjenester, dåb, nadver, bryllupper og begravelser, men i Danskernes

[118] Den "ånd", der optræder i 2. vers af Jørgen Gustava Brandts *Vorherre tar de små i favn*, er skrevet med lille og kan næppe regnes for et fuldgyldigt udtryk for Helligånden. Der er tilsyneladende ingen forbindelse mellem denne "ånd" og vandet.

skernes salmevalg er påfaldende højt placeret, som nr. 28. Hvad den rene sammentælling ikke viser er f. eks., at der kan være store lokale forskelle i salmevalg og salmekundskab, eller at salmebogsarbejdet efter 1993 kan have ændret salmernes status, således betød en dansk melodi fra ca. 1780, som jeg samlede op på et kursus på Præstehøjskolen i 1995, at DDS 508, Brorsons Ak, min rose visner bort, som slet ikke blev brugt i optællingsområdet 1988-91, og bestemt heller ikke var synderlig brugt her på stedet, pludselig blev afholdt og efterspurgt, ja næsten blev en landeplage. Derfor er det vigtigt at undgå, at statistiske oplysninger bliver en sovepude. De faste talkolonner skaber let en falsk fornemmelse af fast grund under fødderne, men resultatet bliver ofte et skævt grundlag for at fælde domme. Man kan i den forbindelse stille spørgsmålstegn ved, om det er berettiget, at en statistik, der hviler på præsters salmevalg eller ansvarlighed for salmer ved gudstjenester og kirkelige handlinger, er tilstrækkeligt grundlag til at kassere salmer af udpræget husandagtskarakter, som dem, der ikke kom med i hoveddelen Kristenlivet. Man kan, som jeg senere skal komme tilbage til, også stille spørgsmålstegn ved den metode, at foretage tekstmæssige tilbageføringer i den mindre godt repræsenterede del af salmemassen.

Menighed og kvalitetskrav

Enkelte salmer er udeladt af teologiske og æstetiske grunde. Det gælder, så vidt jeg kan regne ud, i hvert fald DDS 21 Nærmere, Gud, til dig, 182 Et kors, det var det hårde, trange leje, 256 Det skal ej ske ved kraft og magt, 327 Herre Jesus stærk og mild, 385 I Herrens hus er godt at bo, 653 Tænk, når engang den tåge er forsvunden, 676 Gud, du fra dine de herlige højeloftssale, 699 Gud, du, som lyset og dagen oplod og 739 Jert hus skal I bygge. Set fra et teologisk synspunkt er tabet ikke uopretteligt, men især 21, 182, 653, 699 og 739 er meget folkekære, og tabet af dem er allerede blevet dybt beklaget. Eksemplet med Ak, min rose visner bort viser, at menigheden opfatter mindst lige så meget melodi som tekst i en salme. At der i de nævnte salmer dels er direkte kættersk teologi, dels er dårlig poesi, opleves ikke sådan af menigheden, der først og fremmest føler sig forpligtet til at værne om den del af det bestående, som man er glad ved at kunne synge. Konflikten minder altså om det i statistikken mærkbart forskellige syn på Jeg så ham som barn. Det problem, vi ender ved, er det samme: hvor langt skal menighedens kærlighed til visse salmer gælde, og hvor langt skal den teologiske og æstetiske sagkundskab gå for at sikre menigheden en god kvalitet i salmer.

Dette implicerer udvalget af salmer, der er ført tilbage til, eller i retning af, digterens original. Udvalget er tydeligvis foretaget på grundlag af undersøgelsen 1988-91. Umiddelbart virker det ganske uskyldigt, men lokale forskelle i mængden af indsungne salmer kan give visse overraskelser. Ganske vist kan det af det statistiske materiale udledes, at præsters salmerepertoire ligger et sted mellem 50 og 200, men der er sikkert andre outsidere end mig, der ligger betydelig højere, ja over 450, så der findes reelt ikke særligt sikrede områder til at lave tilbageføringerne i. Mine menigheder vil i hvert fald få sig et par ubehagelige overraskelser, når de begynder at synge den ny salmebog til. Og ubehageligt bliver det netop, for menigheder opfatter ikke salmer, som teologer, litterater eller kirkemusikere. Menigheder opfatter salmer som helheder, og det vil sige helheder, som der ikke kan røres ved uden at der er tale om noget i retning af helligbrøde. Det er morsomt for os, der har et intellektuelt forhold til salmerne at se hvilke direkte og frivilligt eller ufrivilligt morsomme billeder, digterne har brugt i deres bestræbelser på at lægge en kvalitetsfuld og kunstnerisk forsvarlig evangelieforkyndelse i munden på menigheden, men for nutidens menighed vil det virke ubehageligt og stødende. Ej heller er der forståelse for tidligere tiders bredere opfattelse af f. eks. adjektivet sød. På moderne dansk er der noget afgjort sukkerholdigt,

sødladent og sødmefuldt over ordet. Nok til at gøre det til en rigtig dårlig idé at genindføre det i salmetekster, hvor man hidtil har undgået det. Og hvem véd, om føje år har sødmælk måske mistet sit navn til fordel for en produktformel, der er internationalt forståelig. Selv abstraktionen fra "sød" i salmebogen til "sødmælk" skal man ikke regne med, at menigheden foretager. Det er næppe heller en god idé i vore dage at få Dannebrog til at vaje på voven i stedet for korsets flag, eller at tillade Grundtvig at sige "Hvad rager det mig, hvem der blegner om kind", når man kan bruge 46 Salmers version af I falmede blade, hvor han mere beskedent siger "Hvad rører det mig...". Så meget desto mere som noget kunne tyde på, at Hans Anker Jørgensen mistede 6. vers af Min Gud, min Gud... på grund af det i sammenhængen uhøviske ord "ramaskrig". Udvidede fodnoter har formentlig kun interesse for intellektuelle læsere af salmebogen. Flertallet af kirkegængere foretrækker salmen, som de kender den i forvejen, og som de føler, de kan tage den for pålydende.

Alligevel er det teologers og litteraturfolks pligt at fremskaffe det bedst mulige produkt til menighedens tunger. Spørgsmålet om anvendelighed i gudstjenstlig sammenhæng må altid være et skøn. Det er klart, at tilbageføringer, der på grund af gendannelsen af digterens sammenhængende tankebaner fører til salmer med væsentlig over 10 vers, ikke er af det gode. Deres anvendelighed vil blive meget begrænset, og f. eks. begrænset til præster, der har lyst til at dele salmer i gudstjenesten. På den anden side virker flere af i hvert fald Kingo-tilbageføringerne klarende. Brorson-tilbageføringerne forekommer derimod ofte i retning af det sødladne.

Det ville være fornuftigt endnu en gang at overveje tilbageføringerne, og uanset hvad disse overvejelser måtte føre til, vil jeg foreslå, at der til de to planlagte udgaver af salmebogen (én med og én uden melodier - s. 7) føjes en studieudgave, hvor salmernes originaltekst vises forsynet med salme- og liturgihistoriske kommentarer, samt gennemgang af melodibrug gennem tiderne. En sådan studieudgave vil kunne trykkes, men vil måske have endnu større interesse som database, enten på CD-ROM eller lagt direkte ud på Internettet som link til salmebogens egen hjemmeside.

Prosasalmer og liturgiske prosaled

Forslaget omfatter 17 prosasalmer til brug i henhold til Ritualbogen 1992 og Tillæg til Alterbogen 1993. Prosalmernes tekst er modificeret i forhold til psalterteksten efter bibeloversættelsen 1992. Teksterne er opstillet efter kirkeåret sluttende med lovsange. De 17 prosasalmer udgør nr. 401-17 i salmebogens nummerrække og er opstillet som et selvstændigt afsnit under Gudstjenesten. Til sammenligning kan nævnes, at der var 8 prosasalmer med i Tillæg til Den Danske Salmebog, samt et tillæg med nytestamentlige lovsange og et tillæg med sungne prosaled i gudstjenesten. Disse afsnit var anbragt bagerst i tillægget, efter de poetiske salmer. Der var 12 prosasalmer i 129 salmer, efterfulgt af 8 "bibelvers" og en større mængde anden melodisat prosa. Et mindretal på 9 af salmebogskommissionens medlemmer har afgivet dissens i den anledning. Mindretallet er så stort, at det må anses for sandsynligt, at der også er udbredt utilfredshed med en sådan ordning uden for kommissionen. De 9 kritiserer dels de valgte salmetekster, deres forkortning og melodierne til dem for dårlig kvalitet, hvad der nok kan have sin rimelighed, dels mener man, at det strider mod dansk salmetradition. Salmesang er ikke blot reproduktion af en (afkortet) bibelsk tekst, men "kristendom forløst poetisk og musikalsk på vers, således at menigheden gennem salmesangen bliver medforkyndere af evangeliet". Hertil er at sige, at disse tekster naturligvis skal have plads i salmebogen, sammen med de liturgiske prosaled, der følger efter, herunder litaniet, idet de skal være mulige at benytte for menigheder, der mål-

te ønske en gudstjeneste med sungne prosaled i henhold til Ritualbogen og Tillæg til Alterbogen. Men måske sker det bedst, hvis alle prosaled samles enten foran de poetiske salmer, evt. nummereret med romertal, eller umiddelbart efter, som i Tillæg til Den Danske Salmebog og 129 salmer. Så er poesi og prosa skilt ad, men prosaleddene alligevel let tilgængelige, også sammen med brug af de traditionelle poetiske salmer.

Konklusion
Man må altså konkludere, at salmebogskommissionen har løst sin opgave godt, set ud fra et praktisk-liturgisk synspunkt. Man har fremlagt en enkel, overskuelig salmebog, let at gå til, klar ud fra både et liturgisk og et praktisk synspunkt. Man har tilstræbt og nået en balance mellem objektivistiske og subjektivistiske synspunkter, og harmoni mellem traderet og nydigtet salmepoesi. Man har måttet gå lidt uden for kommissoriet, der på visse punkter synes præget af en begejstring for samtidens salmepoesi og rytmiske melodier. I stedet har man skabt en klassisk salmesamling med en opbygning, hvor Apostolicum stadig er grundstrukturen, men hvor liturgiske og praktiske hensyn er tilgodeset og der er sat et tiltrængt skel mellem kirke- og husandagtssalmer.

Det ville være en fordel, hvis der igen bliver set på de folkekære salmer, der er blevet kasseret af teologisk-æstetiske grunde, og hvis tilbageføringerne igen bliver taget op til overvejelse, dog uden at kommissionen opgiver tanken om at levere menigheden en gedigen kvalitet. Resultatet skal dog hverken være til forargelse eller til grin for lægfolket. Det ville pynte svært, hvis afsnittet Jesu liv bliver organiseret enten efter rækkefølgen i kirkeåret eller i evangelierne. Et godt produkt fortjener at blive afsluttet på en for alle tilfredsstillende måde.

Den autoriserede salmebog i det 21. århundrede
Den tekniske udvikling gør at alle kulturprodukters fremtid, også den autoriserede salmebogs, bliver højst usikre. Fremkomsten af de såkaldte E-bøger, der stort set kun består af en skærm i A5-format, men kan rumme 8 romaner af gennemsnitlig længde, åbner udsigten til en nær fremtid, hvor kirkegængere kan få sådan en E-bog udleveret i stedet for en salmebog og på A5-formatet have alle salmetekster med noder, alle bønner, læsetekster og ritualer, der bruges i den aktuelle gudstjeneste, som i øvrigt kan foregå helt uden hensyntagen til autoriserede gudstjeneste- og salmebøger, og eventuelt vil man endda kunne følge prædikanten på E-bogens skærm. Og det er kun, hvad der kan ske inden for en overskuelig fremtid. De ca. 50 år, man regner en salmebogs levetid til, er i den henseende fuldstændig uoverskuelige. Men som det gælder i samfundet iøvrigt, vil fremtiden stille store etiske krav til menneskene, for ingen udøvende magt, vi bryder os om at tænke på, vil kunne efterforske al den kriminalitet, den tekniske udvikling gør mulig. Uden kollektiv etisk vilje til at lade loven ske fyldest, vil adskillige institutioner og til sidst samfundet selv styrte sammen. Dette vil nødvendigvis komme til at stå mere og mere klart i offentligheden, og den samfundsvilje, der skal redde institutionerne fra de nye muligheder for kriminalitet, vil i samme omgang også kunne bevare den autoriserede salmebog sammen med Alterbogen og Ritualbogen.

I hvert fald et stykke ind i fremtiden.

98. Et kors det var det hårde, trange leje

A. P. Berggreen 1828

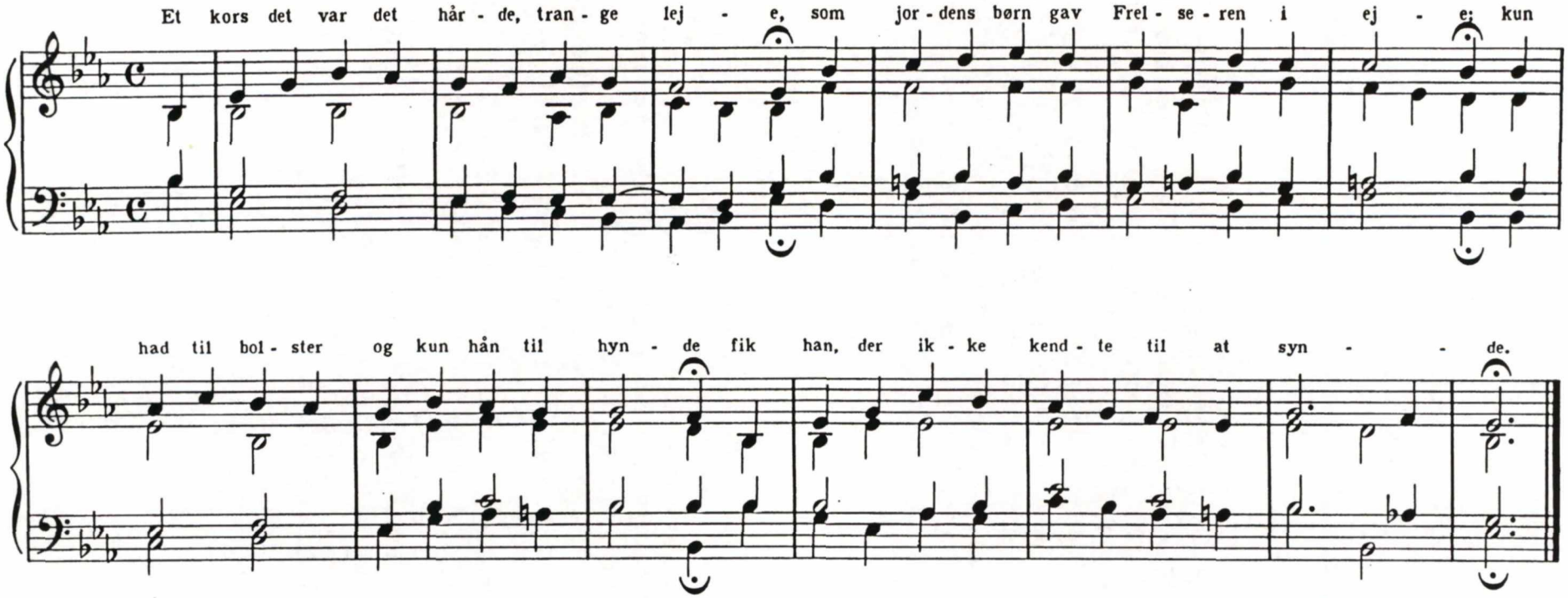

182 Et kors det var det hårde, trange leje,
som jordens børn gav Frelseren i eje;
kun had til bolster og kun hån til hynde
fik han, der ikke kendte til at synde.

2 Nu vajer korset højt i folkets banner,
og by ved by en korsets kirke stander,
mod gyldne kors sig aftensolen bryder,
og korsets ord fra tusind tunger lyder.

3 I kirkens korsgang for det høje alter,
der mødes ung og gammel, fløjl og pjalter;
i kirkens korsgang under ranke søjler
går klang af dåbens vand og gravens nøgler.

4 Ja, korset knejser over land og bølge,
og hvo vil ikke Jesu indtog følge?
Og alle kommer de med palmegrene,
men hvo vil være Simon af Kyrene?

5 Det er så let at lægge kors på andre,
det er så tungt med korset selv at vandre;
men vil du favne ham i aftenfreden,
så må du følge ham i middagsheden.

6 Vel dig, som gik med ham i livets trængsler,
for dig går dødens port på lette hængsler!
Vel mig, om stav jeg kan af korset skære,
da går jeg let, hvor vejene er svære!

Chr. Richardt 1861.
Melodi: A. P. Berggreen 1853.

JOHN WEDELL HORSNER

Om Salmebogskommissionens forslag til en ny koralbog

Den væsentligste forudsætning for – og samtidig den mest nærliggende målestok for – Salmebogskommissionens forslag til ny salme- og koralbog er naturligvis den eksisterende salmebog (DDS 1953) og koralbog (DDK 1954). Langt den største del af såvel tekster som melodier er jo gengangere fra disse samlinger.

I forslagene er der med andre ord meget gammelkendt stof, en videreføring af noget traditionelt indsunget, sådan som det (mere eller mindre) har været god skik ved salmebogsudgivelser gennem tre århundreder. Men en del gammelt stof vil ifølge kommissionens forslag ikke fremover være almindeligt tilgængeligt eller "syngeklart", fordi det er udeladt, det er *fravalgt*. Det drejer sig om 127 tekster og 61 melodier. Fravalget af tekster har givet anledning til megen kritik, mange bitre kommentarer, der har rakt fra spontan krænkelse til mere saglige forsøg på at forsvare deres forbliven i salmebogen. Men *melodierne* og dermed hele det musikalske aspekt ved salmebogsforslaget er der kun få, der har udtalt sig om, eller i hvert fald skrevet om.

Det er min opfattelse, at salmebogskommissionens fravalg af tekster – og derved ofte melodier – *i det store og hele* er gjort på en fornuftig måde. I de fleste tilfælde er der tale om salmer, der faktisk bruges uhyre sjældent, og bevare salmer af ren og skær veneration for deres alder og traditionelle placering i salmehistorien skal man vel heller ikke. Udrensning må være en del af denne som af tidligere salmebogskommissioners arbejde, og den er angiveligt af den aktuelle kommission blevet foretaget ud fra dens opfattelse af begreberne *kunstnerisk lødighed, teologisk ditto* og *brugsrelevans* (jf. kommissoriet).

Til støtte for sin vurdering af brugsrelevansen har kommissionen haft en landsdækkende spørgeundersøgelse angående brugen af salmetekster og –melodier, offentliggjort i Hymnologiske Meddelelser i 1993 og 1994.

Selvfølgelig er der detaljer i udrensningsprocessen, som den enkelte vil sætte spørgsmålstegn ved ud fra sin opfattelse af tingene. Nedenfor er spørgsmålstegnene i det væsentlige sat ved det musikalske.

De 61 udgåede melodier er anført i bilag 1.De svarer til ca. 13,5% af DDK's repertoire.

Af en del komponister er kun en enkelt melodi forsvundet, af andre flere.

Således er 15 af *Thomas Laubs* melodier frasorteret, i 8 tilfælde fordi de tekster, de hører til, er udgået, i 7 tilfælde fordi kommissionen må have skønnet, at de i for høj grad var chanceløse over for yndede og stærkt indsungne melodier til samme tekster (f.eks. "Den mørke nat forgangen er", "Kimer, I klokker" og "Lovsynger Herren"). Spørgsmålet om kommissionens forhold til Laubs melodier vender jeg tilbage til.

4 af *A.P. Berggreens* melodier er væk sammen med deres respektive tekster. I tre af tilfældene ("Amen, siger nu tilsammen", "Gå nu hen og grav min grav" og "Tænk når engang den tåge er forsvunden") drejer det sig efter min opfattelse om sløj lyrik og ganske triviel melodik, så det skal jeg ikke beklage. (Gådefuldt – i parentes bemærket - , at nordmanden *W.A. Wexels* er ophavsmand til såvel "Tågen" som den ypperlige "Stat op, min sjæl, i

morgengry".) – Det fjerde tilfælde er "Et kors det var det hårde, trange leje", hvis tekst er af Christian Richardt. Jeg synes, de mange indsigelser og den megen brokken sig over teksten lige fra Laub i bogen "Musik og kirke" (1920) til vore dage jævnt hen er ganske ubillig og kraftesløs. Richardts anvendelse af korsmotivet resulterer i en salme, der rummen en unik symbiose af evangelium, kirkearkitektur, Dannebrog samt sociale aspekter – og i 4. strofe den nærtrædende problemstilling: "Og alle kommer de med palmegrene, men hvo vil være Simon af Kyrene?". Visionsløse folks manglende indfølingsevne eller –vilje over for teksten bør ikke medføre, at den får "det røde kort". Desuden finder jeg Berggreens melodi smukt formet, velafvejet i sin linieføring, glimrende harmoniseret og – skønt skrevet til en anden tekst (Oehlenschlägers "Alt oprejst månen står" fra skuespillet "Aladdin") – fint passende i karakter til "Et kors...".

3 melodier af *Carl Nielsen* er udeladt. De har fulgt bortgangen af teksterne "Nu sol i øst oprinder mild", "Ud går du nu på livets vej" og "Udrundne er de gamle dage", og det tab synes jeg er til at bære, såvel for teksternes som for de noget rutine- eller lejlighedsprægede melodiers vedkommende. Jeg kan nok se, at en sætning som "mens graven kastes, vuggen gynger" fra "Udrundne er..." er forbistret god og sigende poesi, men sangen er ikke tænkt for kirken, men for skole- og folkelivet, hvad Carl Nielsens noget robuste melodi fra 1921 også signalerer, ligesom den i øvrigt er skrevet som protest mod den udbredte brug til samme tekst af en noget svulstig melodi af Lars Nielsen.

2 melodier af *J.P.E. Hartmann* til "Drag ud, hver kristensjæl på jord" og "Jert hus skal I bygge", begge noget floskelprægede, og 2 af *H.O.C. Zinck* til "Den nærmer sig, den time" og "Den sjæl, som Gud i sandhed kender", pæne, enkle koraler i klassicismens stil, er borte med teksterne. Bortset fra "Jert hus..." er de meget lidt sungne. Så pænt farvel til dem.

Amerikaneren *Lowell Masons* melodier til "Arbejd til natten kommer" og "Nærmere, Gud, til dig" er væk, fordi salmebogskommissionen har udeladt teksterne. En god nyhed, da begge er poetisk og musikalsk særdeles lavtflyvende. Jeg kan ikke rigtig bevæges af, at Anders Malling i sin salmehistorie nævner, at "Nærmere, Gud..." "var præsident Mac Kinley's yndlingssalme, og med den trøstede han sig, da han laa paa dødslejet i 1901, ramt af morderens kugler", samt anfører, at Kaj Munk havde en forkærlighed for den og, naturligvis, repeterer myten om "The Titanic Hymn" (siden har jo endda den spektakulære ultimative Titanic-film set dagens lys). - Dog, en vis brugsrelevans har salmen vel nok stadig i begravelsessammenhæng. Men så lad dens tilhængere slå et slag for den og prøve at argumentere sig til en "redning" af den.

Enkelte melodier af *Oluf Ring* og *Knud Jeppesen* er udeladt. Sidstnævntes nul-løsning af en melodi til "Op til Guds hus vi gå" kunne man for min skyld gerne have ladet gå samme vej.

Temmelig profilløse melodier af *N.O. Raasted*, *Svend-Ove Møller* og *Povl Hamburger* (én af hver) er borte, så nu er de tre herrer foreløbig ude af koralbogssammenhængen.

En række melodier fra *det 16. og 17. århundrede* har fulgt deres tekster til døre. Som nævnt må udviklingen nok siges at have overhalet dette salmestof. En del af det kan dog måske få (eller opretholde) en plads i kirkekorenes motetrepertoire.

Blandt det 19. århundredes melodier beklager jeg, udover den nævnte "Et kors...", bortgangen af *August Windings* veloplagte melodi til "Gud, du som lyset og dagen oplod", *J.C. Gebauers* guldalderprægede, næsten monumentale melodi til "Så vil vi nu sige hverandre farvel" og *Christian Barnekows* på én gang varme og værdige melodi til "Du, som går ud fra den levende Gud".

"Gud, du som lyset..." er som bekendt en forholdvis almindeligt sunget salme, og hvad enten kommissionen ud fra teologisk-kunstneriske overvejelser bryder sig om vendinger som "frelser og fører", "verdens lyster og lader" og "kødets sans" eller ej, må den med alene på grund af sin brugsrelevans. (Og, Herregud, hvad står der ikke af pietistisk opskruethed i

adskillige af Brorsons salmer? – Men der står rigtignok også Brorson og ikke Carl Brandt under.)

"Så vil vi nu sige..." bør efter min mening bevares, især for melodiens skyld. Komponisten Gebauer har her demonstreret et usædvanlig flot musikalsk vingefang, og, nå ja, hvis man ikke kan goutere salmens to beskedne strofer, så kunne man måske forsøge at få en nutidig lyriker til at lade sig inspirere af melodien til at skrive en salme i samme versemål.

At udelade Barnekows melodi til "Du, som går ud..." er for det første dumt, fordi den udledt af den førnævnte salmebrugsundersøgelse bruges af fire-fem hundrede danske menigheder, dernæst er det en undladelsessynd af musikalsk art. I betragtning af den mængde af stort set ikke-brugte melodier, kommissionen har ment at burde optage i sit forslag, tager denne udeladelse sig rent absurd ud. Så ind med den igen, tak!

A propos ikke-brugte melodier: *Thomas Laubs* melodier udgør et særligt repertoiremæssigt spørgsmål i kommissionens koralbogsforslag.

Det er jo en kendt sag, endog bekræftet af en førende laubianer som Jens Peter Larsen (Hymn. Medd. 1984/1-2 s. 90), at DDK i kraft af hans og hans medudgivers, Mogens Wöldikes, enthusiasme på Laubs, Samfundet Dansk Kirkesangs og koralbogsudgivelsens vegne var kommet til at indeholde et urimeligt stort kvantum af Laubs melodier, set i forhold til, hvad der overhovedet var realistisk i sammenhæng med menighedens salmesang, såvel den aktuelle ved DDK's fremkomst i 1954 som den, den senere udvikling åbenbarede trods laubianernes ihærdige arbejde og al mulig ønsketænkning. Og vel også et urimeligt stort kvantum set i sammenhæng med, hvilken rolle og hvilke kvaliteter, man overhovedet kunne tillægge Laub som komponist.

I DDK forefindes ikke mindre end 74 melodier af Thomas Laub, svarende til 16,4% af samlingens melodistof. Der er med andre ord flere melodier af ham alene end af komponister som Hartmann, Berggreen, Lindeman, Rung, Gade, Barnekow og Winding tilsammen.

Det forekommer mig at være en fuldkommen musikalsk absurditet.

De melodier af Laub, som i tidens løb i større eller mindre grad er slået an, udgør vel ca. 15 stykker, som typisk ikke har været oppe mod allerede indsungne alternativer. Christian Thodberg mener (Dansk Kirkesangs Årsskrift 1994), at 24 melodier af Laub er slået igennem (hvilket naturligvis må være noget afhængigt af, hvor ofte salmeteksterne bruges), og hvis det er rigtigt, må man give Thodberg ret, når han skriver, at det er "et meget højt tal". Det må så absolut siges at være et markant bidrag til det danske kirkelige melodirepertoire.

Men hvad så med alle de andre Laub-melodier i DDK? Og særligt: Hvad kan mon begrundelsen være for, at man i salmebogskommissionens koralbogsforslag har optaget 60 (ja, seksti) melodier af Thomas Laub?

Atter henviser jeg til spørgeundersøgelsen, trykt i Hymnologiske Meddelelser 1993/94. Denne besvaredes af 117 organister, og til trods for visse statistiske svagheder og uklart stillede spørgsmål giver den dog et vistnok pålideligt fingerpeg om menighedernes melodibrug. Som det var at vente, fremstod mange af DDK's melodier ifølge undersøgelsen som værende meget svagt i brug (se bilag 2).

21 melodier af Laub rapporteredes i brug af fra 0 til 10 af organisterne.

Yderligere 10 af Laubs melodier indberettedes af mellem 11 og 20 organister.

Af disse i alt 31 melodier har kommissionen alligevel optaget 21, medens 10 er udeladt, 3 af dem fordi teksterne var udgået.

Brugsrelevansen har kommissionen dermed set stort på. Men så er der jo altid spørgsmålet om *den kunstneriske kvalitet* tilbage; denne kan påberåbes med udgangspunkt i Kirkeministeriets kommissorium.

Men er den kunstneriske kvalitet i forbindelse med Laubs melodier i almindelighed ikke ganske diskutabel? Er melodierne mere *konstruktion* end *komposition*? Er Laubs udstrakte

genbrug af bestemte rytme-moduler til stilistisk og karaktermæssigt vidt forskellige tekster ikke en kunstnerisk svaghed? Er en kirketonalt inspireret "kontrær" overharmonisering af ellers letløbende dur-melodier i 6/4-takt ikke noget af et kunstnerisk selvmål? Kan det tænkes, at frembringelsen af ca. 50 salmemelodier i årene 1915-18, forud for udgivelsen af melodisamlingen "Dansk Kirkesang", hos Laub har sat sig spor i form af noget rutinepræget eller skabelonagtigt i visse melodier? – Ja, det vides jo ikke, om den musikalske sagkundskab i kommissionen har overvejet sådanne spørgsmål, idet der ingen er i kommissionen, der har forklaret eller forsvaret noget desangående, hverken enkeltvis eller in pleno.

Man ledes derfor til den konklusion, at det må være *den laubianske ideologis relevans* for visse organister og teologer i salmebogskommissionen, så *überholt* den end måtte synes, der har ført til overrepræsentationen af Laubs melodier.

I øvrigt er der også en hel del melodier af tidligere oprindelse, der jf. spørgeundersøgelsen har en meget svag brugsrelevans. Jeg kan nævne den gamle melodi fra Lyon (1562) anvendt til Grundtvigs "I al sin glans" (2 indberetninger), de to reformationstidsmelodier til Sthens "Du, Herre Krist" (hhv. 4 og 6 indberetninger), Schop-melodien (1641) til Grundtvigs "Har hånd du lagt" (3 indberetninger) og Hartmanns melodi til Ingemanns "Den store mester kommer" (6 indberetninger).

Det gælder allerede for den nuværende koralbog, DDK, at den indeholder en lang række melodier, der ikke eller næsten ikke er i praktisk brug, når bortses fra undervisningen og eksamenerne i kirkespil på kirkemusikskoler og konservatorier; her har DDK med dens dyder og lyder formået at hævde en stilling, den aldrig formelt har haft i kirken, nemlig som normgivende og autoritativ, til tryghed for nogle og til irritation for andre. Den melodimæssige *dødvægt* i DDK bliver efter det foreliggende ikke mindre, snarere større i den nye koralbog, så meget mere som en længere række tekster er forsynet med henvisninger til både 3 og 4 forskellige melodier

Hvis kommissionen ønsker at opretholde det i forslaget anførte melodivalg, må den overbevise os alle om nødvendigheden heraf. Det kan vi have en berettiget forventning om, men om forventningen bliver indfriet af den nok så anonyme kommissions-masse er nu nok ganske tvivlsomt.

I salmebogskommissionens forslag indgår 154 nyoptagne melodier, ældre, nyere og helt nye mellem hverandre.

Blandt de ældre er nogle knyttet til pietistiske salmer, à la de af Brorson fra tysk oversatte, altså Freylinghausen-typen, som vi kender fra DDK.

Af Ingemann har kommissionen optaget 4 morgen- og aftensange ud over de fra DDS kendte, nemlig "Gud ske tak og lov", "Den store, stille nat går frem", "Der står et slot i vesterled" og "I fjerne kirketårne hist", alle med melodier af Weyse. Medens morgensangene i sin tid anførtes som værende "for Börn", udelodes dette (med god grund) ved aftensangene. Disse er noteret som klaver-romancer og har da også for de flestes vedkommende et mere kompliceret-solistisk udtryk end morgensangene i overensstemmelse med teksternes karakter. Til fællessang egner de sig dårligt, og "oversættelsen" i koralbogsforslaget til forenklet sats medfører et særdeles beklageligt poesi-tab.

Andre melodier stammer fra Grundtvig-sangen i 1800-tallet. Det drejer sig om melodier af Hartmann, Gade, Barnekow, Kalhauge og Winding, 6 i alt, en meget beskeden reverens over for Grundtvigs samtidige komponister og de snesevis af melodier, der foreligger umiddelbart tilgængelige fra deres hånd, og ude af trit med det faktum, at man netop i de senere år har arbejdet for fuld kraft på at gøre det 19. århundredes danske billedkunst, arkitektur og musik levende, nærværende, tilgængelig og "brugelig" i åndelig som i mere praktisk betydning.

Kommissionens høst på dette felt må betegnes som mager. Dog har den, ligesom redaktionen bag den seneste udgave af højskolesangbogen, vist en vis (og viis) "kom-til-fornuft-stillingtagen" til visse melodier, som tidligere var sortlistede: Nebelongs til "Nu falmer skoven", Nutzhorns til "Øjne, I var lykkelige" og Lars Nielsens til "Se, nu stiger solen".

Men dette er jo alt sammen gammelt stof. Hvad så med med alt det nye? – Ja, her er vi så ved et meget omdiskuteret spørgsmål.

Nogle drager et lettelsens suk over, at der ikke er mere af "det nye"; andre raser i avisindlæg, annoncer og radioudsendelser over, at der ikke er nok af "det nye". Og der er for nylig udkommet en samling af salmer, der skal afhjælpe mangelen på såkaldte "rytmiske" melodier, der afspejler "de unges musikalske sprog", i salmebogsforslaget.

I tal ser sagen således ud:

Der er i forslaget taget 117 salmetekster med, der ikke fandtes i DDS.

30% af disse salmer er fra før 1900.

17% er af K.L. Aastrup (død 1980 i en alder af 81 år).

22% er nyere svenske og norske salmer, heraf halvdelen forfattet af Svein Ellingsen.

Blot ca. 30% af gruppen af nyoptagne danske salmer er fra tiden efter ca. 1970, i alt 32 salmer.

I betragtning af, at den primære baggrund (jf. Kirkeministeriets kommissorium) for overhovedet at nedsætte en kommission til at arbejde med at sammensætte en ny salmebog var "en ny generations" megen salmeaktivitet i Dannevang siden DDS's fremkomst i 1953, er det interessant og tankevækkende at konstatere, at tilskuddet af nye salmer i salmebogsforslaget efter kommissionens formentlig velovervejede bedømmelse er blevet så beskedent. 32 salmer er det samme som godt 4% af salmebogens numre.

Spørgsmålet om det indlysende nødvendige ved overhovedet at sætte kæmpearbejdet med at samle en ny salmebog i værk bliver herved sat i et særligt relief.

De nye salmetekster og deres kvaliteter eller mangel på samme lader jeg ligge her, idet jeg dog vil opfordre til at lade et kritisk blik afsøge de svenske og norske salmer. Den sen-skandinavistiske tankegang, der øjensynligt ligger bag optagelsen af disse tekster, synes jeg savner opbakning i salmerne selv, deres teologiske, digteriske og musikalske lødighed. Hvor findes forsvarerne for indoptaget af dette nordiske tilskud, og med hvilke argumenter vil de tale deres sag?

De nyindførte melodier kunne der selvfølgelig siges meget om, hvis man ellers gik i enkeltheder med dem. Men jeg vil nøjes med at konstatere, at jeg synes, de fleste af dem er pæne og enkle, letsyngelige og betoningsmæssigt rimeligt tilpassede teksterne, uden at de generelt bærer præg af større originalitet. På den anden side kan melodier også blive så "originale", at menighederne dårligt eller slet ikke kan synge dem. En af N.V. Bentzon og en af Per Nørgaard hører til denne kategori. Balancen mellem på den ene side det af Laub og Nielsen hyldede "Schein des Bekannten" (Schulz) med dets fare for triviel gentagelse og på den anden side melodier, der bærer klart præg af ophavsmandens fingeraftryk, foregår på en knivsæg, når det gælder fællessang.. Ikke desto mindre må man være sig den bevidst. Hvad melodierne angår burde dilemmaet allerede have stået Laub og Nielsen for øjne; hvad teksterne angår har kløften mellem "rigtige" lyrikere og traditionelle sangskrivere været iøjnefaldende siden mellemkrigstiden, og den er ikke blevet mindre i de forløbne 60-70 år.

Af de "rytmiske" melodier, vi har stiftet bekendtskab med gennem diverse salmebogstillæg, er der vist i kommissionens forslag kun et par stykker tilbage: En renlivet pop-melodi af Erling Kusk til Johs. Møllehaves "Nåden er din dagligdag" og en mere fredsommelig af Merete Wendler til Hans Anker Jørgensens "Min Gud, min Gud". Mange synkoperede melodiers bortgang skyldes vel nok, at de hører til tekster af den lettere støbning, tekster, som salmebogskommissionen ikke har følt sig forpligtet til at optage.

Melodiernes *harmonisering* – eller udsættelse – er en meget omfattende og vanskelig sag, ikke mindst fordi overvejelserne om den involverer de 7-8 stilperioder, vi kender fra kunsthistorien eller også fra orgellitteraturen.

I det kommissorium, salmebogskommissionen har arbejdet efter, står der:

"Det bør tilstræbes, at tidligere tiders melodier gengives i en så oprindelig form som muligt under hensyntagen til deres anvendelighed i nutidig gudstjenestesammenhæng" – en lignende formulering som den, der gælder for salmeteksternes vedkommende.

Mange melodier fra tiden indtil ca. 1800 er det ikke muligt at bringe i en oprindelig form (eller snarere skikkelse), hvad enten de er anonyme eller af navngivne komponister. Det skyldes, at der i tidens løb har fundet en såkaldt "omsyngning" sted, vel oftest i form af forenkling. Melismer og rytmiske figurer af forskellig art kan være blevet udjævnet, eller hele melodien kan være blevet rytmisk forenklet i retning af iso-metrik med lige lange nodeværdier gennem fraserne og dvælen på fraseslutningerne som i Zincks koralbog fra 1801. Dette sidste gælder for en række melodier af typen "Befal du dine veje" (DDK 22a og 22b). I den slags tilfælde kan man vælge at bringe såvel den mere oprindelige rytmiske version som den "senere traditionelle form", som typisk er den almindeligt sungne, sådan som DDK's udgivere i mange tilfælde har gjort. Ofte er der dog tale om spilfægteri, idet den "historiske" version i almindelighed er ukendt og i øvrigt vanskeligt anvendelig i fællessangen.

Men *hvis* salmebogskommissionen nu af veneration (eller hvad?) vælger at videreføre denne linie, burde den så ikke i harmoniseringerne skelne nøjere mellem den "oprindelige" og den senere melodiform og –rytme og lade den senere traditionelle melodiform følge op af en tilsvarende harmonisering à la f.eks. Zinck og ikke, som i DDK, af en eller anden harmonisk hybrid-løsning?

Melodierne fra *det 16. og 17. århundrede* kender vi i DDK i harmoniseringer, der typisk er gjort *efter* f.eks. Prætorius eller Hassler, og ofte skyldes tillempningen Thomas Laub, der ændrede eller "forbedrede", hvis han fandt noget for kantet i stemmeføring eller harmonik, f.eks. tertsløse akkorder, tværstand el. lign. Peter Møller skrev for en del år siden en lang artikel i Organist-bladet (1984) om dette forhold, som han fandt kedsommeliggørende, stilutro og i det hele forkasteligt.

I koralbogsforslaget er der ikke sket nogen ændring af betydning i den sag. Det hedder stadig, som enhver kan læse, "harmonisering *efter*" den og den renaissance-komponist. Man kunne sikkert have gjort satserne mere spændende (og "oprindelige") ved i højere grad at have konsulteret Calvisius, Vulpius, Prætorius, Hassler m.fl. og i mindre grad have viderebragt Laubs og andres bearbejdelser, hurtigt og bekvemt følgende DDK i hælene.

Også harmoniseringerne af "Kingo-melodierne" "Far, verden, far vel" og "Sorrig og glæde" er gentagelser af DDK's. De savner fantasi, spændstighed, vitalitet, i det hele en udtryksstyrke, der modsvarer teksternes næsten ubændige barok. Der må da kunne leveres et meget bedre og vitaminrigere bud på harmonisering af disse pragtsalmer end det, vi her (igen) bliver præsenteret for.

I forbindelse med *det 18. århundredes* melodier, herhjemme jo ofte til tekster, der er bragt på bane af Brorson, har kommissionen arbejdet på at finde nogle frem, som ikke findes i DDK, i alt en halv snes stykker, især fra den tyske pietistiske tradition, og de skal da være velkomne. Nogle af dem bringes også i noget, der ligger den oprindelige harmonisering fra Freylinghausen-samlingerne nær. Det gælder i mindre grad de fra DDK kendte melodier, hvor forenklinger, omlægninger og harmonisk "kirkeliggørelse" (hvis man kan kalde det sådan) hører til dagens orden; i noterne henvises jævnthen til "DDK 1954".

Men når vi nu har en så fin koralbog som Breitendichs fra 1764, som jo indførte mange af disse melodier i dansk sammenhæng, hvorfor i Himlens navn udnytter man så ikke harmoniseringerne herfra så meget som muligt i stedet for at kompromisse og kante sig frem?

Melodierne fra *klassicismen* har Zinck som vores hjemlige primære repræsentant som komponist og koralbogsudgiver (1801). Af ham er der 7 melodier i koralbogsforslaget, alle sammen kendte fra DDK og alle sammen harmonisk, nogle også rytmisk/melodisk forvanskede i DDK. Zincks koralbog er for nylig genoptrykt på forbilledlig måde af Samfundet Dansk Kirkesang, og man skulle tro, det ville have skærpet opmærksomheden på hans melodiers værd og egenart og den sørgelige skæbne, de har haft i det 20. århundrede.

Det har det måske også til en vis grad, men igen: Knap nok en halv løsning. 4 af de 7 melodier er der fiflet med fra småændringer til omharmoniseringer af længere stræk, dels under henvisning til DDK, Laub og Wöldike, dels for egen regning. Egentlig er det utroligt, at den slags finder sted i en tid, hvor trenden ellers foreskriver en højere grad af stræben efter urtekster, autenticitet og anden historisk "korrekthed" end nogensinde.

Og så *det 19. århundredes* melodier, udover de før omtalte af Weyse. Ja, antallet af harmoniske omskrivninger er da mindre end i DDK, septim-, none-, kromatik- og orgelpunktallergien er i glædelig aftagende. Alligevel er der foretaget et utal af fjollede småpillerier og bessermachen, som er totalt meningsløse, i bedste fald overflødige. En hurtig gennembladning af koralbogsforslaget viser dette. Det drejer sig om 24 satser af Balle, Barnekow, Berggreen, Bull, Glæser, Emil Hartmann, J.P.E. Hartmann, Hoffman, Lindeman, Nebelong, Lars Nielsen, Rung, Weyse og Winding, i forslaget side 29, 40, 56, 64, 115, 142, 170, 201, 216, 237, 247, 274, 303, 306, 308, 311, 381, 395, 452, 486, 490, 492, 521 og 524. Her florerer harmoniske, stemmeføringsmæssige, fordoblingsmæssige og andre ændringer. "Den lille teorilærers" røde blyant synes at have haft frit spil i samarbejde med den pædagogisk-traditionelle pegefinger.

Hvad alt dette skal gøre godt for, forstår vi ikke, lige så lidt som vi ved, om vi skal le eller græde over, at salmebogskommissionen har vovet sig ud i at korrekse dansk romantiks fremmeste komponister. Det har da vist måttet kræve en ikke ringe selvbevidsthed.

Den semi-professionelle Lars Nielsens egen harmonisering af "Se, nu stiger solen" er forkastet og erstattet af én fra Hjemlandstoner 1954, der, som det hedder, "forholder sig frit til Lars Nielsens oprindelige sats". Slutningen af Thora Borchs melodi til "Skyerne gråner" er stadig forvansket interval- og rytmemæssigt i sidste periode som i melodisamlingen til tillægget "46 salmer", og Cora Nyegaards melodi til "Rejs op dit hoved" er bragt med den kedsommelige discount-harmonisering fra DDK.

Med Laub går det noget bedre, men helt fri for korrektioner går han nu ikke. Et større antal slutakkorder er "lagt om" eller indskrænket fra 5- til 4-stemmighed, slutkadencer er ændret i forenklende retning, mellemstemmer forenklet hist og her, unisone passager er harmoniseret 4-stemmige. Parallelle oktaver i slutningen af "Som et stille offerlam" må naturligvis rettes; det må derimod underligt nok ikke parallelle rene kvinter i takt 8 i "Tiden skrider, dagen rinder". (I parentes bemærket: Der er i fortegnelsen over Laubs melodier (s. 652-53) gået kuk i alfabetiseringen 3 steder.)

Af Oluf Rings 9 melodier er de 7 bragt i original-harmonisering, medens "Klokken slår" og "Som tørstige hjort" er reguleret i "normaliserende" retning. Aagaards "Man siger, livet har bange kår" angives at "tage udgangspunkt i Aa.s 3-stemmige sats" i Folkehøjskolens Melodibog 1940 (nr. 761), men det kan da vist også kun dreje sig om netop et udgangspunkt.

Udsættelserne af nutidige melodier er generelt ikke ændret, og i de få tilfælde de er det, er det jo nok sket med ophavsmandens billigelse. Én ting er de hedenfarne, noget andet de spillevende.

En formildende omstændighed ved alle disse ændringer er det, at de fleste er anført i noterne under satserne. Disse noter vil senere "blive meddelt samlet". Noterne er hvad proveniensangivelser angår hverken logiske eller konsekvente. For harmoniseringernes vedkommende henviser man i mange tilfælde til en eller anden koralbog i stedet for at henvise til en komponists egen udgivelse eller et førstetryk. Et eksempel blandt mange: Under Barnekows melodi til "For dig, o Herre" hedder det: "Melodiføring: som hos Kalhauge 1876; harmonisering: som hos Kalhauge 1876" (Kalhauge 1876 = Viggo Kalhauge: Fuldstændig Samling af Melodier til Grundtvigs Kirke-Salmebog, Fest-Salmer, Kjøbenhavn 1876). Men såvel melodiføring som harmonisering foreligger allerede i Christian Barnekows "Aandelige Sange, anden Samling, Kjøbenhavn 1870"; denne er den primære kilde, så hvorfor ikke henvise til den? I øvrigt findes bindebuen i tenoren mellem takt 3 og 4 hverken hos Barnekow 1870 eller hos Kalhauge 1876, her har "den røde blyant" vist øvet sin egen ukommenterede virksomhed.

Alt i alt hefter der for megen tilfældighed og forvirring ved kommissionens fremgangsmåde i noterne, hvilket påvirker deres pålidelighed og brugsværdi.

Fortegnelserne vedrørende standardværker, salmebøger, koralbøger, melodisamlinger og opslagsværker bør af kommissionen atter nøje gennemgås og suppleres. Det hedder ganske vist, at "ingen dele af fortegnelsen giver sig ud for at være komplet, men er dækkende for så vidt angår de i noterne anvendte forkortelser for samlinger, koralbøger m.v.". Ja, men de er ikke dækkende for hvilke samlinger, man måske *burde* have konsulteret, f.eks. Windings "Melodier til Texter af H.A. Brorson, N.F.S. Grundtvig o. Fl.", u.å. (1894) med henblik på melodien "Uforsagt, hvordan min lykke". Nebelongs samlinger optræder heller ikke i fortegnelsen. Og når man nu gør sig den ulejlighed i titlen til Pontoppidans salmebog 1740 til overflod at oplyse, at den i sin tid kostede 34 skilling med og 28 skilling uden noder, så kunne man vel under Lindemans melodisamling fra 1862 have meddelt dens fulde titel, som lyder "Salmer af Biskop Nic. Fred. Severin Grundtvig, med Melodier for Orgel eller Piano af Ludv. M. Lindeman, Organist i Kristiania", i stedet for blot "Salmer af N.F.S. Grundtvig af Ludv. M. Lindeman", som alt andet lige er noget sludder.
Under "Opslagsværker m.m." fortjente vel Organist-bladet og Dansk Kirkemusiker Tidende at nævnes, når nu andre tids- og årsskrifter er nævnt, ligesom Horsners & Michaelsens "På salmens tonestige" glimrer ved sit fravær.

Salmebogskommissionens arbejde med salmebogsforslaget og den i den forbindelse udviste flid kalder da bestemt på respekt. Det gælder også for Det kirkemusikalske udvalg. Men det, der i det hidtidige resultat forekommer uheldigt, uovervejet eller ganske urimeligt, må nødvendigvis udfordre til modsigelse. Danske salme- og koralbogsudgivere har jo ikke været i vane med at forklare eller forsvare sig eller argumentere for de valgte løsninger. Derfor kan kritikken af deres gøren og laden tage sig ud som et råb i ørkenen. Jeg foretrækker at tro, at det nu og fremover ikke vil være tilfældet, hverken på kortere eller længere sigt.

P.S. Den nye "koralbog" bør benævnes som det, den er: Melodisamling.

Bilag 1: Udgåede melodier.
Numrene henviser til Den danske Koralbog.

3 Afvend din vrede (Joh. Crüger 1640)
4 Ak, bliv dog med din nåde (C. Cramer 1641)
7 Ak, min rose visner bort (Sv.-O. Møller 1929)
19 Amen, siger nu tilsammen (A.P. Berggreen 1859)
20 Arbejd til natten kommer (L. Mason o. 1850)
42 Den mørke nat forgangen er (Th. Laub 1915)
44 Den nærmer sig, den time forud sat (H.O.C. Zinck 1801)
46 Den sjæl, som Gud i sandhed kender (H.O.C. Zinck 1801)
53 Den tro, som Jesus favner (Joach. A Burck 1575)
77 Drag, Jesus, mig (Th. Laub 1915)
78 Drag ud, hver kristensjæl på jord (J.P.E. Hartmann 1860)
80 Du gamle af dage (Th. Laub 1926)
85 Du, som går ud fra den levende Gud (Chr. Barnekow 1857)
98 Et kors det var det hårde, trange leje (A.P. Barggreen 1828)
102 Fader milde, lad din rige nåde (N.O. Raasted 1927)
115 Frelseren er mig en hyrde god (Th. Laub 1916)
126 Gud, du som lyset og dagen oplod (Aug. Winding 1879)
145 Gå nu hen og grav min grav (A.P. Berggreen 1841)
150 Har vi toppet, må vi dale (Bamberg 1720)
151 Har vi toppet, må vi dale (Th. Laub 1917)
152 Helgen her og helgen hisset (Th. Laub 1916)
165 Herrens venner ingensinde (L.M. Lindeman 1862)
166 Herren taler: Øer, hører! (Th. Laub 1926)
183 Hvor salig er den lille flok (H. Matthison-Hansen 1852)
184 Hvor salig er den lille flok (Oluf Ring 1936)
199 Intet så stort, han det jo kan (Th. Laub 1920)
210 Jeg så ham som barn (norsk folkemelodi)
211 Jeg så ham som barn (Povl Hamburger)
212 Jeg ved en urt både dejlig og bold (nederlandsk psalter 1540)
213 Jeg ved mig en søvn i Jesu navn (Th. Laub 1917)
220 Jert hus skal I bygge (J.P.E. Hartmann 1870)
224 Jesus, giv sejer, livsfyrste og kilde (Darmstadt 1698)
233 Jesus, mit liv (Weisse 1531 / Prahl & Heinebuch 1895)
237 Julen har englelyd (førreformatorisk / Thomissøn / Laub)
241 Kimer, I klokker (Th. Laub 1927)
261 Kæmp alvorlig, nu Guds nåde (Freylinghausen 1705)
265 Lad os ile (K.E. Voigtländer 1853)
266 Lad os ile (Knud Jeppesen 1951)
273 Lovsynger Herren (Th. Laub 1918)
275 Lyksalig, lyksalig (dansk folkemelodi)
280 Lær os, Frelser, livets væld (førreformatorisk / Weisse 1531)
292 Min sjæl, hvi vil du græmme dig (tysk folkevise / Thomissøn 1569)
313 Nu sol i øst oprinder mild (Carl Nielsen 1919)
320 Nærmere, Gud, til dig (L. Mason ca. 1850)
329 O du min Immanuel (Crüger 1653 / Laub 1902)
338 O Herre Jesus, mit levneds lys (Leipzig 1625)
342 O Jesus, hør mig for din død (Thomissøn 1569)
373 Sidder rolig i Jerusalem (Th. Laub 1919)
378 Skal fri og frelst vi hist (Th. Laub 1915)

388 Sov nu, mit barn, sov sødelig (Görlitz 1599)
393 Syndernes forladelse (K. Fønss-Jørgensen 1926)
395 Så vil vi nu sige hverandre farvel (J.C. Gebauer 1852)
396 Så vil vi nu sige hverandre farvel (efter dansk folkemelodi)
409 Tænk, når engang den tåge er forsvunden (A.P. Berggreen 1856)
412 Ud går du nu på livets vej (Carl Nielsen 1915)
413 Udrundne er de gamle dage (Carl Nielsen 1917)
425 Venner! sagde Guds engel blidt (Th. Laub 1916)
429 Vil du have ro, min sjæl (førreformatorisk / Weisse 1531)
431 Vi tro, vi alle tro på Gud (15. årh. / Walter)
432 Vi ønske vor brudgom (Strassburg 1545 / Laub 1914)
433 Vor alderdoms trøst og støttestav (Th. Laub 1916)

Bilag 2: Laub-melodier rapporteret i brug af fra 0 til 10 af de 117 meddelere til salme- og melodivalgsundersøgelsen i Hymnologiske Meddelelser 1993/94.
Numrene henviser til Den danske Koralbog.

115 Frelseren er mig en hyrde god **0**
345 O kristelighed **0**
26 Blomstre som en rosengård **2** (til "Verdens igenfødelse")
241 Kimer, I klokker **2**
322 Når mit øje, træt af møje **2**
42 Den mørke nat forgangen er **3**
77 Drag, Jesus, mig **3**
378 Skal fri og frelst vi hist **3**
400 Talsmand, som på jorderige **3**
273 Lovsynger Herren **4**
416 Uforsagt, vær på vagt **4**
36 Dejlig er den himmel blå **5**
411 Tør end nogen ihukomme **5**
425 Venner! sagde Guds engel blidt **5**
66 Det koster ej for megen strid **6** (heraf 2 til "Det koster megen kamp og strid")
50 Den store hvide flok **6**
169 Her vil ties **6** (heraf 2 til "Påskemorgen slukker sorgen")
255 Kom, regn af det høje **7**
440 Vor Jesus kan ej noget herberg finde **8**
241 Jeg ved mig en søvn **9** (heraf 5 til "En dalende dag")
337 O Helligånd! Mit hjerte **10**

Forfatternes adresser

Dr.phil. Marie Bjerrum
Skovgårdsvej 8
DK- 2920 Charlottenlund

Organist John Wedell Horsner
Søndre Ringgade 77, st. tv.
DK- 8000 Århus C

Sognepræst Jørgen Kjærgaard
Præstegårdsvej 8
DK- 7770 Vestervig

Sognepræst Jens Lyster
Notmark præstegård
Notmark 4
DK- 6440 Augustenborg

Sognepræst og pianist Eva Meile
Carl Johans Gade 15
DK- 2100 København Ø

Sognepræst Ove Paulsen
Tofthøjvej 37
DK- 9280 Storvorde

02449 KHC 303 000 0000012
OVE PAULSEN
TOFTHØJVEJ 37
9280 STORVORDE 9280 o 6/ 3 1

Det Samfundsvidenskabelige Fakultets ReproCenter